Nemunas

Nr. 12
(861)

2013 m.
kovo 28–
balandžio 3 d.

Kaina 3,00 Lt

KAUNO KULTŪROS IR MENO SAVAITRAŠTIS

Kai pavasaris vis neateina

4 p.

Rytas JAKIMAVIČIUS. „Paminklosauga“.

9 770134 314014

Prie vieškelio

Viskas yra savo vietose:
Medis, varna, kepurė
Ir ją pakėlęs žmogus –
Tas pats arba kitas.

Keliauk sau per amžių,
Žinodamas, ko tau reikia,
Bet nei medžio, nei varnos
Nepamatysi.

Gali būti – žmogus bus paėjęs
Tos kepurės perduoti vaikui,
Gali būti – tas vaikas
Bus išėmęs varnos kiaušinį.

O gali taip ir nebūti.

Stasys JONAUSKAS

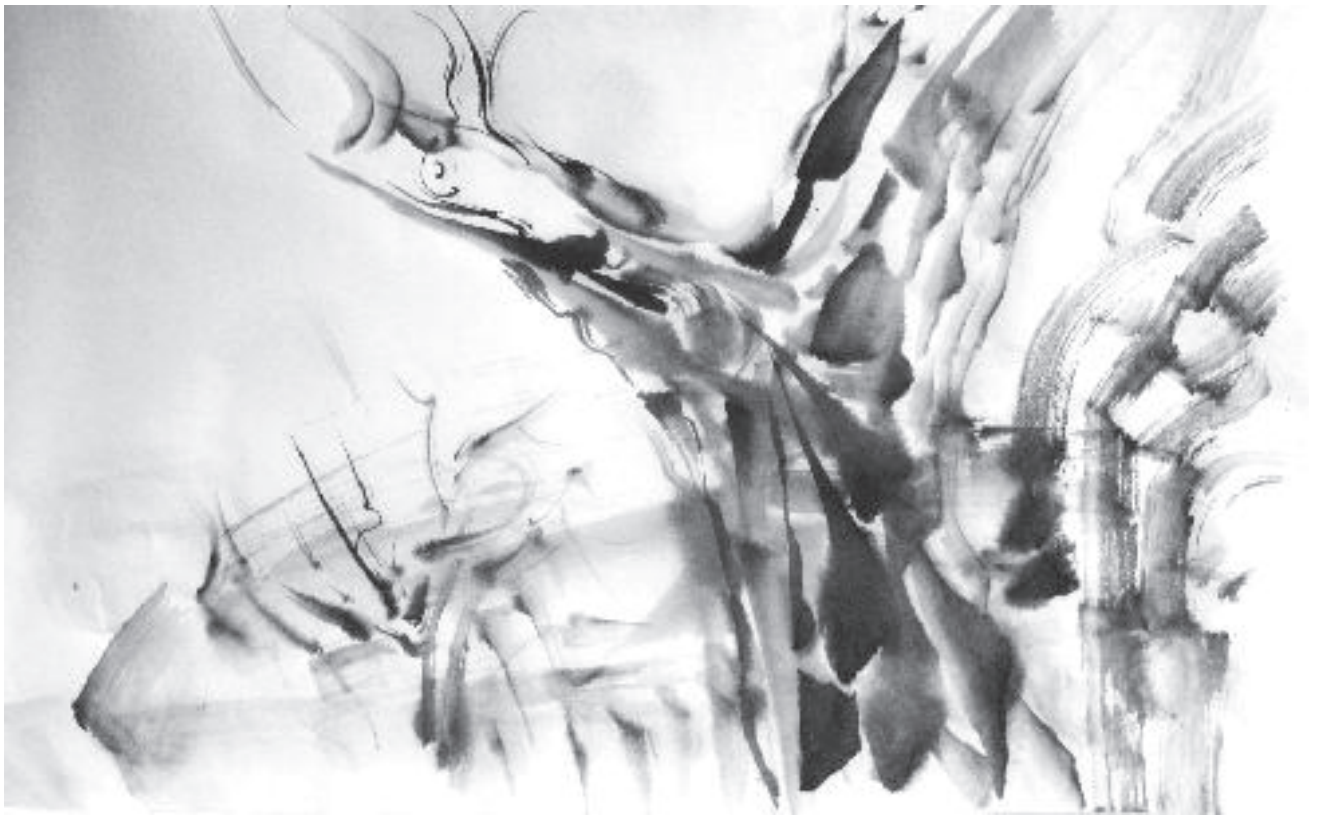

Jolantos SEREIKAITĖS iliustracija

Audronė MEŠKAUSKAITĖ

Teatro diena ir jos aksesuarai

Artėjant Tarptautinei teatro dienai Kauno teatralai skubėjo išsidalyti metų apdovanojimus. Ir šventė jų šiek tiek kitokia – šeimyninė, deranti tiek prie Velykų, tiek prie Motinos dienos. Na, bent jau taip mano svarbiausias šios šeimos narys – Lietuvos teatro sąjungos Kauno skyriaus pirmininkas Andrius Žiurauskas.

Oficialių kalbų nemėgsta niekas, bet labiausiai teatralai. Tačiau kai į iškilmes atvyksta vicemeras, tenka susikaupti. Stanislovas Buškevičius prisiminė pernai gavęs nepelnytą prizą už Mažojo teatro darbuotojų sutaikymą, todėl šįkart kalbėjo gana abstrakčiai ir iškilmingai. Tiesa, dar ragino teatralus iškilmes praleisti be alkoholio, bet jie aiškiai nebuvo sužavėti tokiu pasiūlymu.

„Fortūnų“ vertinimo komisijos pirmininkė Elvyra Markevičiūtė apžvelgė Kauno teatrų darbus. „Šiais metais tikrai yra kuo džiaugtis. Tačiau svarbiausias laimėjimas – Nacionalinio teatro statusas, kurį dabar jau teks stengtis išlaikyti. Jį gauti – viena, o vėliau reikės vis iš naujo įrodyti, kad teatras jo vertas. Manau, apdovanojimai, kaip visada, sulauks diskusijų. Niekada nebūna visi patenkinti. Tačiau teatras yra visiškai nenuspėjamas. Gali spektakliui kurti sukviesti talentingiausius, geriausius menininkus, pakankamai investuoti, bet jis nepavyksta. Kodėl taip nutinka – neįmenama paslaptis“, – kalbėjo E. Markevičiūtė.

Teatrų vertinimo komisija ir šiemet liko nepakitusi. Jos sudėtyje: dramaturgas Gediminas Jankus, teatrologė Rūta Mažeikienė, choreografė Lina Navardauskienė, rašytoja Aldona Ruseckaitė, teatrologė Jurgita Staniškytė, muzikologė Eugenija Žakienė.

Šiais metais pagrindinius prizus – **„Fortūna 2012“** statulėles – pelnė:

aktorė **Gabrielė Aničaitė** už Džiuki, Deivės, Šarlio, Simono vaidmenis Danielio Daniso spektaklyje „Gelbėkime meilę“ (Nacionalinis dramos teatras) bei vaidmenį Aleksejaus Slapovskio spektaklyje „Nuo raudonos žiurkės iki žalios žvaigždės“ (Kauno mažasis teatras);

„Fortūnų“ vertinimo komisija...

... ir aršiausios teatro kritikės – žiurkės.

aktorius **Dainius Svobonas** už Antano Garšvos vaidmenį spektaklyje „Balta drobulė“ (Nacionalinis Kauno dramos teatras).

Įvertintas ir geriausias 2012 m. dramos spektaklis – A. Škėmos „Balta drobulė“.

Geriausias 2012 m. spektaklis (ne tik) vaikams – „Kelionė saulės link“ (Kauno valstybinis lėlių teatras).

Nacionaliniam Kauno dramos teatrui (vadovas – Egidijus Stancikas) įteikta „Fortūna“ už ilgametes kūrybines pastangas siekiant Nacionalinio teatro statuso ir už jo oficialų įgijimą.

Už nuopelnus Lietuvos teatrui statulėle pagerbta aktorė **Doloresa Kazragytė** ir solistė **Aldona Virginija Mikšytė-Kunčienė**.

Kaip įprasta, buvo įteikti ir „Fortūna 2012“ diplomai, jais apdovanoti:

aktorė Alma Masiulionytė už senelės vaidmenį spektaklyje vaikams „Kaip atpažinti raganą“ (Kauno kamerinis teatras);

solistė Kristina Siurbytė už talento universalumą sukuriant Stivi vaidmenį Edwardo Albee'o spektaklyje „Silvija“ (Kauno mažasis teatras);

aktorius Rokas Petrauskas už sūnaus Karlo vaidmenį Mario Fratti spektaklyje „Sesuo“ (Kauno mažasis teatras);

aktorius Aleksandras Kleinas už Žolelės, Leo, Nikio, Murielės vaidmenį Danielio Daniso spektaklyje „Gelbėkime meilę“ (Nacionalinis dramos teatras);

aktorius ir smuikininkas Darius Krapikas už gatvės muzikanto vaidmenį spektaklyje (ne tik) vaikams – „Kelionė saulės link“ (Kauno valstybinis lėlių teatras);

Kompozitorius Raimundas Martinkėnas už dainų aranžuotes Briano Frielo spektaklyje „Stebuklingasis Tenesis“ (Nacionalinis Kauno dramos teatras);

Gintaras Visockas už muzikinio reviu „Zygfrydo Vernerio kabaretas“ choreografiją (Kauno valstybinis muzikinis teatras);

Dainius Bervingis – taip pat už muzikinio reviu „Zygfrydo Vernerio kabaretas“ choreografiją.

Tai svarbiausi apdovanojimai, sukeliantys teatralams tikrą svaigulį, tačiau buvo dar ir daugybė kitų. Kaune susibūrė jaunųjų teatro kritikų grupelė, kuri jau antrus metus renka savo favoritus: socialinio tinklo „Facebook“ lankytojų įvertinimas atiteko Kauno valstybiniam muzikiniam teatrui. Už žaidimus stereotipais kuriant scenografiją Kauno valstybinio muzikinio teatro spektaklyje „Čigonų baronas“ jaunieji kritikai įvertino Andu Dumitrescu. Už komandinį darbą spektaklyje „Kelionė saulės link“ apdovanojimą atsiėmė Kauno valstybinio lėlių teatro aktoriai. Už performansą „Triūbelės tiesa“ kaukę gavo Ramūnas Jaras ir šokio teatras „Aura“. Už teatro edukaciją – Kauno nacionalinio dramos teatro projektas „Nerk į teatrą“. Už aktorinio potencialo atskleidimą – režisierius Agnius Jankevičius. O raudonas tušinukas „Defektas“, skirtas klaidoms ištaisyti, atiteko Kauno pantomimos teatrui už spektaklį „Kamasutra“.

Šmaikščiausios ir aštriausios teatro kritikės – žiurkės – vėl prasigraužė skylių, nugirdo keistų dalykų, o tada visus apkalbėjo. Tačiau tokie pikantiški teatralų nuotykiai jau geriau tegul lieka už uždarų durų. Tie, kurie rotušėje kai ką nugirdo, tegul geriau jau pamiršta.

O alternatyvieji apdovanojimai – „Metų kamščiai“ – vienus džiugino, kitiems beveik ašaras spaudė. Priklausomai nuo to, kokie kūrybiniai ir „užklasiniai“ teatro nuotykiai juos šiais metais lydėjo. Vieni kažko nepadarė, kiti galbūt padarė per daug, bet „kamščiai“ visada primins, jog gyvenimas buvo labai įdomus.

Sveikiname visus, kurie nusipelnė šių metų geriausiųjų titulų, guodžiame nuskriaustuosius ir linkime visiems turiningos teatro sezono pabaigos ir nuotaikingos profesinės šventės.

Erlendo BARTULIO
ir Gražinos Viktorijos PETROŠIENĖS
nuotraukos

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

Kai pavasaris vis neateina

Šių metų parodoje – musių sindromas. Domilė RAGAUSKAITĖ. „Menas susitinka realybę“.

Jau septintąjį kartą vyksianti Baltijos šalių šiuolaikinės keramikos paroda „Pavasaris 2013“ supažindins su naujausiomis keramikos meno tendencijomis, technologiniais ieškojimais bei originaliais kūrybiniais sprendimais.

Šių metų ekspozicijoje šalia vyresniosios kartos dailininkų dalyvauja nemažas būrys jaunųjų menininkų. Savo naujausius, būtent šiai parodai sukurtus darbus pristato kūrėjai iš Estijos, Latvijos, Lenkijos ir Lietuvos.

Tačiau svarbiausi yra du žmonės. Parodos kuratorius Juris Berginsas ne tik organizuoja renginį, bet, atstovaudamas Latvijai, pristato ir savo kūrinį. Vėl kalba jam aktualia senųjų baltų kultūros bei jos paieškos tema ir šį kartą žvalgosi labai toli. „Gomukhi *sanskritas*, Govmute *latviškai*, Karves burna-Gango pradžia“, – tai porceliano kūrinyje atsispindėję lingvistiniai ieškojimai, nuvedę net iki Indijos Gango.

Projekto vadovė – Živilė Bardzilauskaitė-Bergins, visus keramikus suburianti į šeimą. Jos porceliano kompozicija „Motus rotarum – judėjimas ratu“ kalba egzistenciškai, tačiau kartu ir paprastai apie ratu besisukantį gyvenimą.Vieną vis dar šaltą dieną menininkai vedžiojo mus po pavasariu dvelkiančią ekspoziciją ir suteikė vilties, kad ne tik keramikoje, bet ir realybėje jis ateis. Pasakoti tikrai yra ką, nes paroda labai gausi ir įvairi.

A. M. *Su „Keramikos pavasariu“ prabėgo septyneri jūsų gyvenimo metai. Nepavargote? Juk šis tarpsnis – riba, kai žmogui ateina laikas keistis?*

Ž. B.-B. Vis dar neatsibodo, bet šiais metais buvo nelengva, nes surengėme didžiausią parodą. Joje dalyvauja 86 autoriai, todėl net postamentų eksponavimui pritrūkome. Menininkai jau žino apie mūsų kasmetinį renginį, todėl jo laukia ir labai aktyviai ruošiasi. Jiems tai svarbu dar ir dėl to, kad išleidžiamas katalogas, o su juo lengviau prisistatyti svetur, tapti matomam. Kai reikia atstovauti Lietuvai, šis leidinys taip pat padeda atskleisti mūsų keramikų kūrybą, nes „Redukcijos“ ir „Pavasaris“ – svarbiausi renginiai. Kasmet leidžiame jų katalogus, todėl aiškiai jaučiame, kur link eina vienas ar kitas menininkas, užčiuopiame bendras tendencijas.

A. M. *Kartais katalogas net nepastebimas, nes eina tarsi paskui parodą. O jums tai labai svarbu?*

J. B. Norėjosi padaryti rimtą katalogą, kuris ateityje taptų tam tikru dokumentu, todėl esame pralenkę ir estus, ir latvius. Jį turėdami galime nesigėdydami pristatyti Lietuvą užsienyje. Labai svarbu, kad nuotraukos jame yra kuo didesnės ir geros kokybės – tuomet gali justi kūrinio visumą, aiškiai nustatyti medžiagą, techniką. Aš pats darbus fotografuoju, nes būdamas keramikas geriau jaučiu medžiagą, žinau, ką reikia paryškinti, ką palikti šešėlyje.

Mūsų suburtų menininkų branduolys metai iš metų lieka nepakitęs, tačiau vis plečiasi, nes priimame jaunuosius. Šiemet suskaičiavome net penkias kartas – nuo labai garbaus amžiaus iki vis dar studijuojančiųjų. Jaunimui tai galimybė pasirodyti viešumoje, prisistatyti. Jie yra keramikos ateitis, todėl labai stengiamės padėti. Atranka gana griežta, bet norime, kad pradedantys menininkai pasijustų įsilieję į keramikų šeimą. Jau nemažai „Pavasario“ užaugintų keramikų tapo Dailininkų sąjungos nariais. Tai nemenkas pasiekimas, nes visai neseniai keramikų amžiaus vidurkis joje buvo 75 metai. Jaunų menininkų yra (šioje parodoje – net 22), tačiau nereikia pamiršti, kad keramika – sunkus prabangos menas, kuris reikalauja nemažų finansų ir kūrybos sąlygų, todėl daugiau tikėtis vargu ar galime.

A. M. *O kaip atrenkate darbus? Juk kai autorių tiek daug, tenka nustatyti bent bendrąsias tendencijas.*

Ž. B.-B. Mes eksponuojame tik naujus darbus, nes taip paroda įgauna pagreitį. Jei kuris nors menininkas nori rodyti vienų ar dvejų metų senumo darbą, pajunta, kad lyg ir atsilieka nuo kitų. Temos specialiai neformuluojame, bet visi menininkai mąsto apie pavasarį, o interpretacijos būna pačios įvairiausios, kurios atskleidžia, kuo šiais metais gyventa, kas jaudino menininkus. Kūrėjams suteikta visiška laisvė, tačiau norisi šiek tiek reglamentuoti keramikos technikos dominavimą darbuose. Siekiame, kad keramika sudarytų bent 70 procentų kūrinio. Nesinorėtų, kad kas nors atneštų plastmasės gabalą ir prilipdytą trupinį molio. Nors skirtingų technikų deriniai mums labai įdomūs. Keramiką galima pristatyti net videodarbų forma, bet šiemet tokių nesulaukėme.

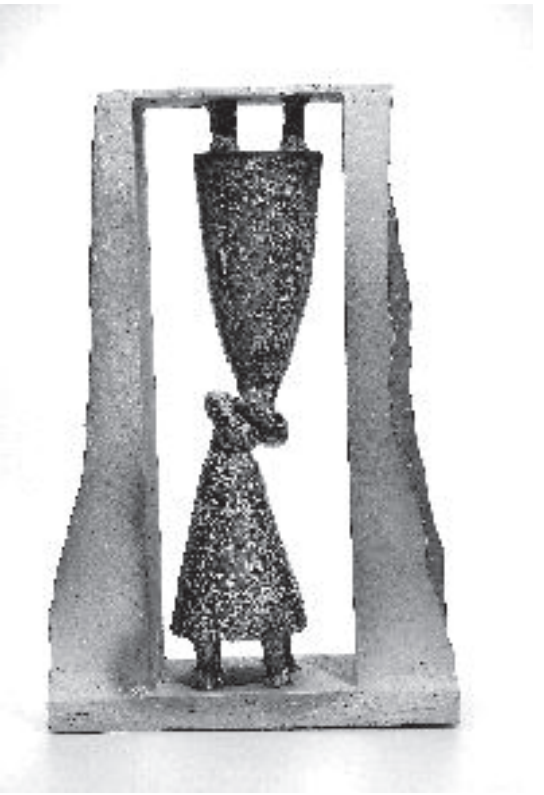

Neringa ARULIENĖ. „Čia ir dabar“.

Festivalis tarptautinis, tačiau daug svečių kviesti nesinori. Šiais metais dalyvauja daugiausia lietuvių ir latvių – senųjų baltų tautų, nes norime pabrėžti mūsų šaknis, atrasti savo tautos unikalumą. Keramika, vienas seniausių, autentiškiausių menų, gali padėti tai padaryti. Todėl subūrėme lietuvius ir latvius, šalia kurių darbus eksponuoja viena lenkė ir estė.

A. M. *Prasitarėte, kad parodą organizuoti nėra lengva. Kokie didžiausi iššūkiai ir problemos lydėjo pasiruošimą?*

Ž. B.-B. Keramikos muziejus iki šiol neturi sudaręs panaudos sutarties – gyvena tarp žemės ir dangaus. Net tinkamas apšvietimas neįrengtas, nes neaiški pastato ateitis. Dėl muziejaus dabar apskritai neramu – keramikai gali jį prarasti.

Trūksta ir elementarios informacijos. Jei tokia paroda vyktų Vilniuje, viskas aidėtų, o Kaunas niekam neįdomus. Kadangi esi iš čia, turi kovoti dėl kiekvienos smulkmenos.

Labai džiugu, kad parodoje aktyviai dalyvauja Latvijos ir Vilniaus aukštųjų mokyklų pedagogai, kurie atsiveda ir jaunąją kartą. Gaila, Kauno mokyklų menininkai, net ir studentai, labai pasyvūs. Sostinės studentai vasarą dalyvauja simpoziumuose, kuria, o vėliau darbai atkeliauja pas mus. Kaune, deja, jaunieji menininkai dažnai žlugdomi, nes baigę mokyklą tampa nepageidaujamais pedagogų konkurentais. Tokia žiauri realybė.

A. M. *Paroda septinta, lyg ir eilinė, tačiau juk vienodų jų niekada nebūna. Kuo šiemet ji ypatinga?*

Ž. B.-B. Šiemet parodoje pastebimas tikras musių sindromas. Keista, nes autoriai visiškai nebendravo, o motyvai kartojasi. Vienais metais mus apsėdo katinai, kitais buvo daug vyriškų torsų, o šiemet – musės... Domilės Ragauskaitės darbe „Menas susitinka realybę“ porcelianinė musė sutinka dar neseniai buvusią gyvą ir pasirodo, kad jos vienodo dydžio – miniatiūrinės. O Ričardo Lukošiūno („Šlapias musės rytas“) musė tokia didelė, lyg matoma pro mikroskopą.

J. B. Paroda jau septinta – tai ilgas kūrybinio menininko gyvenimo laikotarpis. Per tą laiką vieni subrendo, kiti kardinaliai pasikeitė. Todėl paroda daug energingesnė, jaunatviškesnė, subūrusi nemažai naujų vardų. Tai tarsi septynių metų ciklo rezultatas. Tokie renginiai tiesiog būtini kiekvienai valstybei. Visose šalyse rengiamos vietinės parodos, kurios yra tarsi raumenų auginimas prieš tarptautinę kovą. Žinoma, kai kalbame apie vis augančią energiją, esame dėkingi jauniems autoriams. Tačiau ieško, tobulėja ne tik jie. Kartais menininkai išties nustebina. Šiais metais ryškų posūkį padarė Gražina Švažienė su „Pavasario debesėliais“. Vyriausias Latvijos keramikas Karlis Knopkensas nulipdė varliuką („Švarūs namai“).

Jau keletą metų Editos Jakubonytės darbai nežavėjo, bet mes laukėme ir sulaukėme, kol ji tiesiog atsigavo. Šioje parodoje menininkė eksponuoja itin ekspresyvų, linksmą ir jaunatvišką darbą „Dviratis“, kuris kuo puikiausiai dera šalia esančių jaunesnių autorių žaidybiškumo, pavyzdžiui, Eglės Einikytės-Narkevičienės „Saulutės“, Nerutės Čiukšienės „Voveraitės“ ir kitų. Taip vieni šalia kitų ir tobulėjame. Tačiau žaidybiškumas – tik viena spektro pusė, kitoje labai rimtos, meditatyvios skulptūrinės kompozicijos, pavyzdžiui, Neringos Arulienės „Čia ir dabar“, Konstancijos Dzimidavičienės „Talismanas“ ir daugelis kitų.

A. M. *Gal galime pasivaikščioti po ekspoziciją ir trumpai aptarti kai kuriuos konkrečius kūrinius?*

J. B. Kristinos Paulauskaitės „Pasiklydęs sapnas“ – vienas įdomiausių jaunųjų autorių darbų. Anksčiau jos kūriniuose dar buvo juntamas susikaustymas, o dabar, kai jau puikiai valdoma medžiaga, formos ir kompozicija, jaučiamas laisvumas. Tai labai svarbu, nes žiūrovas neturi matyti sunkaus darbo, kūrėjo prakaito. Įdomi ir kita autorė, kurią visiškai gožė vyresni kolegos. Jos darbas su tautiniais motyvais atrodo itin modernus ir šiuolaikiškas. Jei kūrinys atliktas talentingai, mes galime į parodą priimti autorių, net nebaigusį specialių aukštųjų mokslų.

Gražina Sakalauskaitė, viena ryškiausių Kauno keramikių, pristato savo keraminius akmenėlius („Pabaiga. Pradžia“), o Rytas Jakimavičius, dirbęs pedagoginį darbą, yra skulptūrinės keramikos puoselėtojas. Jis pateikė labai subtilų kūrinį ir atsivedė mokinių, kurių darbai taip pat turi daug skulptūriškumo bruožų. Lietuvos keramika jau seniai eina ta linkme.

Rasa BALČIŪTĖ. „Undinėlė“.

Kristina PAULAUSKAITĖ. „Pasiklydęs sapnas“.

Algimantas PATAMSIS. „Pavasaris“.

Dalia IVANAUSKAITĖ. „Broliai Tambien ir Tampoco“.

Vitos VALDMANĖS keramika artima jos kuriamai animacijai.

Giedrė BARDZILAUSKĖ. „Tu mano brangenybė“.

Ivo Folkmanio iš Latvijos darbas „XXX 2012“ taip pat puikus. Gal todėl, kad skulptūriškumo pajutimas tarsi yra kraujyje – jo tėvas buvo garsus skulptorius.

Šiuometinėje parodoje jau nerasime nė vieno taikomosios keramikos darbo. Dabar keramika mums ką nors kalba, pasakoja, mąsto, bet nėra pritaikoma. Ji perduoda autoriaus mintis, pasaulėžiūros bruožus. Pavyzdžiui, Rūtos Šipalytės „Tirpstantis sniegas“ yra indas, tačiau jį stebint galima medituoti ilgas valandas, kurti vizijas, jis skirtas perduoti minčiai ir jausmui. Tai *raku* technikos darbas, turintis rytietišką *užtaisą*. Šiemet nemažai kūrinių, atliktų raugo technika. Karštas dirbinys, ištrauktas iš ugnies, metamas į specialų raugą – jis nusidažo įvairiomis dėmėmis. Tai senoji keramikos technika.

A. M. *Atrodo, žiūrovas, nesusipažinęs su technikų įvairove ir subtilybėmis, nemažai parodoje praranda. Nesugeba įvertinti kai kurių gal ir gana kukliai atrodančių, bet unikalių dalykų?*

Ž. B.-B. Taip, kartais norisi žiūrovus po parodą pavedžioti, viską papasakoti. Pavyzdžiui, pristatytas Algimanto Patamsio darbas „Pavasaris“, apie kurio atlikimo techniką veikiausiai ne visi girdėję. Tai kristalinė glazūra, kuriai taikomas ilgas ir specifinis degimo ciklas. Labai sudėtinga technika, bet ją įvaldęs autorius įgauna ir unikalumo. Niekas mokyklose to nemoko – menininkai tai perpranta patys, pritaiko, atranda savo paslaptį. Valdo Kurkliečio darbai atliekami tokia technika, kad žiūrovai jo keramiką palaiko geležimi. Kartais autoriaus braižą formuoja kiti pomėgiai ir gabumai. Dalia Ivanauskaitė piešia, yra puiki grafikė, todėl ir jos keramika turi savitą, su niekuo nesupainiojamą stilių („Broliai Tambien ir Tampoco“).

Eksponuojame nemažai porceliano darbų, kurie be galo skirtingi. Pagaliau atsirado tam skirta krosnis, ir menininkai gali aktyviai dirbti.

Zofios Kosiorek iš Lenkijos kūrinys „Auksinis ežeras“ – tai dekalo technika, primenanti dekupažą, tačiau atlikta su ugnimi. Turime viršglazūrinės tapybos darbų. Jų daug atsiuntė latviai, nes ten vyksta specialūs šios technikos simpoziumai.

Tematika ir technikos labai skiriasi, eksponuojame rekordiškai daug darbų, bet erdvės užteko visiems ir neatrodo, kad ji perkrauta. Įvairovė traukia pažinti, o gausumas parodą daro judresnę. Aš net nešiodama darbus, rengdama ekspoziciją aiškiai juntu iš jų sklindančią energiją. Jie patys dėliojasi į keistas kompozicijas. Vėliau iš tų darbų galima sudaryti siužetus, svajoti ir kurti savo istorijas. Taip ilgai berengdamas parodą kiekvieną autorių ir jo kūrinius tiesiog įsimyli, todėl ir nelieka jokio pavydo. Vietos po saule tikrai užteks visiems, tik nereikia jos vienas kitam temdyti.

Parengė Audronė MEŠKAUSKAITĖ

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

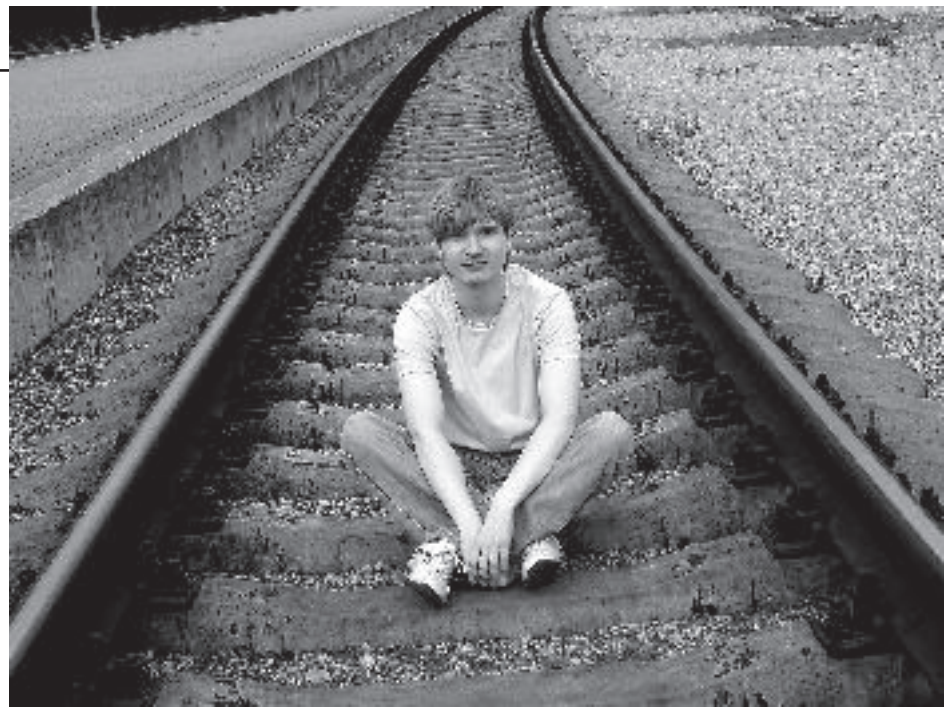

Gretos BAKIENĖS nuotrauka

Vainius BAKAS

Paviršiai

Tik akmenėlis mesteltas į vandenį
o ratilų didumas... Dieve mano,
kodėl lig šiolei Tu neįgyvendini
to atsarginio gelbėjimo plano?

Nemoku laivo dirbt – nebūsiu Nojus,
balandžiai mano nesugrįš į Arką
kaip žodžiai ištarti, jau įdienojus,
bus sulaukėję, nepaklusę tvarkai

per daug laisvi – ne mano ir ne Tavo
snapuos jų tik nuvytusios šakelės
jie taip viltingai tolyje baltavo –
staiga nuraudo, o dabar tik gelia

kai jie pradėjo teist – akis už akį,
kasdien pasaulis tampa vis aklesnis...
Tyloj aš skęstu laukdamas įsakymo –
kas neregius, tolyn turėtų vesti

Ar neregiai kiti, ar tie, kur mato
raupsuotus veidus veidrodžiuose skydų?
Kur rasti tą, kuris dar Raštuos Mato,
tiek neregių iš Jericho išgydo?

Pašaukite mane ir aš ateisiu.
Iš kur ateisi, iš apleisto sodo?
Iš įsčių, kvepiančių žiedais ir vaisiais?
Šaukiu ilgai, bet Jis nepasirodo...

Visi, kas šaukė, jau seniai užkimo,
seniai pavargo jau visi, kas skundės
mums tokios ilgos valandos laukimo
Tau vienas mirksnis, lekiančios sekundės.

Ir teka, nuolat veržias visos upės
ir niekad neišsenka laiko marios.
Geriu aš laiką iš versmės pritūpęs,
galbūt Tu tylą man esi ištaręs?

Galbūt vandens tekėjime – atsakymas,
žuvų maldoj gražiausi Tavo žodžiai,
tas pats vanduo, žvėrių prie upės lakamas,
ir mūsų, trokštančiųjų, semiamas taip godžiai.

O troškulį numaldomą pamiršiu
labai trumpai, ir vėl vandens prašysiu.
kodėl gi Tu eini vandens paviršium,
jei Tau yra pažinios gelmės visos?

Visi vandens ženklai, žvaigždynų raidės
prieš juos nublanksta mūsų kalbos prastos,
aš nė upelio vieno neišbraidęs,
kur eit, dairausi, kurgi mano brastos?

Padėk iškelt žodžius, giliai panėrusius,
pasiekti tą vandens ir žemės sankirtą,
į krantą sau ištraukt kelis eilėraščius
ir vėl paleist, supratus –
jau nuvalkiota...

Karo mokyklos

Aš esu tik per daug užsižaidęs
tuščio sąvokų lauko kareivis.
Sprogsta priebalsiai, kurtina raidės,
o tikrovė – tik veidrodis kreivas,

ant kurio tavo lūpdažio runos
vos parausta ir slepias tarp pirštų,
nežinojimas aklas – kaip būna
žiemos rytmetį rūkas, net tiršta

galvoje, kad gali pasiklysti
po atšiaurų minčių labirintą.
Siūlo galas – tai tavo vaikystė,
visa kita – netikra, užginta,

tik kalbėjimas sausas kaip vėjas –
gal iš lūpų, o gal tik iš šiaurės,
kai laikau savo delną pridėjęs
prie krūtinės, nepastebiu – kiauras

mano delnas tarytumei maišas,
neužgydyta žioji skylutė.
Jei galėčiau – išlėkčiau pakvaišęs
Ir vapėčiau, kaip gera nebūti.

Užsimerkčiau ir laukčiau lėktuvų,
atsirėmęs į sieną, paklaikęs –
prie pat užrašo seno: čia buvo
tik nežmoniškai užmuštas laikas...

Laikyk(is)

Buvimo Jo jau niekas neįrodys,
nieks nepaneigs ir nedrąsaus „esi“.
Tik gurgždančiu sniegu praeina gruodis –
pėdelės vaiko lieka debesy.

Ir gyvenu retai, labiau sapnuoju,
ir kaip laiškų neatplėšiu akių,
kai viskas nuolat baigias esamuoju
ir vėl prasideda nuo nedrąsaus „tikiu“.

Tikiu į šventą dobilo Trejybę,
sudžiūvusią tarp puslapių tos knygos,
žvaigždynų Brailio deimantai sužibę
Tave pažadins amžinai užmigus,

palies ranka, naktis jau baigės – kelkis,
nuo skruostų nusišluostyk sapną sūrų
kaip išminties druska. Atšoka velkės
ir šitiek laiko laukiantis už durų

įėjęs nusivalo ten, prie slenksčio,
nuo palto sniegą, nuovargį nuo batų.
Su juo tiek kartų teko prasilenkti –
visai čia pat jis ėjo. Tau nematant

jau nedrįsti jo kaltinti nei klausti,
tik tyliai išeini vandens užkaisti.
Juk jo prašei kadais paties ilgiausio
tvartelio šiaudo, už kurio laikaisi.

Vilkintas laikas

Valandos vilko
slenka skaičiuojant avis,
odą nutvilko,
dar pakentėkime – švis.

Kils tuoj iš lėto
saulės karaliaus galva,
vieno poeto
tyliai neištartas va.

Laikas vienodas,
slenkantis pažeme vos,
kabantis sodas
viršum Damoklo galvos.

Žiūri į žemę
žvaigždynas nuleidęs akis –
šitaip sutemę...
Ne, dar nesiruošia švist...

Menschliches, Allzumenschliches

Žmogiška, pernelyg žmogiška
vaizduoti poetą su lengva metafizikos priemaiša,
iš tikrųjų nesugebantį atvirai prisipažint
nieko neišmanančiu nei apie fiziką, nei apie tai,
kas virš jos.

Žmogiška, net pernelyg žmogiška
nutylėti, kai klausia kas nors apie visokius balsus,
kuriuos turi neva kas diktuot iš aukščiau,
o gal iš žemiau –
iš tikrųjų negi prisipažinsi, kad kurčias esi kaip kiti?

Juk žmogiška, pernelyg žmogiška
nežinoti nei Dievo buvimo, nei tai, ar jis moka
lietuviškai.
Net jeigu taip, nežinia, ar supranta mane,
kaip dažnai ta pačia kalba šnekantieji iš tikrųjų
ničnieko apie vienas kitą nežino.

Juk žmogiška, pernelyg žmogiška
rašyti sau ir apie save, galbūt dar vienam kitam
panašiam dvikojui homo erectus, homo eroticus
ar homo neuroticus, su lengva metafizikos priemaiša.
Apie poeziją žinoti tik tai, kad ji nėra
nei velnias, nei gegutė, bet kažkas panašaus tarp
vieno ir kito,
lydinys, lydmetalio plokštelė, plokštuma,
sluoksniuotas
plokštainis, kurio sudėties prityręs kepėjas kitiems
neišduoda.

Tiesiog žmogiška, pernelyg žmogiška
apie metų laikus užsiminti kaimynui užuolankom,
paklaust, ar jau pasikeitė žiemines padangas,
ar pajuto, kaip brangsta benzinas ir dujos,
kad kartais, žiūrėk, neužsikuria.

Žmogiška, pernelyg žmogiška,
nutylėt, kad ir man kartais neužsikuria
jokia mintis galvoje, net nekibirkščiuoja,
ir bandyk nebandęs, neišjudini niekaip tada
eini skolintis akumuliatoriaus gnybtų.

Žmogiška, pernelyg žmogiška
pripažint, kaip sunku baigt laiku – eilėraštį, aktą,
galbūt
ir patį gyvenimą.
Viskas – gryna intuicija, dėsniai, žemės ir moters
traukos,
inercija, o gal – ne inercija, o seniai parašyti planai,
faktai CV, artefaktai, biografijos su juodomis
dėmėmis,
iš akių, gal tik šiaip nuo kavos, geriamos ankštose
dangaus kontorose.

Aišku, kad žmogiška, pernelyg žmogiška –
iš tikrųjų tai net nežinau, ar į pragarą noriu
patekt, ar
į rojaus kurortą, svarbu, kad kartu su savais,
pabūt, patylėt apie nieką.

Nes žmogiška viltis ir kvailint save ir kitus,
guosti, žadėti anapusines laimes ar pranašauti,
kad viskas gerai bus, kad reikia tik laiko,
o laiko kaip visad – nėra.
Paprasčiausiai nėra kada galvot apie laiką, jo tėkmę,
užsiciklini metų cikluose, Vivaldžio nugrotuose
sezonuose.

Žmogiška, pernelyg žmogiška, turėti kitų dievų
stalčiuose ir lentynose
renkančių dulkes, šviečiančių fosforo auromis,
turėti daugybę problemų, priežasčių, aplinkybių,
kenotafų, apleistų ir nelankomų vietų,
ir tik vieną, tą vieną vienintelį žmogų,
su kuriuo dar būtų apie ką patylėt
per ilgą ir šaltą kaip tėvo ranka
per drėgną, sugrubusią žiemą.

Jolantos SEREIKAITĖS iliustracija

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

Aleksandro KERPAUSKO nuotrauka

Laimonas INIS

Rojaus prieangyje

Keistas tas namas, labiau primenantis paskubomis sudurstytą pašiūrę: ant keturių kampinių, grubiai aptašytų ir tarpais nukapotomis šakomis kyšančių stulpų, tarpusavy suraišiotų mazguotomis virvėmis, užklotas šioks toks stogas iš faneros gabalų, kartono atraižų ir sudžiūvusių trupančių palmės lapų, dieną pro visus plyšius negailestingai spigina saulė, o naktį, nusileidusios iš mėlynų aukštybių, sužiūra žvaigždės. Viena pašiūrės pusė gan neblogai sutvarkyta, yra net kelios šatragaliais paramstytos lentynos, prigrūstos įvairiausių, visokiais kelias atkeliavusių branginamų daiktų: medinis Rūpintojėlis, liūdnaveidė Madona, Lietuvos kareivio kepurė, padrikai paberti smulkūs gintaro gabaliukai, gerokai nučiulptas kandiklis su emalės inkrustacija, įrėminti Dariaus ir Girėno portretai, dar ant gembių pakabintos tautinės juostos, lininis rankšluostis, o kas netilpo į lentynas, tiesiog pamesta ant žemės: kažkokio šventojo statulėlė nusilaupiusiais mėlynais ir raudonais dažais, vėjinio malūno maketas, nušleivinti ilgaauliai batai, geležinė kaukė ir dar visokie gyvenimo pakelėse surankioti niekai.

Pašiūrės viduryje gana aukštai į dangų stiebiasi didelė nuogakamienė palmė – tik pačioje jos viršūnėje vos vos juda lapų vėduoklės. Prie medžio ir kampiniame stulpe įkaltos gembės pakabintas iš storokų virvelių nupintas regztis. Jame susirietęs į kamuolį guli žmogus, užsiklojęs tamsiom dėmėm išmargintu apdangalu.

– Ei, Pedro, pasijudink! – už aukštokos cementinės tvoros, juosiančios visą ūkį, išnyra moters galva. Juodi žvilgantys plaukai dailiai suglostyti ir siekia pečius, apvalus veidas įrudęs, o gal iš prigimties toks, kakta siaura, dviejų raukšlelių skersai perkirsta.

– Pedro, ar gyvas? – jos akyse sublizga nerimas, o raukšlės kaktoje dar labiau pagilėja. – Moskitai tave galutinai pribaigs, pamatysi! Pulkais nelabieji puola, o tu...

Žmogus regztyje sukruta, ištiesia kojas, verčiasi ant nugaros. Palmė šiek tiek sulinguoja, suvirpa, sušnara lapų vėduoklės, irgi rodydamos gyvybę.

– Aaa... – pasigirsta sunkus slogus atodūsis. Žmogus, matyt, nepatenkintas, kad prižadino.

– Tu visuomet ne laiku ateini, – nusimeta dangalą, markstosi. Veidas liesas, pailgas, išblyškęs, iššokę žandikauliai apžėlę žilais, kuokštais susimetusiais gyvaplaukiais, kaklas ilgas, plonas, ir širmėta galva atrodo tarsi pamauta ant gysloto mieto. Pamažu nuleidžia išsausėjusias kojas, valandėlę susikūprinęs sėdi tarsi svarstytų, ar keltis, ar dar ne, tada staiga vienu mostu nusviedžia ant žemės antklodę, čiumpa tamsiai mėlyną chalatą, gerokai papurto, iškratydamas moskitų spiečių, ir užsimeta ant nuogo kūno.

– Vakar iki vidurnakčio plėšei knygą ir deginai lapą po lapo, – moteris dar labiau užsikvempia cementinę tvorą, paguldydama ant jos gana putlią įrudusią krūtinę.

– O ko žiūrėjai? – nesuprasi, ar jis pyksta ir priekaištauja, ar paprasčiausiai stengiasi būti atžagarus.

– Bijojau, kad savęs nepadegtum. Kam tu plėšei knygą ir deginai lapą po lapo? Norėjai pasišildyti ar ...

– Norėjau, kad mano mylimajai būtų šviesiau...

– Ak, šneki nei šį, nei tą! Neįvertini, ką turi ir galėtum turėti, o vis svaičioji.

– Nesipiršk man! Gerai žinai, kad turiu tik vieną mylimąją, ji su manimi nuo senų senovės ir niekada neišduoda.

– Žinau, kur nežinosiu! Apie ją tik ir tarški, lyg kitos kalbos nebūtų... lyg apie gyvą... O kai aš...

– Ką – tu? Aš jau įsitaisiau rojaus priemenėj ir niekur daugiau eiti nebenoriu. Pasaulis seniausiai mano priešas, dantis iššiepęs gyvą taikosi suėsti, be paliovos visais būdais kankina ir tyčiojasi. Visą laiką... visą gyvenimą... Kartais pasigaili, tiesia susitaikymo ranką. O kai sudvejojęs pats dėl savęs noriu nusileisti ir paimti, atitraukia. Ir taip visada. Aš taikausi su juo ir kariauju, taikausi ir kariauju. Bet kiek taip galima? Štai sudeginsiu paskutines savo knygas ir tada matysiu, ar šviesesnė bus mano priemenė... Jeigu ne, eisiu...

– Kur tu eisi, Pedro? Va atnešiau duonos. Imk, pavalgyk. Valgyk ir žiūrėk į mane. Valgyk, žiūrėk ir pajusi, kokia ji gardi. Pati vakar naktį, į tavo lauželį žiūrėdama, kepiau.

– Nori pasakyti – su meile? – jis ieško priekabių ir džiaugiasi radęs.

– Žinoma. Aš visą laiką, Pedro, kepu tau duoną su meile. O tu kramtai atbulais dantimis kaip kokį... pašarą. Ar bent kada pajutai tikrą skonį? Ne? Tai gal dabar pajusi. Imk...

Ji tiesia duonos paplotį per tvorą, dar labiau ją užguldama – palaidinės sagutė tarsi pati atsisega, ir Pedro akys valandėlę sužiba smalsia melsva ugnele. Jis norėtų nusukti galvą, taip akiplėšiškai nežiūrėti ir neduoti nė menkiausio preteksto jos viltims, bet neįstengia. Jis niekada nepajėgia nusukti akių, kai ji šitaip šnekina tvorą užgulusi, atsilapojusi... visada, kai ateina, atneša duonos ar cukraus gabaliukų prie arbatos...

Pedro susisiaučia chalatą – kojos kaulėtos ir baltos, iššokusiomis stambiomis venomis, susigarbiniavusiais plaukais apėjusios – žirkt, žirkt – prieina arčiau, jau tiesia ranką, paims, ką kaimynė atnešė, bet ir vėl sustingsta. Nujaučia – jei paims, kažkas atsitiks. Norėtų, kad atsitiktų, net slapta nujaučia, kas tada būtų, bet bijo. Jis bijo pasirodyti esąs kitoks, negu buvo daug metų.

– Tu spendi man spąstus... – murma ir pagaliau nusuka akis.

– Ką sakai? – ji puikiai supranta užuominą, bet nori jį paerzinti ir šypsosi.

– Sakau, tu bjauri, klastūnė, viliokė, tu... tu mane gundai!

– Liaukis, Pedro! – ji apsimeta naivuole ir lieka patenkinta, jau šiek tiek įsiutinusi kaimyną.

– O gundymas – nuodėmė! Turėtum žinoti, juk buvai vienuolė.

– Kas buvo, pražuvo, Pedro, – sunkiai atsidūsta ir nusvarina galvą. – Dabar aš paprasta moteris. Ir tu gali būti ne toks, koks buvai. Jei tik bent kiek panorėtum, galėtum būti kitoks.

– Nenoriu. Ir niekada nenorėsiu! – atkerta ir pats stengiasi patikėti tais žodžiais.

– Gerai, gerai, papurkštauk, juk kitaip negali gyventi. Tik pavalgyk ir nuramink kirminėlį. Kai skrandis pilnesnis, ir mintys geresnės.

– Eik, eik iš čia! Ir daugiau nebeateik... – iškošia pro dantis. – Šiandien... – tyliai priduria lyg išsigandęs savo žodžių.

Bet ji išgirsta.

– O rytoj? Žinai, ko paprašysiu? Nesudegink paskutinės knygos... pasaugok ją ir man palik...

Ji dar valandėlę žiūri į Pedro – akys graudžios ir liūdnos, kupinos skausmo ir rūpesčio. Nenorom pasitraukia nuo tvoros.

Jis pasistiebia, instinktyviai žengia kelis žingsnius, priglunda prie tvoros – nori pamatyti ją nueinančią. Švyst švyst ilgos kojos. Gražios – pripažįsta ir atsisėda po medžiu.

Po kelių dienų.

Vėlyvas rytas. Saulė, rodos, pakabinta tiesiai virš palmės ir tvieskia be gailesčio. Petras

Babickas, tas Pedro, jau pakirdęs. Stovi savo keistojo – jis sako: portugališkojo – namo viduryje susisiautęs mėlyno chalato skvernus ir žiūri į langą. Vakar šiaip taip įstiklino, ir moskitai, pašėlusiai plakdami sparnais, teškiasi į jį ir ištykšta. Jam patinka stebėti jų bejėgišką spurdėjimą ir žūtį.

Pasuka galvą ton pusėn, iš kurios visuomet ateina Rio. Kai pirmą kartą susitiko, ji nepasakė savo vardo ir jis jo nepaklausė. Pavadino Rio, nes likimo atneštam į šį pasaulio kraštą labiausiai patiko taip pavadintas miestas. Jam to gana. Gal ir jai. Vardas išduoda žmogų, mano jis, jei vardą sužino negeros dvasios arba juodieji angelai, žmogus pakliūva į jų pinkles ir išsivaduoti būna be galo sunku. Jis nenori, kad ji patektų kieno nors nelaisvėn. Dėl savęs galvos nesuka – vienas langas šiaip taip iš sąšlavyne rastų šukių jau įstiklintas ir žiūri į dangų, kitas tuščias kaip siela – į pragarą. Jis dar nori pabūti rojaus prieangyje, o vėliau...

Kas bus vėliau, aiškiai nežino, bet nujaučia. Toji nuojauta, nors ir miglele apsigaubusi, nevalingai budrina ir žvalina.

– Pedro, aš atnešiau tau vyno.

Ji! Atėjo, nors vakar šiurkščiai pavarė ir pasakė tokius žodžius, kokių niekada nebuvo sakęs.

– Aš dar nesuvalgiau vakarykštės duonos...

– Tai valgyk ir užsigerk. Sėsk po savo medžiu, valgyk ir užsigerk. O aš pažiūrėsiu, kaip tu stipriniesi. Tik be reikalo tą stiklą įdėjai. Saulė blyksi, akina, ir aš tave blogiau matau.

– O kam tau matyti? Juk per tą skylę man moskitus leidai. Visus iki vieno vakare nugalabydavau, o iš ryto vėl visur pilna. Tu juos tyčia atgini savo sijonais, savo rankom, savo palaidais plaukais!

– Liaukis, Pedro! Kokias dar kaltes man nori suversti?

– Tu ateini į mano bažnyčią, kurią statau, ir tik per tave niekaip negaliu pastatyti. Tu sujauki mano gyvenimą ir mintis, įelektrini kūną, ir tada aš atsiduriu nežinia kur.

– Bijai įsimylėti? – ji šypsosi, provokuoja, o Pedro vis labiau niršta ir gniaužia kumščius.

– Nieko nėra baisiau už meilę moteriai. Ji pavergia, sunaikina sielą ir kūną, vyrą paverčia menku bejėgiu padaru.

– Bet kas žmogus be meilės?

– Ak, nekalbėk! Meilė – tai nuodėmė.

– O kas iš to, jei į tą savo išsvajotąjį rojų nueisi skaistus? Pražilęs, suvytęs, o skaistus? Ar nori skaistus mirti? Aš nenoriu!

– Žinau, ko tu nori. Užimti mano namą – mano bažnyčią – vilionėm, klasta ir apgaule! Saldžiais žodžiais ir visokiais išsigalvotais dalykais užburti mano protą. Tu tyčia žaidi su manimi akim, lūpom, visu kūnu. Manai vieną gražią dieną nugalėti?

– Man skaudu klausytis tavo išvedžiojimų. Neįsižeisk, pasakysiu, ką seniai norėjau pasakyti, bet tu neleidai.

– Na, na?..

– Tu esi vienišas kaip benamis šuo! Ir ta tavo išsigalvotoji mylimoji... toji vienatvė... Išsižadėk jos! Gali manęs neliesti, gali ir nežiūrėti, bet būk, man gana ir to, kad tu čia. Pripratau... Sakyk, ar gali išsižadėti savo meilės?

Jis tyli, svarsto, matosi – nori kažką sakyti, bet tik aplaižo sukepusias lūpas ir paima vyno ąsotėlį. Geria ilgai, neskubėdamas, gardžiuodamasis ir jaučia, kaip kūną pamažu užlieja šiluma ir gerumas.

O ji:

– Vyras, kuris nė karto neišdavė savo meilės, ne vyras!

– O moteris? – jo akys pažvalėja.

– Moteris neišduoda, ji pasirenka.

– Ir aš pasirinkau.

– Ją?

– Tikriausiai, – Pedro balsas švelnesnis, ne toks gergždžiantis ir atžagarus. Pakėlęs prieš saulę, pažiūri į ąsotėlį. Užsiverčia, snapeliu nuvarva dar keli lašai į burną. Adomo obuolys pašoka į viršų tarsi dėkodamas ir lėtai nusileidžia.

– Išimk tą stiklą. Jis man nepatinka.

– Gerai, – sutinka Pedro. Praeina noras prieštarauti, ginčytis.

Ji valandėlę tyli. Vis žiūri į jį. Akys liūdnos, ir tas žvalumas, kuris visą laiką žiburiuodavo ir veržte iš jos veržđavosi, išblėsęs.

– Ar eisi šiandien prie vandens? – po valandėlės tyliai klausia tarsi kviesdama. – Ten ūksminga ir vėsu. O diena karšta...

Jis svarsto. Norėtų eiti. Seniai iš savo bažnyčios toliau kojos nekėlė. Ten vanduo grynas, šaltas ir skaidrus. Atsigaivintų, dar parsineštų kibirėlį ir palietų palmę. Tai kas, kad baigia nudžiūti. Jam patinka laistyti medį, žiūrėti, kaip ant įkaitusios žemės krinta vandens lašai ir bematant išgaruoja. Tai tarsi apeigos, jis prie jų įprato kaip ir prie knygų deginimo.

Tik štai prie jos priprasti negali. Rio, Rio...

Jolantos SEREIKAITĖS iliustracija

– Ei, Pedro, ar girdi? Pažiūrėk į dangų!

Jis neiškiša galvos pro langą, nors stiklą perkėlė į kitą vietą pajutęs, kad saulė, į jį atsimušdama, negailestingai akina, o irgi nori ją geriau matyti.

– Aš visą laiką žiūrėjau į dangų, o dabar noriu pažvelgti į pragarą.

– Ir vėl savo giedi! Pažiūrėk, koks gražus debesėlis atplaukia.

– Ar atgini lietų? – jis vis mano, kad ji turi burtininkės galių.

– Lietus nuplautų tavo likimą ir gal jis pasirodytų esąs šviesesnis.

– Ak, kad taip būtų! Rodos, amžinybę meldžiuosi suklupęs po medžiu lyg prie altoriaus, o Dievas neišgirsta mano balso. Aš tikėjau, kad pasaulį gali pakeisti ir vienas žmogus. Pasirodo, negali...

– Aš tau padėsiu, – meiliai taria ji.

– Tu padėsi? – Pedro sarkastiškai nusikvatoja. Staiga nusimeta nuo pečių chalatą ir stovi prieš ją nuogutėlis.

– Ateik!

– Tu mane kvieti? – nustemba Rio, stengdamasi nežiūrėti ir trokšdama kuo geriau jį pamatyti. – Kvieti į savo bažnyčią?

– Mes abu suklaupsime prie altoriaus ir pasimelsime. Gal tada...

– Bet juk tuoj pasipils lietus.

– Jis nuplaus mūsų likimus ir pasidarys šviesiau, – pakartoja jos žodžius lyg savus, nes tie žodžiai jam patiko – ne kartą kažką panašaus rašė savo knygose.

Rio lyg paukštė perplasnoja tvorą ir atsiduria keistajame jo name.

– O ką dabar darysim? Ar tikrai melsimės? – ji truputį sutrikusi. Visą laiką žiūrėdavo tik per tvorą, atnešdavo duonos, vyno, dar šio bei to, bet niekada jis nepakviesdavo užeiti. Ji žinojo, gal tik jautė – vieną kartą viskas bus kitaip, ir kantriai laukė tos dienos. Ar sulaukė?

– Ak, Pedro! – pajunta jo ranką – kaulėtą, kietą – ir krūpteli. Ji buvo išsiilgusi vyro rankos, o dabar sutrinka. Bet tai trunka tik trumpą akimirką. Lipnus saldumas užlieja krūtinę, užspaudžia amą. Ar iš tikrųjų?.. Ar iš tikrųjų jis pabunda?..

– Tavo lūpos drėgnos... – švelniai ištaria Pedro, paliečia jas pirštu ir žiūri nemirksėdamas. Tarsi pirmą kartą pamato jos juodas, truputį primerktas akis, rusvą kaklo odą, smarkiai besikilnojančią palaidinę ir pajunta savo kaulėtą kūną prisiglaudžiantį prie jos kūno.

– Tu tyčia prišaukei lietų... – jis nebežino, ką dar pasakyti. Ji irgi. – Einam toliau...

– Tavo namas be stogo. Galėjai uždengti bent rezginį. Mums būtų patogiau pasislėpti...

– Dangus mano stogas ir mano sargas.

– Ar dažnai šneki su anuo pasauliu? – ji supranta – nereikėjo to klausti – dar įsižeis! – bet žodžiai patys išsprūsta.

– O kas yra anas pasaulis? – jis nenori leistis į pašalines ir šiuo metu visai nereikalingas kalbas.

– Nežinau... Bet tu sakei į jį einąs.

– Aš norėjau išeiti šiandien. Įlipti į medį, pažiūrėti į Lietuvą ir išeiti... toli toli... iki pat gimtinės... Aš taip pasiilgau geltonų purienų...

– Žinau, vieną dieną išeisi. Vieni išeina neatsisveikinę, kad sugrįžtų, o kiti atsisveikina, bet negrįžta. Kaip ketini pasielgti tu, sudeginęs štai šitą paskutinę savo knygą, kurią taip keistai pavadinai – „Žmogaus remontas“?

– Nežinau...

– Tai atlik išpažintį.

– Ar tau?

– Man.

– Bet aš neturiu nuodėmių.

– Taip nebūna. Kiekvienas turime savo nuodėmių. Visą laiką nusidedame arba mintyse, arba tikrovėje.

– Tai pirma išpažink savąsias.

– Man geriau patiktų nusidėti tikrovėje, o tik tada išpažinti...

Ji dar kažką šnibžda, bet jis negirdi jos žodžių, tik slopų aistringą alsavimą, ir tarsi paskęsta geltonų purienų pievoje...

Debesėlis, ilgai plaukiojęs danguje ir pagaliau suradęs ramią vietą, staiga prakiūra, šiltos lietaus srovės nutįsta nuo dangaus iki žemės kaip žvilgantys šerpetuoti siūlai ar ant smilgos suvertos gyvsidabrio ašaros, srūva nuogu medžio kamienu ir nuo jo į visas puses tyška žvilgantys lašai.

Gaivuma vėsia ranka apgaubia ištroškusią žemę, Pedro bažnyčią, garuoja saulės įkaitinta betoninė tvora, burbulais ūžia vandens balelės, ir Petrui Babickui valandėlę pasirodo, kad apdžiūvęs medis pamažėl sušiurena, atsigauna, žalia skraiste uždengdamas dangų...

Regztis kuo toliau, tuo labiau įsisiūbuoja...

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

Leonas PELECKIS-KAKTAVIČIUS

ADOLFAS VAIČAITIS. Kaltas, nes tapo menininku

Ištraukos iš spaudai rengiamos biografinės monografijos

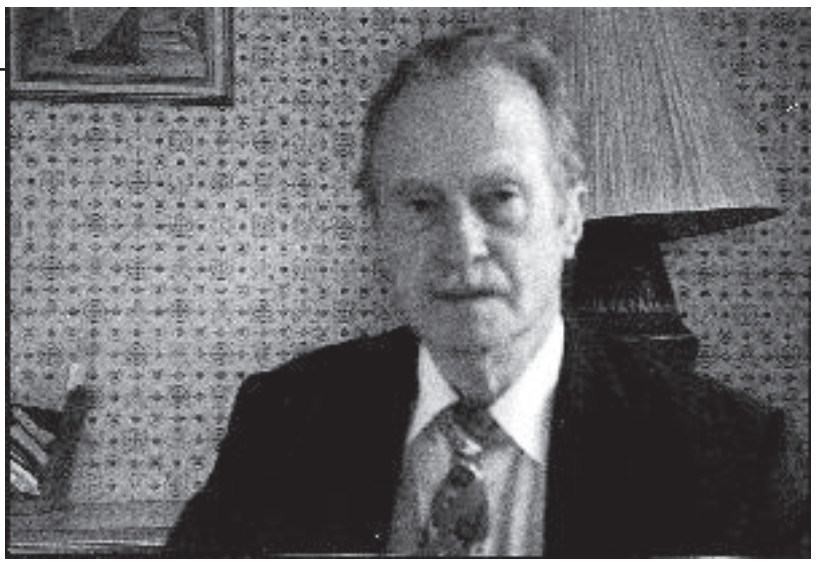

Adolfas Vaičaitis.

V

Tą vasaros popietę A. Vaičaitis buvo nusiteikęs gerai kaip niekada. Gal ir todėl, kad skaisčiai švietė saulė, kad kavinukėje, kuri *anais laikais* garsėjo kaip „Piliečių klubas“, būrėsi ne tik vyriška kompanija. Maestro retkarčiais pašmaikštaudavo, taip tarsi surišdamas savo atsiminimus į tvirtesnį mazgą.

Šįkart šneką pradėjome nuo biobibliografinio žodyno* 411-ojo puslapio, skirto A. Vaičaičiui. Jame suminėtos penkios dailininko iliustruotos knygos – Liudo Dovydėno „Lapino vestuvės“ (Kaunas: Šv. Kazimiero draugija, 1939), Antano Giedriaus „Kasdieninės pasakos“ (Kaunas: Valstybinė leidykla, 1942), Jono Balio „Lietuviškos pasakos“ (Kaunas: LTSR valstybinė leidykla, 1944 ir Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1951), Vytės Nemunėlio „Mažoji abėcėlė“ (Vilnius; Tubingen: Patria, 1946), Juliaus Kaupo „Daktaras Kripštukas pragare ir kitos ne mažiau įdomios pasakos, surašytos slaptose Kauno miesto kronikose“ (Freiburgas: P. Abelkio lietuviškų knygų leidykla, 1948).

Taip, kiekviena iš tų knygų A. Vaičaičiui palikusi nemažai jautrių prisiminimų. Kaip Valstybinės knygų leidyklos meninis redaktorius jis buvo atsakingas už visų leidinių meninę priežiūrą, tačiau paties iliustruotos knygos, be abejo, ypač brangios. Nemažai laiko praleista ne tik rengiant joms iliustracijas, bet ir bendraujant su autoriais. Labiausiai įsiminę susitikimai su L. Dovydėnu ir A. Giedriumi, vykę Konrado kavinėje. A. Vaičaičiui buvo svarbu, kaip patys autoriai vertina jų tekstus iliustruojančius kūrinius. Rašytojai buvo patenkinti A. Vaičaičio darbais, todėl panašių susitikimų metu dažniau kalbėta ne apie leidžiamas knygas, o apskritai apie meną ir, be abejo, apie tai, kas dedasi pasaulyje, juk buvo ypatingi laikai.

Dar Lietuvoje gyvenant sukurtos ir dr. J. Balio knygai skirtos iliustracijos. Didelis kūrybinis šėlas buvo apėmęs jas piešiant, tačiau taip susiklostė, kad „Lietuviškos pasakos“ vėl rusų okupuotame Kaune išėjo be dailininko pavardės. O kaip kitaip anuomet galėjo būti – juk A. Vaičaitis pasitraukė į Vakarus? Klaida atitaisyta tik po septynerių metų, tos knygos leidimą pakartojus jau Jungtinėse Amerikos Valstijose. (...)

Viename kabinete sėdėjęs Henrikas Radauskas Adolfui buvo labai svarbus žmogus. Visų pirma, žinoma, jį vertino kaip rašytoją, kaip poetą iš Dievo malonės, tačiau tai buvo ir asmenybė, turėjusi daug žinių apie dailę, muziką, kas be ko, ir savo originalų požiūrį į meną. Neretai tardavosi su juo vienu ar kitu abejonių kėlusiu klausimu, jis buvo ir tas kolega, kuris dažniau už kitus kalbėjo apie modernųjį meną, apie kurį tuometiniame Kaune nedaug kas gerai nusimanė. H. Radauskas turėjo surinkęs nemažą kolekciją dailininkų darbų reprodukcijų, kurių originalai jiems dar nebuvo prieinami. Jie net sugalvojo surengti Kaune tiems pasaulinio lygio modernistams skirtą reprodukcijų parodą, bet sutrukdė artėjanti antroji rusų okupacija ir pasitraukimas iš Lietuvos.

Leonas Peleckis-Kaktavičius. Adolfo VAIČAIČIO draugiškas šaržas.

– Taip ir subyrėjo viskas, – prisimindamas 1944-ųjų vasarą, sakė A. Vaičaitis, apgailestaudamas, kad su H. Radausku susitikti daugiau neteko.

O su kietu žemaičiu T. Valiumi, ypač artimu žmogumi dar nuo tarpukario laikų, atsidūrusiu Kanadoje, taip pat gyvenimas nebesuvedė. Liko tik laiškai.

Su J. Kaupu susibičiuliavo jau Vokietijoje, Freiburge, – mieste, kuriame gyveno. Ten buvo nemaža lietuvių kolonija. Iš tėvynės pasitraukę tautiečiai čia rado, o ir patys sukūrė nemažai naudingo. Nuo seno garsėjusiame Freiburgo universitete studijavo nemažai lietuvių. Aktyvus kultūrinis judėjimas vyko ir dailininko V. K. Jonyno, ten įsteigusio Meno mokyklą, dėka. Freiburge savo studiją turėjo A. Galdikas. A. Vaičaitis perteikė Kauno meno mokykloje įgytas žinias Dailės ir amatų mokykloje *Ecole des Arts er Métiers* (M. Mažvydo bibliotekos Vaikų literatūros centro išleistame biobibliografiniame žodyne klaidingai nurodyta, jog A. Vaičaitis *mokėsi*, o ne dėstė toje mokykloje).

– Vokietijoje daug teko bendrauti su A. Galdiku, – prisimindamas tuos tolimus laikus, pasakojo A. Vaičaitis. – Kartu eidavom į gamtą, piešdavom jos vaizdelius. Mano buvęs mokytojas neturėjo kitų draugų, apsilankydavo pas mane ir kviesdavo eiti piešti. Jis labai žavėjosi gamta. Ir aš turiu keletą peizažų, sukurtų šitų išvykų metu, bet kur jie dabar, nežinau...

A. Galdikas buvusį studentą pakviesdavo ir į savo studiją. Šiaip jau niekam savo darbų nerodydavęs maestro Adolfui ir čia darė išimtį. Tačiau dėl labai ūmaus A. Galdiko charakterio ir jiems visko pasitaikydavo. Kartą, parodžius naują kūrinį, A. Vaičaitis pasiūlė kažką pakoreguoti. Kad šoko A. Galdikas: „Ką tu čia dabar?..“ Bet po kurio laiko pasakė: „A, tai reikės pataisyt.“

J. Mikėnas ir A. Galdikas buvo geriausi A. Vaičaičio mokytojai, šito jis niekada nepamiršo. Netikėtas suartėjimas su A. Galdiku Vokietijoje Adolfui taip pat buvo labai naudingas.

Tikras A. Vaičaičio, kaip menininko, lūžis taip pat įvyko Freiburge. Jau ne pirmą sykį girdžiu apie tai, tačiau, prisimenant šituos tolimus metus, nemažėja ir naujų spalvų.

Po pirmą kartą gyvenime pamatytos Paryžiaus mokyklos dailininkų parodos, surengtos Freiburge, ne tik prasiplėtė akiratis. Paroda tiesiog *pribloškė*. Ir jį, ir V. Kasiulį, ir kitus ten laikiną prieglobstį radusius kolegas. Per vieną dieną viskas tarsi sugriuvo. Buvę Kauno meno mokyklos auklėtiniai suprato, kad menas nėra realistinis, kad šalia yra visai kitas – ekspresionistinis, impresionistinis – pasaulis, apie kurį Lietuvoje niekas nemokė. Bent jau Adolfui iškart tapo aišku: realistinis menas jam nebeegzistuoja.

Didžiausias tų metų kūrybinis pasiekimas, be abejo, iliustracijos, sukurtos J. Kaupo knygai „Daktaras Kripštukas pragare“. Na ir, žinoma, litografijos, kurias leidžiant įžanginį žodį parašė A. Rannitas. Tiesa, šios dar realistinio pobūdžio.

Dar sykį A. Vaičaičio kūrybinis braižas keitėsi Australijoje, gilėjant ir platėjant jo pažinčiai su abstraktaus meno judėjimu. Tam turėjo įtakos leidiniai, sukaupti milžiniškoje Melburno bibliotekoje, abstrakčiojo meno pirmtako Vasilijaus Kandinskio darbų studijos, aplankytos parodos ne tik Australijos, bet ir Europos didmiesčiuose.

Susižavėjimas abstrakčiuoju menu jau buvo palietęs ir kitus Australijoje gyvenančius dailininkus, ypač Henrį Šalkauską, Algirdą Šimkūną, Evą Kubbos. Pirmas platesnis prisistatymas visuomenei buvo vienuolikos menininkų abstrakcionistų paroda septintojo dešimtmečio pabaigoje ir ją apibendrinantis leidinys „Eleven Lithuanian Artists in Australia“**, kurį redagavo Ratas Rataiskis. A. Vaičaitis, tuomet vadovavęs Lietuvių kultūros fondo Melburno skyriui, įvertinti tuos darbus pakvietė garsų Australijos meno kritiką Elwyną Lynną. Jo įvertinimas tapo dideliu akstinu eiti pirmyn, ieškoti. Meno kritiko apžvalgoje atkreiptas dėmesys į A. Vaičaičio kūriniuose dominuojantį ritminį jausmą, mėgavimąsi siūbuojančiomis, laisvai tekančiomis, bet stipriai išryškintomis formomis. Anot E. Lynno, paprasti linoleumo raižiniai panaudoti išgaunant kažką siurrealaus, nežemiško, lankstūs pavidalai jungiami į šokį, kuris turi lengvą makabrišką žymę.

Tame leidinyje išspausdinta po tris labiausiai kiekvieną dailininką charakterizuojančius darbus, taip pat trumpos enciklopedinės žinios ir ke-

turių puslapių įžanginis straipsnis. Tarp kitų – Vinco Jomanto, E. Kubbos, Vlado Meškėno, Ievos Pocius, Vaclovo Rato, H. Šalkausko, Vyto Šerelio, A. Šimkūno, Leono Urbono, Teisučio Zikaro – kūrinių pateikti ir A. Vaičaičio linoleumo raižiniai iš ciklo „Malonumų ieškotojai“. Šalia biobibliografinių duomenų išspausdintoje nuotraukoje A. Vaičaitis – tikras *dendis*.

Prisimenant 1967 m. parodą, likę tam tikrų nuosėdų dėl kolegos L. Urbono.

Tos išties puikios parodos (ją gausiai lankė, apie ją plačiai rašė spauda) dalyviai už geriausius tapybos, skulptūros, grafikos darbus buvo apdovanoti. Organizatorius, tuomet Lietuvių kultūros fondo Melburno skyriui vadovavęs A. Vaičaitis, tam į pagalbą pasikvietė žinomą meno kritiką Lentoną Parą. Premijos buvo nedidelės – po 50 dolerių, nes, anot A. Vaičaičio, jie dar buvę labai neturtingi. Tačiau ta graži iniciatyva organizatoriui baigėsi nemaloniai. Kadangi L. Urbonas, tikėjęsis gauti už skulptūrą premiją, jos negavo, užsipuolė A. Vaičaitį, mėnesį rašė bjaurius laiškus, kaltino, nors premijos skirtos rekomendavus meno kritikui.

Šitos įžeidžios istorijos tęsinys buvo ne mažiau skaudus: nemalonus incidentas laukė išėjus Vinco Kazoko eilėraščių knygai. Jo žmona, Genovaitė Kazokienė, paprašė A. Vaičaičio iliustruoti vyro poezijos rinkinį. Kai jį atsivertė, dailininkas pašiurpo: be jo žinios čia buvo įdėtos ir kelios kito kolegos – L. Urbono – iliustracijos. G. Kazokienė gerai žinojo L. Urbono skundų istoriją, surengus vienuolikos dailininkų parodą. Jei iki tol apie eiles rašančią dantų gydytoją, visur pabrėžiančią nusimanymą apie meną, neturėjo tvirtos nuomonės, dabar viskas susidėliojo į savo vietas. Skaudu buvo dėl tokio akibrokšto.

A. Vaičaitis apie tai kalba labai nenoriai. Tačiau prasitaria, jog dėl to, kad tenykščiai menininkai nesugyvena, pykstasi vienas su kitu, ir pats parodose nedažnai dalyvavęs. Adolfui tai svetima.

A. Vaičaitis dar gyvendamas Lietuvoje pajuto parodų skonį – vos baigęs Meno mokyklą, dalyvavo Dailininkų sąjungos organizuojamose kasmetėse parodose 1939, 1940, 1941 m., o rudeninėje vokietmečiu M. K. Čiurlionio galerijoje ne tik dalyvavo, bet, kaip leidyklos darbuotojas, prisidėjo ir prie jos katalogo rengimo. Savo darbus rodė ir po karo Freiburge atsidūrusiems tautiečiams. O ši – *vienuolikos* – paroda gerokai skyrėsi nuo ankstesniųjų, nes tai buvo jau ne realisto, o modernisto prisistatymas visuomenei. Ir vienoje draugėje atsidūrę kolegos į pasaulį žvelgė naujų ieškojimų ir atradimų akimis.

Vieną parodą surengė Bostone (JAV). Pakvietė Amerikoje gyvenantys kolegos. Metų jau nepamena. Ta proga Viktoras Petravičius ir katalogą buvo išleidęs, tik jį kinivarpos gerokai apgraužė. Gal dar surasiąs, o gal į Šiaulių universitetą išsiuntęs.

Apie kurso draugus A. Vaičaitis jau minėjęs ne vieną įdomią smulkmeną. Ne sykį kartojo, kad stipriausias ryšys buvęs su J. Kėdainiu ir Danijos pasiuntinio Lietuvoje sūnumi E. Dalskiu. Su B. Vilkutaityte, dailininko studijų metų *simpatija*, pirmojo lietuviško vaidinimo „Amerika pirtyje“ autoriaus dukra, keletą metų ir šių eilučių autoriui yra tekę susirašinėti. Perskaitęs publikaciją apie *tikrąjį Keturakį*, A. Vaičaitis paprašė B. Vilkutaitytės adreso. Pastebimai nusiminė išgirdęs, jog kurso draugės jau nebėra.

Mintimis sugrįžęs į jaunystės laikus, A. Vaičaitis pasisakė dar kurį laiką palaikęs ryšį su kurso draugu Mykolu Labucku, likusiu gyventi tėvynėje ir vėliau tapusiu žymiu dailininku scenografu. Jis taip pat buvęs panašios sielos.

Šaržų ir karikatūrų meistrą A. Vaičaitį yra nupiešęs garsus Melburno karikatūristas, spaudoje pasirašinėjantis trimis raidėmis WEG. Lieka apgailestauti, kad pats A. Vaičaitis neišsaugojo tokio pobūdžio savo darbų. Tiesa, karikatūrų galima rasti tarpukario spaudoje. O štai šaržus, kurie dažniausiai gimdavo ekspromtu, dovanodavęs bičiuliams, pažįstamiems ar kelionėje sutiktiems žmonėms, kopijų, deja, nepasilikdavo.

Šios monografijos autoriaus šaržą A. Vaičaitis nupiešė lėktuve – skrisdamas iš Australijos į Lietuvą. Iš atminties sukurtas darbas labai vykęs, tuo ir jūs turite progą įsitikinti. Akivaizdu, jog didžiąją gyvenimo dalį paskyręs abstrakcijoms kurti, neprarado Dievo dovanos *piešti*.

Dar apie karikatūras. Anot A. Vaičaičio, prieš karą daugiausia jų išspausdinta „Jaunojoje kartoje“, „Žiburėlyje“, o vokiečių laikais – savaitraštyje „Savaitė“.

A. Vaičaitis Australijoje paruošė ne vieną dešimtį katalogų, skirtų įvairių sričių menininkams. Visi jie turi tam tikrų specifinių bruožų, kaip ir jo paveikslai, yra *vaičaitiški*, lengvai atpažįstami. Štai kad ir skirtasis moderniojo šokio šokėjai Elenai Kepalaitei. Šis katalogas lydėjo labai įspūdingą jos surengtą vakarą.

Ne vienas tokio pobūdžio darbas yra dar ir su A. Vaičaičio parašytu tekstu – trumpu, bet originaliu, taikliu. A. Vaičaitis netuščiažodžiauja, kaip ir savo dailės kūriniuose.

Atostogos dažniausiai pralėkdavo svetur. Lankėsi įvairiose šalyse. Tačiau Adolfą traukė ne kurortai, paplūdimiai, o meno muziejai. Prieš praverdamas vieno ar kito duris būdavo labai daug apie juos skaitęs, girdėjęs. Bet realybė visada pranokdavo lūkesčius. Panašiai kaip reprodukcija niekada nepakeis originalo, kad ir kokia šiuolaikiška būtų.

Daug metų svajojo aplankyti Vatikano muziejų – šventovę, kuri garsi ne tik tuo, kad joje renkami popiežiai, bet visų pirma Michelangelo Buonarroti freskomis. Jos paliko nepaprastą, sukrečiamą įspūdį.

Iš daugybės aplankytų muziejų dar labai įsiminė Pierre-Auguste'o Renoiro studija Pietų Prancūzijoje. Gal kad tiesiog fiziškai pajuto ir kitų modernistų, šio dailininko bičiulių, dvasią. Atvykęs į Paryžių, Luvrą lankydavo kelias dienas, iki visiško galvos apsisukimo. O Japonijoje atrado tai, ko niekas niekada nemokė, neatskleidė – patyrė, kad linija, taškas, net paprasčiausias *plėmas* yra gyvybė. Klasikinio meno atstovams tai beveik nesuprantami dalykai. A. Vaičaitis grįžo iš Japonijos suvokęs, jog linija *gyvena*. O tą supratimą užfiksavo naujuose kūriniuose. Japoniškasis ciklas pradėtas besisvečiuojant Tekančios Saulės šalyje, į kurią grįžo dar kartą.

Vienas minėto ciklo darbas, sukurtas 1977 m. Kyoto mieste, puošia šių eilučių autoriaus namus. Beveik mistika: vieną 2011-ųjų vasaros pabaigos dieną raudona šiame paveiksle *gyvenanti* juosta netikėtai išryškėjo, tarsi ją kas būtų atnaujinęs. Pastebimai išryškėjo. Po kurio laiko sužinojau, kad dailininkas sirgo, situacija buvusi gana nepalanki. Jam pasveikus spalva paveiksle vėl tapo tokia, kokia buvo iki tol.

Pirmąkart B. Brazdžionio ekslibrisas į šių eilučių autoriaus rankas pateko dar 1989 m. Atsiųstasis poeto kiek kitoks, nei padovanotasis A. Vaičaičio – aukso spalvos ir gerokai mažesnis. Tačiau piešinys tas pats.

Apie tą ekslibrisą jau esame su dailininku šnekėję, kai jam talkinau rengiant spaudai knygą „Ekslibrisai“. Šiandien netikėtai A. Vaičaitis prisiminė vieną reikšmingą smulkmeną: kai B. Brazdžionis paprašė sukurti jam knygos ženklą, kartu davė ir temą – norėjo, kad ekslibrise būtinai būtų pavaizduotas Kristoforas. A. Vaičaitis padarė litografiją. Plunksna, bet litografiją. Atspaudė keletą egzempliorių, poetui labai patiko.

– Kažkada minėjot, kad būdamas studentas vasaras praleisdavot su „Aušros“ muziejaus darbuotojais.

– Taip. Šiaulių muziejus organizuodavo tautosakos rinkimo ekspedicijas. Man teko padirbėti Žemaitijoje, trijų kilometrų Lembo kaime, kuris dar nebuvo išskirstytas. Neatsimenu, kurioj tiksliai vietoj jis buvo, neužsimiršo tik kaimo vardas. Kartu vyko ir Marijona Čilvinaitė, ji užrašinėjo etnografinę medžiagą, rinko senienas, o aš piešiau.

Ekspedicijų metu surinkta medžiaga publikuota Šiauliuose leistame žurnale „Gimtasai kraštas“. (...)

Nukelta į 13 p.

---

* Lietuvių vaikų knygų iliustruotojai. – Vilnius: Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, 2009.

** *Eleven Lithuanian Artists In Australia. – Melbourn: Published by Lithuanian community in Australia.*

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

Etažerė

Ernestas Noreika „Povų ežeras“: eilėraščiai. – „Naujoji Romuva“, Vilnius, 2012.

Ernestą Noreiką pastebėti nesunku: vienose salėse jis atpažįstamas kaip atlikėjas Beeta, kitose – drąsiai lipa ant scenos su grupele jaunų poetų. E. Noreika – produktyvus ir matomas autorius, todėl visai nekeista lentynose išvysti ilgo kūrybinio proceso rezultatą – debiutinį „Povų ežerą“.

Į jį įbrendi paskui poetą kartodamas „nebežinau, kur sapnas, kur tikrovė“ (p. 31). Eilėraščiai – lyg intensyvi vidinė patirtis, kuri veriasi niekur nesitraukiant iš patalo, perauga į sapną (kartais ir sapną sapne), vedantį į sumišusią antrinę tikrovę. Kūnui E. Noreika reikšmės daug neteikia („tu tik upė / iš kraujo / su kauliniais / laiveliais“, p. 14), išorinį pasaulį palieka būti vien apdulkėjusiu liūdesio atspindžiu – šioje poezijoje gyva karščiuojanti sąmonė:

tik papūsk ten, kur skauda, matysi, kaip veidrodžiai lydos,
miegu juos pasidėjęs po pagalve, išvarva žaizdos,
vėjo šuo gena kaulą danguj, dingsta plunksnų palydos,
ten kažkur veidrodukų šviesa mirę sodą palaisto
(p. 15)

Asociatyvų kalbėjimo būdą pateisinantį semantinį lauką kuria ir autoriaus siūlomi raktai – skyriai „Priepuoliai“, „Susirgimai“, „Palatos“. Ligos (ar apskritai menininko „apsėdimo“) būsena leidžia tapatybei neteikti reikšmės, netikėčiausius miražus priimti lyg savaime suprantamus ir balansuoti tarp būties ir nebūties. Artėjant prie knygos pabaigos, vis labiau ryškėja mirties dvelkimas: „nors nemato savęs, bet dar žino, kol sapnas, tol gyvas“ (p. 25); „kala žemę lietus, spaudžia stipriai smilkinius kartais, / kai šmėsteli veidrody vėtrungė į tave atsisukusi“ (p. 33); „keista kartais gulėti giliau ir matyti, kaip lyja kauliukais, / (...) aš seniau už kitus veidrodėly išblukęs“ (p. 52). Gali stebinti, kiek daug mirties yra jauno žmogaus apmąstymuose, kai šalia jaunieji kolegos neketina minėti Dievo vardo, nes Jis juk nepažinus. Tad ką debiutantas gali pasakyti apie nebūtį? Kokią ją pajėgia išjausti? Erdvėlaikio pagrindu virtęs sapnas siūlomas kaip patikima atrama formuojant siurrealų *tenykštį* pojūtį, kuris nežada užtikrinto saugumo jausmo ir liūdesį pranokstančios šviesos. Viskas prasideda nevalingai, lyg iš niekur, taip ir nugrimzta.

Apie mirtį prabilę E. Noreikos tekstai išties estetiški. Poetas, leidinio pavadinimui pasirinkęs *povą* – dailumo kategoriją mirčiai nusakyti – demonstruoja gebėjimą kiekviename eilėraštyje parodyti netikėtų vaizdinių. Pavyzdžiui: „jau keliam / akis, kurios žiūri į kapo mansardas, / ten žemė gėlėtais tapetais išklota“ (p. 24); „ant smėlio rugiagėlės / kupranugariai apsirengę boružėm“ (p. 31). Taip, vaizduotės žaismas nuginkluoja, žavi netikėtomis metaforomis, vientisa knygos nuotaika. Tačiau kartu jie atitraukia nuo bendro teksto pulso – knygai atrinkti tekstai dažnai primena nei prasidėjusius, nei pasibaigusius vienatemius šnabždesius. Keista, nes kultūrinė-

Edita Barauskienė „Karūna žalčių karaliui“: istoriniai pasakojimai. – Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius, 2013.

Jeigu norėčiau iš naujo mokytis ankstyvosios Lietuvos istorijos, mieliau rinkčiausi vaizdingai perteiktą jos versiją nei faktus. Juolab kad šia tema vis išleidžiama sklandžiai parašytų, snauduliui nenuteikiančių knygų. Leidiniais apie istorines asmenybes garsėjančios etnokultūros puoselėtojos Editos Barauskienės knyga „Karūna žalčių karaliui“ – jau septintoji. Be to, dar ir jubiliejinė, skirta Žemaitijos krikšto 600-mečiui. Joje autorė ryžosi perteikti išties platų laikotarpį: kalbama apie baltų žemėse gyvenusias tautas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kūrimąsi (iki 1413 m.). Pasakojimus sieja krikštas ir valstybingumo siekiai.

„Karūna žalčių karaliui“ – viena tų knygų, kurios sudomina skaitytoją patraukliai vaizduojamais žinomais istoriniais įvykiais. Skaitai ją kaip greit pro akis prabėgančius nuotykius, išsiskiriančius ne tiek psichologiniais veikėjų portretais, dialogais, kiek aiškiai perteikta faktinės medžiagos gausa. „Karūnoje žalčių karaliui“ istoriografinės žinios derinamos su vaizduote (ką žinome apie šv. Brunono santykius su tėvais?), tačiau bent kiek su istorija susipažinęs skaitytojas gali suprasti, kad autorė, kurdama herojų, kovojančių „gerųjų“ ir „blogųjų“ pusėse, trafaretus, geba sumaniai juos charakterizuoti pagal šaltinius. Didelės apimties knygoje istorinė tiesa dar ir išplėtota, papildyta gyvenimiška patirtimi, kuri alinančių karų laikotarpiu padeda sukurti nebaugią atmosferą (pavyzdžiui, įterpiant Mindaugo ir Mortos, Vytauto ir Onos santykius).

Knygoje išryškėja visažinis pasakotojo balsas, kuris nutuokia apie galimą situacijos pabaigą. Tekste vis pajuokaujama, švelniai ironizuojama: „Perkopę kalnus, jie dar daug dienų turės joti, kol pasieks šventąjį Romos miestą, kuris nebuvo toks jau šventas“ (p. 123); „Palaukit, žemaičiai, nesidžiaukit iš kalno. Jūs dar nežinote, kaip jums seksis tuo pagrobtu turtu pasinaudoti“ (p. 274). Todėl skaityti storą „Karūną žalčių karaliui“ nesunku, bet jautiesi kaip už rankos vedamas vis gudrėjantis moksleivis. O jeigu esi suaugęs ir vyksmą stebi atsitraukęs? Gali nepajėgti į viską pažvelgti itin rimtai. Ypač kai pasitaiko šioms dienoms artimesnio mąstymo bruožų: „Geležingalviai, ko atjojote neprašyti su tom zirga galvom?“ (p. 238).

Bene turiningiausia E. Barauskienės knygos dalimi laikyčiau ne perteikiamus Gedimino laiškus ar kunigaikščių požiūrį į krikščionybę (tai, be abejo, svarbu), bet rečiau pastebimą temą – baltų tautų gyvenimą ir likimą. Jai autorė išties dėmesinga. Ilgametė mokytojos patirtis prasiskverbia į tekstą ir neleidžia jam tapti daugybės įvykių kratiniu – nevengdama švelnių didaktinių momentų, E. Barauskienė

Vytenis Almonaitis, Junona Almonaitienė „Kauno senamiestis“: mažasis keliautojo žinynas. – „Keliautojo žinynas“, Kaunas, 2012.

Keliautojų žinynų viršeliai, kaip ir panoraminiai atvirukai, man visada atrodo nepalytėti laiko dvasios ir individualaus žvilgsnio, bet atpažįstamai oficialūs lankytinų vietovių palydovai. Pripažįstu, ne man vienai, nes, kai nešiausi mažutį „Kauno senamiesčio“ gidą, vienas bičiulis taip pat tai pastebėjo, bet pasakė dar vieną dalyką: šaunus reikalas. Iš tiesų taip ir yra, nes po viršeliu atsiranda įrodymų, kad per dažnai kreipiame dėmesį į abstrakčiai nusakomą miesto veidą pamiršdami, kad Kaune yra ne vien karilionas, funikulieriumi pasiekiama Aleksoto apžvalgos aikštelė, o senamiestis (mintyse pridedi epitetus „mažas ir jaukus“) platesnis nei Vilniaus arba M. Valančiaus gatvių ribos, kuriose suaktyvėjęs kauniečių pulsas vis dar stebina bastūnus iš kitų miestų.

V. Almonaitis ir J. Almonaitienė išnardė seniausią miesto dalį ir parengė išsamų, neįkyriomis istorijomis papildytą keliautojo žinyną. Kauniečiui ne vienas pasakojimas gali atrodyti girdėtas, bet šį kartą – patogiai išdėstytas ir naudingas svečiui. Knyga praplečia senamiesčio pažinimo ribas, kviečia patikrinti tikruosius miesto adresus. Autoriai jų surado penkiasdešimt. Tai kas, kad kai kurie gražūs langai tamsoje nespindi, nors kadaise ir į kiną kvietė, ir vertė labiau didžiuotis architektų pertvarkomais fasadais. Atrodo, užtenka pažvelgti į vieną kasdien praeinamą miesto dalį, kad įsitikintum: jo architektūrinis kūnas – gyvas organizmas. Dėl to norisi įsiminti du į pastatą įmūrytus patrankos sviedinius, dar kartą pažvelgti į Perkūno namo stogą ir pasigailėti, kad seniai prabėgę

je spaudoje pasklidę tekstai pranašavo įvairovę. Šįkart skaitai lėtai, tačiau tarp žodžių vis tiek pameti eilėraščio nervą:

tarsi rojus tik tiek, kiek buvai atsimerkus per kuprą mėnulio,
per švelnią žibuoklių alėją, kai liūtys kaip liūtai užpuldavo
tyliai berūkančią dangų, paukščius iš pageltusių atvirukų
ir viską, kas grožis ir daiktiška, taškus sudėliojai (...)
(p. 49)

Kartu ir įdomesnė teksto potekstė užglaistoma pasikartojančiais įvaizdžiais (nė nemirktelėjusi atsimenu vis eskaluojamą veidrodį, mėnulį ar alyvas), neretai tik gražiai nuskambančiomis pabaigų frazėmis. Sudaromas įspūdis apie laisvai tekančią sąmonę, kuri intensyviai sumuoja, išjaučia gausybę vaizdų, bet jie nėra tiesiog „automatinio“ rašymo išdava – daugelį eilėraščių valdo sąmoningi, tvarkingi rimai. Kai kam tai tikriausiai primena „baroką“, o man kelia klausimus: ką dar jaunasis mirties estetas pasiūlys? Ar prabils giliau? Juk metaforomis pulsuojančią poetiką įsidėmėti nesunku. Kita vertus, matyti, kad „Povų ežeras“ – nebloga knyga: nors iš jos po truputį sunki literatūrinius vaizdinius (deja, ne visada poezijos dvasią), po keleto tekstų pajunti autoriaus balsą. Tai sodrus debiutas.

---

paaiškina, trumpai perteikia legendas, vietovardžių etimologiją, vaizdingai supažindina su papročiais, gyvenimo būdu, tikėjimu: „Šuns niekada nepatupdysi ant tos vietos, kur sėdi žmogaus akiai neregima dvasia. Jie nujaučia žmogaus mirtį ir perspėja namiškius kaukdami. Mat dvasia sergančiame kūne nebenorinti pasilikti. Naktį, kai žmogus miega, dvasia išeina ieškoti sau geresnės vietos ir trainiojasi apie namus ar patraukia į dausas... Prieš žmogui nubundant, dvasia lyg koks viesulas, kad ir nenoromis, sugrįžta, o šunys tai jaučia ir dėl to kaukia, perspėdami savo šeimynykščius, kad vienas iš jų giminės netrukus turės atsiskirti nuo saviškių ir skristi į dausas“ (p. 157). Pasakojimams apie mėginimus apkrikštyti baltus netikėtumo suteikia pasirinkta pozicija – pasitelkiant šventojo Adalberto, Brunono figūras žengiama į pagonių žemes. Vertingos ir dialoguose pasirodančios prūsiškos frazės, nes jos tampa pavyzdžiu, demonstruojančiu artimumą lietuvių kalbai, – smagu pastebėti, kad intarpai iš archajiškų prūsų knygų šiandien nesunkiai perskaitomi.

Net jei kartkartėmis puslapiuose laigo tyros sakmių mergelės ir šviesbruviai vyrai, apšviesti laužo ir tėviškės žvaigždžių šviesos, E. Barauskienės pasakojimuose jauti meilę savo kraštui, todėl neabejoji kilniu knygos tikslu. Sklandžiai parašyta, bet didelių literatūrinių ambicijų neturinti „Karūna žalčių karaliui“ gali sudominti tuos, kuriems pagoniška Lietuvos praeitis vis dar atrodo paini ir pilka.

---

griežti M. Valančiaus vyskupavimo laikai, kai įtakingasis A. Masalskis puošė bernardinų vienuolyną (dabar Kauno kunigų seminarija), į kurį stodavo tik turtingų šeimų dukterys, nesilaikiusios griežtos klauzūros bei askezės. Asfaltuota krepšinio aikštelė dabartinėje jo teritorijoje nemena nei jų pėdų, nei istorinių sodų. Užtat senamiesčio gatvės liudija, kad Kaune būta ne vien laikinosios sostinės laikotarpio, bet ir senėlesnio, iki šiol besivaidenančio grakščiais bokštais ir stogų linkiais.

Džiugu, kad mažosios knygelės autoriams rūpi ne tik parodyti, koks pasigėrėjimą keliantis Kaunas buvo anuomet, bet išryškinti ir dabartinį jo veidą. Taip pat paminėti įgyvendinti projektai, kuriuos kauniečiai sutiko prieštaringai (Kauno pilies rekonstrukcijos eksperimentas, neregimoje vietoje atsidūrusi skulptūra M. Valančiui). Jauti, kad vaikštai po gatves, kuriose kažkas patyliukais krebžda, ir tas šurmulys – nežymi, tačiau pastebėta pokyčių baigtis.

Neringa BUTNORIŪTĖ

ADOLFAS VAIČAITIS. Kaltas, nes tapo menininku

Atkelta iš 11 p.

– Man Lietuva kaip atsigaivinimas, – neskubėdamas, gražia lietuviška kalba, per pusę amžiaus neįgavusia jokio akcento, taria A. Vaičaitis. – Labai malonu būti Lietuvoj. Nesvarbu, kaip čia yra, gal ir daug prasčiau negu Australijoj, bet tas man reikšmės neturi.

Tik jau ne pirmą sykį šiemet dailininkas apgailestauja, jog labai blogi orai. Gal dėl to ir sveikata pradėjo šlubuoti, vis sudėtingiau išsiruošti kur nors tolėliau nei Šiauliai ar Joniškis. Brolio ir sesers vaikai, ačiū Dievui, dar gyvi. Yra ir antros kartos giminaičių, iš kurių artimiausia, žinoma, Danutė Jakubkienė, pas ją Ginkūnuose ir praleidžia vasaras. Labai rūpestingas, supratingas žmogus. Tačiau kartais A. Vaičaitį apima didelis liūdnumas, kad *jo laikų* žmonių jau nebėra. Jis vienas likęs. O taip norėtųsi kartais su broliu Jonu pasišnekėti, prisiminti, pajuokauti, kaip kažkada mėgdavo, *pašposinti*. Vyresnysis brolis mirė Sibire. Už ką Joną išvežė? Ūkininkas buvo, tėvas jam, vyriausiajam, paliko trisdešimt trijų hektarų ūkį. Nebėra ir kitų brolių – Juliaus, Tado, nebėra sesers Emilijos. Kai išsiskyrė prieš karą, taip ir nesusitiko. Ne, ir nesusirašinėjo. Kad nepakenktų likusiesiems Lietuvoje. (...)

Vis dažniau A. Vaičaitis taria:

– Atmintis šlubuoja.

Bandau prieštarauti, nes tik retsykiais dailininkas nepajėgia prisiminti vienos ar kitos smulkmenos, kurioms pusšimtis ir daugiau metų.

– Oi, kaip šlubuoja...

Šiandien tokia šneka pasisuko paklausus, kaip buvo surinktos dailininkų darbų reprodukcijos karo metų „Varpams“. Net keli šaltiniai tvirtina, jog tas įklijas parūpino A. Vaičaitis. Kad ir K. Jankauskas, ir A. J. Greimas važinėjo tais metais į Kauną, į Valstybinę leidyklą, buvau girdėjęs iš jų pačių. Tačiau A. Vaičaitis smulkmenų apie reprodukcijų atsiradimą neatsiminė.

– Kad dabar daug dalykų iš atminties iškeliavo... – atsiprašomu balsu pasakė.

Taip, tvirtino dailininkas, leidykloje nuolat lankėsi daug rašytojų. Įvairiausiais klausimais. Jei taip rašoma, jis neabejoja, kad taip ir buvo. Tačiau šito fakto nesureikšmintų, nes anuomet kaip meninis redaktorius daug kam yra pasitarnavęs. Labiau įsiminė susitikimai su A. J. Greimu, gal dėl to, kad jis į leidyklą atvažiuodavo gana dažnai. Tiesa, didesnę laiko dalį prakalbėdavo su H. Radausku ir E. Viskanta, tos pačios patalpos kaimynais.

Ir dar apie atmintį ir senatvę:

– Dabar man viskas eina iš paskos. Kaip uodega. Ne taip kaip anksčiau. Aktyvus, veiklus buvau. O šiandien viskas erzina, viskas...

Kaip A. Vaičaičio kūrybinėje biografijoje atsirado vaikams skirtos iliustracijos?

– Dėl šito „kaltas“ B. Brazdžionis, – paaiškino dailininkas. – Kai atsidūrėm Vokietijoje, man atnešė „Mažosios abėcėlės“ rankraštį ir paprašė iliustruoti.

Toji knygelė, 1946 m. išėjusi Vytės Nemunėlio slapyvardžiu, turėjo pasisekimą dar ir dėl įsimenamų iliustracijų. (...)

A. Vaičaičiui labai imponuoja angliška mokykla, paremta minčių pasikeitimu, pasidalijimu. Dauguma tautiečių, kiek jam teko patirti, ypač tie, kuriuos sutinka čia, Lietuvoje, nesugeba dalytis mintimis. Pokalbio dalyviai dažniausiai kalba kaip autoritetai. Yra tik taip arba ne, todėl neišsirutulioja dialogas. O be dialogo visos kalbos bereikšmės.

– Tai žmonių, kariavusių su kuokom, įpročiai. (...)

– O kas yra menas?

A. Vaičaičio atsakymas ne toks ir netikėtas, bet tikrai įsidėmėtinas:

– Kiekvienas šimtmetis apipavidalina meno esmę. Tarkim, klasikinio meno, atstovaujamo Antano Žmuidzinavičiaus, Adomo Varno ir kitų, esmė – kilnių jausmų išdėstymas. Moderniojo, abstrakčiojo arba impresionistinio meno kūrėjų manymu, kilnių jausmų išdėstymas – absurdas. Menas nestovi vietoje, visą laiką keičiasi kaip ir žmonių gyvenimas. Kas buvo praėjusiame šimtmetyje, dabar visai kitaip. Prisiminkime ankstesnius stilius. Buvo renesansas, barokas, klasikinis atnaujinimas. Ateina kita karta, ateina ir visiškai naujas mąstymas, nes ji gyvena kitoje aplinkoje. (...)

– Sovietinis menas buvo labai aiškus, jis tarnavo valstybei. Hitlerio laikais taip pat jokio meno nebuvo. Labai retas dailininkas sovietmečiu paslapčia dirbo kitaip, o jei dirbo, nebuvo pripažįstamas, jo kūriniai netoleruoti. Hitleris ignoravo gabių vokiečių dailininkų, ypač ekspresionistų, kūrybą, – A. Vaičaičio lūpomis kalba tai, ką jis ir jo kolegos asmeniškai patyrė, juk abi okupacijos – pirmoji rusų ir vokiečių – neaplenkė ir jo.

Didžiausia tragedija, anot A. Vaičaičio, kai neišmanėliai diktuoja, kaip turi būti padaryta. Arba – kai valdžioje sėdintis nemokša aiškina, kaip rašyti eilėraštį ar piešti paveikslą.

O kaip A. Vaičaitis vertina dabartinės nepriklausomos Lietuvos meną? Juk jau ne vieną parodą matė.

Lyg ir reikėtų girti, šypsosi dailininkas. Ir čia pat prideda: visgi negali to daryti. Kodėl? Tūpčiojama uždaroje aplinkoje ir giriamasi, kad labai daug nuveikta. Vis dar nepakankamai pasidairant, kas dedasi pasaulyje. O blogiausia, kad pirmenybė teikiama komerciniam menui. Esi vertinamas pagal tai, kiek ir kam pardavei.

Lietuvoje jau ne sykį ginčų objektu yra tapęs „Fluxus“ judėjimas, tai, kas susiję su Jurgiu Mačiūnu, Jonu Meku. Įdomu sužinoti A. Vaičaičio nuomonę. Jis atsako, kad „Fluxus“ nei vertina, nei nevertina. Tai esąs *atsitikimas*, tam tikras laikotarpis mene, trumpas periodas, nepadaręs absoliučiai jokios įtakos. J. Meko filmas apie tėviškę, parodytas Holivude, žinoma, buvo tam tikra pažanga, nepriimtina Holivudui, bet A. Vaičaitis abejoja, kad tai turėjo didelę reikšmę. Bene originaliausiai, taikliausiai tą įvykį apibūdino Henrikas Nagys, tačiau sarkastiškų poeto žodžių dailininkas tiksliai jau nepakartotų.

Anot A. Vaičaičio, daugiau buvo nuveikęs dabar jau miręs J. Meko brolis, bet išgarsėjo Jonas. Gal ir dėl to, kad vedė žydę. Žydai – labai energingi, vienas kitą palaikantys, keliantys į aukštumas, o ir padarantys labai daug.

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

Sovietmečio Kaunas (2)

Prisimenate, praeitose „Tapatumo teritorijose“ vaikštinėjome po sovietinį Kauną ir spėjome puošniu tiltu persikelti į Nemuno salą. Todėl iš ten kuo puikiausiai matosi ankstyvojo sovietmečio realizmo pavyzdys...

...„Pergalės“ fabriko daugiabučių namų kvartalas (naujamiestis)

KTU ASI archyvo nuotrauka

1949 m. Kaune Nemuno pakrantės buvo lygiai tokia pati architektūrinė problema kaip ir šiandien. Tačiau tuometinės Kauno miesto tarybos sprendimu Nr. 2636 pagaliau buvo išpirkta žemė gyvenamiesiems, visuomeniniams ir kultūriniams-buitiniams „Pergalės“ turbinų fabriko pastatams. 1867 m. pastatytoje gamykloje gaminti vinys ir varžtai, vėliau joje įsitvirtino Tilmansai, tada fabrikas ne tik atliko metalo apdirbimo funkciją, bet virto ir pirmąja pramonine elektrine. Tačiau 1941 m. buvo nacionalizuotas ir pervadintas „Pergalės“ gamykla, kuri po Antrojo pasaulinio karo atstatyta ir iki 1965 m. gamino nedideles garo turbinas, o 1965 m. buvo perorganizuota į laivų mechanizmų gamyklą. O viskas prasidėjo tik nuo vinių... Įsivaizduokite laivus ir garo turbinas. O dabar juos, gaminamus miesto centre... Šiandien šioje vietoje stūkso kapitalistinis gigantas „Akropolis“ (kai kas mano, kad jis, kaip ir turbinos ar laivai, labiau tiktų užmiesčiui), o kaimynystėje gyvenamasis darbininkų kvartalas kuo puikiausiai išlaikęs sovietinę dvasią.

Kvartalas projektuotas net keliais etapais. Tai, ką inžinieriai, architektai suprojektavo čia, turėjo pataisyti vienas Leningrado institutas, vėliau vėl taikyti prie vietos sąlygų. Darbo buvo daug, bet statiniai pastatyti gana kuklūs pagal tuo metu itin produktyvaus architekto Jokūbo Pero projektą. Tačiau ne fasadų puošmenos čia svarbios. Svarbu tai, kad pirmą kartą užsimota pastatyti visą kvartalą. Pagal projektą fabriko „Pergalė“ kompleksas turėjo susidaryti iš daugelio statinių, išsidėsčiusių įvairiose Kauno miesto vietose: kultūros namų, pionierių stovyklos Panemunės šile bei mažaaukščių gyvenamųjų namų komplekso. Naujamiestyje esantys ekstensyviai užstatyti kvartalai, keistokai pavadinti „Nr. 178“ ir „Nr. 179“, buvo skirti „Pergalės“ darbininkų gyvenamiesiems namams. Kadangi žmonėms reikėjo įvairių paslaugų visiems gyvenimo atvejams, suprojektuotas ir iki šiol išlikęs vaikų darželis, sporto aikštės, parduotuvės. Išduosiu paslaptį, kad čia ir dabar teberasite kaimynės „Maximos“ ir net „Akropolio“ neišsigandusią parduotuvėlę su raudonskruoste pardavėja, jos kaimiškais kugeliais ir šaltienomis, labai socčiais ir tinkamais alkaniems darbininkams. Tokia parduotuvėlė panaši į praeities reliktą ir labai dera kvartalui – stalinizmo epochoje vyravusio socialistinio realizmo stiliaus reprezentantui, pokario architektūros eros gigantui.

Universalinė parduotuvė „Merkurijus“ (Laisvės al. 60)

Romualdo RAKAUSKO nuotrauka

Gerai, kad laiku apsipirkome, nes „Merkurijuje“ to padaryti jau niekaip nepavyks. Pavėlavome kokius ketverius metus.

Šią parduotuvę griovėjai griovė beveik rekordiškai ilgai, gal todėl, kad pastato sienos buvo slaptu būdu sutvirtintos patriotiškai nusiteikusių sovietinės architektūros saugotojų, siekusių išlaikyti jį kaip praeities ženklą, išskirtinį architekto Algimanto Sprindžio kūrinį. Jis tikrai buvo to vertas. Tačiau griovėjai skųstis neturėtų, nes neaišku, kiek būtų užtrukę, jei būtų įgyvendintas pirmasis, dar septintame dešimtmetyje sukurtas parduotuvės projektas. Tuomet manyta, kad tai turi būti aštuonių aukštų funkcionaliosios architektūros pastatas, kuriamas derinant horizontalios ir vertikalios stačiakampių „dėžučių“ tūrius. Daug kas prisimena, kaip vaikystėje džiaugėsi bene pirmuoju eskalatoriumi Kaune, vietoj kurio jiems vos vos nebuvo pasiūlytos lifto pramogos.

Tačiau 1983 m. pastatytos parduotuvės vertikalė virto horizontale. Ji liko stambaus mastelio, bet kresna, o vertikalioji dalis pakeista dekoratyviu laiptinės bokštu. Net keista prisiminus, kad prieš tai šiame sklype buvo įsikūręs daug smulkesnių gabaritų Dovydo ir Deboros Švarcų namas, kuriame vėliau atidarytas „Triumfo“ kino teatras. Deja, 1970 m. carinio laikotarpio pastatai nugriauti, o šiandien jau minime ir tuomet spindėjusio „Merkurijaus“ gyvavimo pabaigą. Tačiau tuo metu didžiuliai tūriai, patogi padėtis ir reprezentatyvus puošnumas universalinę parduotuvę pavertė miesto centro dominante ir susitikimų vieta.

Kino teatras „Triumf“, 1956 m.
KTU ASI archyvo nuotrauka

„Fasadai buvo prabangūs, tinkuoti granitiniu tinku, puošti dekoratyviais vertikaliais elementais, apšviesti fasadiniais žibintais, kurie buvo gan retas reiškinys sovietmečio architektūroje. Į viršų ryškiai platėjanti statinio struktūra dar labiau akcentuoja siekį sukurti prabangų ir monumentalų statinį. Atitraukus pagrindinį tūrį nuo istorinės Laisvės alėjos užstatymo linijos, pakeista istoriškai nusistovėjusi sankryžos struktūra, tačiau tokiu būdu buvo sukurta naujamiesčiui nebūdinga, tačiau gan gyva miesto erdvė.“ Urbanistams ši žaliuojanti veja prieš parduotuvę nepatiko, bet miestiečiams – net labai. O likusioje laisvoje vietoje 1980 m. įrengtas dar ir architektės Vandos Pelecknienės suprojektuotas fontanas, kurio, džiugu, kol kas niekas nesikėsina griauti.

Nevertėtų pamiršti, kad „Merkurijus“ statytas vadinamaisiais „blato“ ir deficito laikas. Tačiau pavogtų cemento kibirų dabar skaičiuoti neverta. Užbaigus pastatą jo atidarymo data ir valanda buvo slepiamos nuo pirkėjų kiek galima ilgiau. Juk visos lentynose išdėliotos prekės taip pat buvo trokštamas deficitas. Visai kitaip nei šiandien.

Jaunojo žiūrovo (dabar NKDT) teatras (Laisvės al. 71)

Dabar tie jaunieji jau tikriausiai ir senjorų amžių pasiekę.

Sunkiai Laisvės alėjoje rastume bent kiek įspūdingesnį namą, kuriame tam tikrą laiką nebūtų vei-

Nuotrauka iš knygos „Kaunas“. 1960 m.

kęs kino teatras. Septyniasdešimt pirmasis numeris – ne išimtis. 1928 m. čia pastatytas architekto Klaudijaus Dušausko-Duž suprojektuotas kino teatras „Metropolitain“. Tai buvo modernus dviejų aukštų pastatas greta Laisvės alėjos, dabartinio Dramos teatro kiemelyje. Originalus pasažas vedė į vidų, o čia prabanga tviskėjo įvairiausios vitrinos – „Fru-Fru“, „Fortuna Film“, „Ideal“, „Pale-Ale“ ir ... „Aldona“. Erdvioje kino salėje buvo 800 vietų. Pagrindinis pastato fasadas – bene pats ryškiausias *art deco* stiliaus pavyzdys Lietuvos architektūroje. Menine įtaiga jis nukonkuravo kitus, vėliau pastatytus kino teatrus. Tačiau net ir tokios charakteristikos jo neapsaugojo. Atėjo Jaunojo žiūrovo teatro rekonstrukcijos laikas, ir senojo pastato vietoje atsirado vienas unikaliausių Stalino epochai būdingo socialistinio realizmo stilistikos objektų Kaune. Tačiau nors projekto užduotyje nurodyta, kad „architektūrinis sprendimas turi atitikti aplinkai ir paskirčiai sudarant darnų vienetą su esamu pastatu“, senasis stilingas buvusio kino teatro *art deco* formų fasadas ir originalus pasažas sunaikinti.

Kadangi tuo metu visuomeniniai pastatai buvo griežtai reglamentuojami, architektui Kazimierui Bučui teko parengti net kelis projektus. Pirmasis – 1953 m. – numatytas ypač dekoratyvus, artimas socialistinio realizmo klasikai. 1956 m. (jau po Stalino mirties bei žymiojo 1955 m. SSKP CK ir SSRS Ministrų Tarybos nutarimo „Dėl projektavimo ir statybos nesaikingumų pašalinimo“) – kaip ir dera, gerokai saikingesnis.

1952 m. K. Bučas parašė aiškinamąjį raštą ir nurodė, kad pastato fasadas derinamas „prie Kauno miesto architektūrinio charakterio“. Tam naudojami „šviesos efektai“, kuriais galiausiai virto neoniniai vamzdeliai, ornamentika ir kitos teatrams būdingos puošmenos. Labiausiai į akis krinta iki šiol sargybą ant fasado einančios ir taip jį puošiančios skulptūros, kurių nebuvo atsisakyta nė viename projekte. Tačiau senojo pastato ir pasažo, kurie, regis, tuomet buvo gana dažni Laisvės alėjoje, vis tiek labai gaila.

Apie dabartinio pastato vertę geriausiai galėtų papasakoti architektas Algimantas Kančas, kuriam neseniai teko jį rekonstruoti ir pasirinkti, kas saugotina ir vertinga, o ko galima atsisakyti ar pakeisti.

Gyvenamasis namas su knygyno patalpomis Kaune (Laisvės al. 81)

Ir vėl socialistinis realizmas, bet šį kartą ne apie kino teatrus. Knygynų centrinėje Kauno gatvėje

1956 m. *J. SKEIVIO*
(KTU ASI archyvo) nuotrauka

taip pat buvo nemažai, tik apie juos gerokai rečiau kalbama.

Todėl ir dabar daugiau turime ką pasakyti apie pastato, atsiradusio 1953 m., išvaizdą, o ne apie jo istorijos vingrybes. Apie akmens plokščių fasadą, dekoruotą originaliais keramiko Jono Mikėno rusvos ir žalsvos spalvų lipdiniais. (Tikriausiai niekada nepastebėjote, todėl nuoširdžiai siūlome pasidairyti einant pro šalį). „Karnizas, laiptinių langus rėminantys piliastrai su segmentiniu frontonėliu, per tris aukštus besitęsiantys centrinės dalies langų pavadai, sudaro originalią dekoratyvinę viršutinės fasado dalies kompoziciją.“ Pirmame aukšte – plačios, knygų viršeliais marguojančios langų vitrinos bei dekoratyvūs metalo vartai. Kaip ir daugelyje Laisvės alėjos daugiabučių pastatų, suderintos gyvenamosios ir viešosios paskirties patalpos.

Knygynas pirmųjų pirkėjų laukė nuo 1956 m. Tuo metu atrodė visai kitaip nei šiandien, nes 1980-1983 m. atlikta jo interjero rekonstrukcija, tad viskas pasikeitė. Atnaujinimo projektą parengė architektas Valerijonas Šepkus. Tuomet pradingo socialistinio realizmo stilistikos šviestuvai, kolonos, keraminiai sienų papuošimai, buvo sumontuoti nauji baldai – viskas pagal devintojo dešimtmečio pradžios Lietuvos dizaino tendencijas, todėl dabar jau mums taip pat primena muziejines vertybes. Tokį medžio gausa pasižyminti interjerą apskritai sunku rasti šiuolaikinėje plastmasės ir metalo apsuptyje. Išliko senieji baldai, vitrinų, medinių lubų konstrukcijos su kesonais ir net Liucijos Banaitienės 1982 m. sukurtas (tai Kauno dailės instituto diplominis darbas) gobelenas. Kadangi žiniasklaidoje jau pasirodė perspėjimų dėl verslininkų pretenzijų į Centrinio

Knygyno interjeras po statybos.
Knygyno archyvo nuotrauka

knygyno patalpas ir siekius sukurti ką nors modernesnio, darosi šiek tiek neramu dėl ten dar išlikusių spintelių ir gobeleno.

Tiesa, architektūros ekspertų nuomone, knygyno interjeras atrodo išskirtinis ir mums kiek neįprastas ne tik dėl laiko atstumo, bet ir dėl jo bruožų, nebūdingų tuometinio Kauno tendencijoms. „Savo spalviniu sprendimu ir dekoru yra artimesnis Klaipėdos miesto gyvenamiesiems namams, esantiems Danės krantinėje.“ Įdomu, kaip tos pajūrio tendencijos iki Kauno atplaukė.

Gyvenamasis daugiabutis namas (Laisvės al. 110)

2011 m. *K. RUDOKO nuotrauka*

Jei jau pradėjome apie daugiabučius, turime paminėti ir gerokai vėlesnių laikų statinį pačiame Laisvės alėjos ir E. Ožeškienės gatvės susidūrime. Jis iškilo 1974 m. pagal architektės I. Sprindienės projektą. Tai šešių aukštų, 55 butų namas. (Dabar paaiškėja, kad planuotas aštuonių aukštų „Merkurijus“ nebūtų buvęs kažkoks ypatingas milžinas). Pirmas aukštas tradiciškai skirtas prekybai, šiek tiek įgilintas ir apjuostas vitrininiu stiklu. Likęs pastato tūris labai primena standartinius miegamųjų mikrorajonų daugiabučius, tačiau neįprasti, įstrižos formos balkonai, derinami su vertikaliomis skersinių sienų briaunomis, niekada neleis jų supainioti. Ši metrinė tvarka kartojasi visose penkiose fasado, atgręžto į Laisvės alėją, sekcijose, o šeštoji jau nusisukusi į E. Ožeškienės gatvę. Viename pastato aukšte telpa trys butai, tai galime pastebėti ir žvelgdami į fasadą, bet iš esmės forma gana vientisa ir net monotoniška. „Pastatas savo tūrinėmis, erdvinėmis savybėmis darniai įsilieja į Laisvės alėjos apstatymą, su aplinka nekonfrontuoja. Namo kiemo fasadai visiškai paprasti, lakoniški.“ Tačiau taip galime pasakyti tik dabar, kai šalia stovi ne ištaigingas Žydų bankas su pasažu, o asketiškasis Tado Ivanausko zoologijos muziejus. Abu šie pastatai gana organiškai užbaigia Laisvės alėjos šiaurinę pusę. Palyginimui, jei dar abejojame, architektūros tyrinėtojai pateikia blogesnį pavyzdį Šiauliuose. Čia pagrindinės Vilniaus gatvės gale taip pat buvo pastatytas daugiabutis, tačiau ten pritaikytas visiškai tipinis namo projektas, mažai atsižvelgta aplinką.

Vos prabėgus metams po gyvenamojo namo statybos, 1975 m., pradėta didelė muziejaus rekonstrukcija – prie senojo pastato pristatytas ketvirtas aukštas. Jo konstrukcijas, pradedant pamatais ir baigiant stogu, teko derinti su gretimų pastatų konstrukcijomis, todėl jie ir atrodo tarsi Siamo dvyniai. Vėlesnį muziejaus pastatą reikėjo suprojektuoti ankštoje vietoje tarp naujo gyvenamojo namo ir Centrinio pašto. Pasažas, deja, buvo visiškai sunaikintas.

Nukelta į 16 p.

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

Sovietmečio Kaunas (2)

Atkelta iš 15 p.

Daugiabutis gyvenamasis namas Laisvės alėjoje (Laisvės al. 98-100)

1957 m. *S. LUKOŠIAUS (KTU ASI archyvo) nuotrauka*

Tai dar vienas pavyzdys, kai vietoje TOKIO atsirado tik toks pastatas. Per Antrąjį pasaulinį karą apgriautas istorinis Laisvės alėjos namas, kuriame iki 1914 m. buvo Gubernijos iždinė, tarpukario Lietuvoje buvo įsikūrusi Susisiekimo ministerija, veikė paštas, telegrafas ir telefonas. Senose pokario nuotraukose net ir žiojėjančios išdegusios langų angos neužgožia šio pastato grožio. Tačiau 1953 m. jo vietoje, išlaikant nepakitusį plano kontūrą, pradėtas statyti stalinistinės epochos socialistinio realizmo stiliaus gyvenamasis namas. Vakaruose tuo metu jau buvo įsibėgėjusi gyvenamiesiems namams būdinga modernistinės architektūros stilistika, o Sovietų Sąjungoje architektai vis dar kapstėsi užstrigę dekoratyvume, prisodrintame socialistinės iliuzijos dvasios.

Pastatas, aiškiai per didelio mastelio šiai erdvei, puoštas tamsaus granito tinku, Laisvės alėjos fasado trečiąjį tarpsnį skaido didžiojo orderio piliastrai, kurie baigiasi stilizuotų gėlyčių ornamentikos kapiteliais, statinį vainikuoja karnizas, durų puošybos simbolika – viskas, ko reikėjo tuometei architektūros dvasiai. Puošni buvo ir viešoji erdvė šalia. Ten, kur dabar savo didybe dangų remia Vytautas Didysis, tuomet stovėjo charakteringa dekoratyvinė vaza.

Tai, kas tuo metu buvo ideologiškai neskanu ir neskoninga, dabar tapo gyvu praėjusio laiko dokumentu. Neaišku, kaip tokioje aplinkoje jaučiasi Vytautas Didysis, bet jis niekada to nepasakys, o mūsų akys prie šių ideologinių priešybių jau priprato.

Laisvės alėja

Kas patartų, kaip į kelias pastraipas sudėti visą Laisvės alėjos istoriją? Nemanau, kad tokių sumaniųjų daug atsiras. Teks kažkaip pasispausti.

Gal lengviau bus ją suskirstyti etapais? Pirmasis – iki 1918 m. 1843 m., įsteigus Kauno guberniją, miestas pradėjo atsigauti, gyventojų daugėjo, todėl numatyta kryptis, kurios link turėjo slinkti augantis miestas – nuo tuometinės Kauno ribos iki Karmelitų vienuolyno. Architektūros tyrinėtojai įtaria, jog naujamiesčio teritorija formuota nusižiūrėjus Odesos centro pavyzdį. Čia turėjo įsikurti naujasis Kauno administracinis centras. Nikolajaus

Apie 1970 m. *Romualdo RAKAUSKO nuotrauka*

prospektas (taip, tai ta pati Laisvės alėja) tapo visą naujamiestį skrodžiančia ašimi.

Nors ir kaip Nikolajaus prospektas skiriasi nuo šiandieninės gatvės, yra vienas ženklas lyg koks būdingas giminės bruožas jungiantis visą gatvės istoriją – tai liepos. Planavimo darbai pradėti 1848 m., o 1851 m. jau pasodintos liepos, 1860 m. alėja baigta grįsti. Pirmiausia gatvės pakraščiuose išsirikiavo kuklučiai vieno aukšto medinukai, bet vėliau pakilta iki dviejų aukštų, XIX a. pabaigoje net ir iki triaukščių mūrinių pastatų (1884 m. baigta Mergaičių gimnazija, 1883 m. pastatytas Apygardos teismas ir kt.).

Paskutiniame XIX a. dešimtmetyje pastačius Miesto teatrą bei soborą (jis tikrai labai didingai atrodė medinukų apsuptyje), 1892 m. bėgiais arkliukams patraukus konkę, sutvarkius miesto sodą, ši Kauno dalis įgavo kiek ryškesnį urbanistinį pobūdį. O kai pradėjo funkcionuoti kino teatrai (vienas geriausių cariniu laikotarpiu – jau minėtas „Triumf“), Raudonojo kryžiaus ligoninė, gausėjo puošnesnių formų mūrinių gyvenamųjų namų, atsirado ir miesto dvasia.

Antrasis laikotarpis – tarpukaris. Na, tuomet Kaunas kaip reikiant įsibėgėjo, nes tapo laikinąja sostine. Iš pradžių imtasi rekonstruoti jau esamus pastatus: trečias aukštas užstatytas Raudonojo Kryžiaus ligoninei, išplėstas Valstybinis teatras, rekonstruota nemaža dalis gyvenamųjų namų, kurių pirmi aukštai virto vitrinomis, jie į viršų pasistiebė trečiuoju aukštu.

1923 m. rekonstruotas alėjos grindinys, tačiau 1929 m. jį vėl teko keisti, nes konkės arkliukams buvo leista išeiti užtarnauto poilsio, grindiniu pasileido automobiliai ir autobusai, įrengtas vandentiekis. Kai buvo pastatytas kino teatras „Odeon“ (dabar tai Lėlių teatras), Žydų bankas, vėliau kino teatrai „Forum“ ir „Romuva“, Laisvės alėja tarsi ėmė plėstis į kvartalo gilumą, nors daugelis kiemų taip ir liko užgriozdinti įvairiausiais sandėliukais.

Lietuvos nepriklausomybei per dešimtmetį kaip reikiant sutvirtėjus, Laisvės alėjoje pradėjo kilti pasididžiavimą iki šiol keliantys didesnio mastelio visuomeniniai statiniai: Ateitininkų rūmai, Centrinis paštas, Apskrities savivaldybė, „Pienocentro“, „Pažangos“ bendrovių rūmai ir daugelis kitų. 1932 m. net buvo išleistas specialus Kauno savivaldybės „Privalomas įstatymas statybos reikalais“, draudęs architektams ir jų kūriniams susmulkėti. Leista statyti ne žemesnius nei trijų aukštų mūrinius pastatus. Matote, tuomet viskas buvo atvirkščiai. Pastatų žemingumas rūpėjo labiau nei dabartinis aukštingumas.

Trečiasis laikotarpis – sovietiniai metai. 1940 m. Laisvės alėja buvo pavadinta Stalino vardu, sovietų valdžia įvykdė nacionalizaciją ir visas komercinis, kultūrinis rojus pradingo kaip dūmas. Tuomet žmonėms nebereikėjo kavinių, restoranų, viešbučių, įvairių krautuvėlių. Net valdiškos įstaigos tapo dar labiau valdiškos. Lietuvos bankas ir toliau atliko savo funkcijas, tačiau buvusios Taupomosios kasos virto Vykdomuoju komitetu, Apskrities savivaldybė atiduota Saugumo ir Milicijos komitetams. Išoriškai niekas lyg ir nepakito, bet didesnį Laisvės alėjos ledynmetį sunku įsivaizduoti. Net šiurpas krečia.

Tačiau ir ryškesnių transformacijų ilgai laukti neteko. Apie 1950 m. pradėta gana intensyviai statyti daugiabučius gyvenamuosius namus, kuriuos mes jau minėjome.

Apie 1960 m. atmosfera šiek tiek atšyla, į alėją pradeda grįžti laisvalaikio pramogos. Tuo metu atidaromos mūsų dabar kaip didžiausi praradimai minimos „Tulpės“, „Pasakos“, kiek vėliau „Orbitos“ kavinės. 1966 m. iškilo architekto A. Sprindžio sovietinio modernizmo stilistikos siuvimo ateljė „Mada“. Tada ji atrodė gana prastai ir kontrastavo su kitais Laisvės alėjos statiniais – labai jau priminė standartinį pramoninį pastatą laisvalaikiui skirtoje aplinkoje. Vėliau atsirado ir daugiau nevykusių pasekėjų: „Komprojektas“ (Laisvės al. 30A), penkiaaukštis viešbutis (Laisvės al. 35), Zoologijos muziejus ir kiti.

1970 m. įvyko esminis lūžis Laisvės alėjos istorijoje – iš jos nuspręsta išvaryti visus ratuotus aparatus ir palikti tik pėsčiuosius. Architektas Petras Janulis, parengęs daugybės miestų generalinius planus, pasidairė po užsienio miestus ir pateikė tokį pasiūlymą, o 1977 m. A. Steponavičius ir kiti jam pritarė. Tais pačiais metais parengtas ir Laisvės alėjos rekonstrukcijos projektas (arch. A. Paulauskas, V. Paleckienė), kuris galutinai įgyvendintas 1982 m. Tada buvo pakeistas alėjos grindinys, įrengtas kauniečių mėgstamas fontanas, perdažyta daugelis pastatų fasadų, o pirmieji jų aukštai nutinkuoti vienos spalvos granito tinku.

Vienybės aikštė

Pagaliau pasiekėme anksčiau šioje vietoje plytėjusią tikrą miesto oazę. Ši aikštė planuose numatyta dar XIX a. viduryje, kai buvo sudarytas Kauno miesto planas. Tik tuomet čia dar veikė turgūs. Vėliau jos statusas gerokai pakilo – carinės Rusijos laikotarpiu bei tarpukariu čia telkėsi daugiausia administracinės ir komercinės paskirties pastatai. Sovietmečiu kartu su naujuoju Janonio vardu pasikeitė ir vaizdas. Pagal 1960 m. architektų V. Stausko ir S. Bartusevičiaus parengtą projektą statyti administracinės, kultūrinės ir švietimo paskirties pastatai: Pramoninės statybos projektavimo instituto rūmai (toliau PSPI, 1965 m.), dabartiniai VDU centriniai rūmai (1974 m.), miestų statybos projek-

1975 m. ***KTU ASI archyvo***

tavimo instituto rūmai (toliau MSPI, 1975 m.).

Aikštė unikali ne tik Kauno, bet ir visos Lietuvos kontekste, nes suraikyta į keturias dalis. Ji jungia PSPI, MSPI, Vytauto Didžiojo karo muziejaus pastatus ir sodelį, kuris yra tarsi atvira aikštės tąsa iki pat Maironio gatvės. Kariliono bokštas ir PSPI aukštutinė dalis tarsi apriboja reprezentacinės bei pėsčiųjų zonos ribas. Kitos dvi plokštumos, taip pat priklausančios aikštei, išdėstytos pietinėje S. Daukanto gatvės pusėje. Tai KTU centriniai rūmai, dabartiniai VDU centriniai rūmai su skveru priešakyje. Štai tokia keista aikštė, kurią tarsi diržas juosia judri Daukanto gatvė.

MSPI rūmai, asketiškų formų, minimalizmo principais projektuotas statinys, dabar užstoja vaizdą į Žaliakalnio šlaitus, todėl senose nuotraukose, kuriose jo dar nėra, vieta darosi beveik neatpažįstama. Štai taip pastatai kartais tampa vietovės akcentais ir dominantėmis. Tiesa, architektūriškai mąstant, aikštės jungtis su Žaliakalniu buvo patikėta tuomet išdidžiai čia stovėjusiam Leninui. Ne, jo nenuilstanti ranka Kaune nieko nerodė, net krypties į šviesų rytojų, bet pati skulptūra buvo nežymiai patraukta į rytus nuo šiaurės-pietų kompozicinės ašies – menamos Daukanto gatvės tąsos. Jei tarsime, kad tarybinis kaunietis dažnai žvelgdavo į Lenino skulptūrą, jos fone pastebėdavo ir atsiveriančią, į viršų per Putvinskio gatvės pastatų siluetus kylančią, ties Prisikėlimo bažnyčios bokštu užsibaigiančią perspektyvinę liniją.

Vienybės aikštė, pasak architektūrologų, kurta pagal renesansinių aikščių pavyzdžius. Pagrindinės stačiakampės jos dalies (visa plokštuma be Karo muziejaus sodelio) kraštinių santykis (3 x 5) atitinka „aukso pjūvio“ taisyklę. Tai ryškiausias miesto centro tūrinis akcentas bei vienas nuosekliausiai užbaigtų ansamblių Kaune. Gaila tik tarpukario sodelių, kuriuose šlamėjo šnarėjo visokie lapeliai, kuriuos visus nutildė užlietas betonas.

Atgavus nepriklausomybę Karo muziejaus sodelyje atstatytas laisvės angelo paminklas ir kiti nacionaliniai motyvai. MSPI tapo BLC ir pasikeitė kardinaliausiai iš visų pastatų. „Slick tech“ stilius sunaikino ne tik paskutinius rožynus, bet ir šiaurinės aikštės dalies architektūrinį vientisumą.

1956 m. ***J. Kiškio (KTU ASI archyvo) nuotrauka***

Politinio švietimo namai (dab. Vytauto Didžiojo universitetas) (S. Daukanto g. 28)

2008 m. ***V. PETRULIO nuotrauka***

Tuomečiai Politinio švietimo rūmai, suprojektuoti architekto B. Zabulionio, visai nesigiminiuoja su kitais Vienybės aikštės 7-8 dešimtmetyje statytais pastatais, tačiau kompoziciškai puikiai užbaigia Vienybės aikštės pietrytinį kampą, tvirtai jį laiko, sukuria ansamblio tūrinę, erdvinę vienovę.

„Politinio švietimo rūmų architektūros ekspresija paremta fasado plokštumų žaismu, išradingu paprastų formų komponavimu, pritaikant visa tai prie funkcinės pastato paskirties. 1974 m. užbaigtas pastatas susideda iš trijų pagrindinių tūrių: 770 vietų salės su vestibiuliu, 270 vietų posėdžių salės, bibliotekos, auditorijų. Tai stambiausi tūriai, juos jungia pereinamasis blokas.“

Tokia schema gana įprasta ir būdinga to meto pastatų planams, bet juk vertę kuria esminės smulkmenos. Ansamblyje matyti ir skulptūrinės puošybos. Fasadų plokštumos ritmiškai pereina nuo sunkių (aklina, labiausiai pastebima betono siena) į lengvas (langų angos, tarplangiai, dolomito plokščių apdaila). Aiškiai dominuoja didžiosios salės tūris, kuris įtrauktas gilyn į aikštę, o jo rizalitinę dalį remia poliai. Ši detalė labai patogi slėptis nuo lietaus, tačiau taip pat yra ryškus ir dažnas to laikotarpio architektūrinis atributas. Architektūros tyrinėtojai mano, jog „pastato architektūrinė kompozicija daugeliu atvejų atitinka Le Corbiusier laisvo planavimo architektūroje principus.“ Visa laimė, kad didžiosios salės pastatas pagaliau vėl atidarytas po rekonstrukcijos, todėl galėsime eiti patikrinti.

Daugiabučiai gyvenamieji namai (A. Mickevičiaus g. 58 ir 56)

A. Mickevičiaus g. 58. Apie 1956 m.
S. LUKOŠIAUS (KTU ASI archyvo) nuotrauka

„Pergalės“ fabriko gyvenamųjų namų kvartalas buvo bene vienintelis nuoseklus ir vientisas statinių kompleksas, o visi kiti panašūs statiniai šešto dešimtmečio pirmojoje pusėje dygo kaip grybai po lietaus ne tik spartumo, bet ir chaotiškos erdvinės kompozicijos prasme. Na, gal ne visai kaip miške, tačiau visur, kur tik atsirasdavo laisvų sklypų naujamiestyje.

Gaila, kad šis chaotiškumas, šiokia tokia kūrybinė netvarka nepadėjo augti meninei architektūrinei pastatų vertei. Monumentalūs, prie konteksto bemaž nederinti tūriai iki šiol naujamiestyje aiškiai pastebimi, bet gal ne visada gerąja prasme.

Tokia situacija susiklostė ir A. Mickevičiaus gatvėje. Teritorija, kurioje iškilo gyvenamieji daugiabučiai (A. Mickevičiaus 58 ir 56), anksčiau priklausė Kartofliškių palivarkui. Senose nuotraukose dar galime pastebėti dvarelio gyvenamojo namo fragmentą bei vadinamąjį A. Mickevičiaus namelį. Čia savo fizine kultūra buvo galima pasirūpinti Lietuvos fizinio lavinimo sąjungos čiuožykloje, o šalia ir dviratininkams skirtame „velodromo paviljone“.

Deja, vėliau A. Mickevičiaus gatvė praplatėjo, dvarelis sunyko, todėl dabar telieka įsivaizduoti, kaip jis derėjo prie Žalio kalno šlaitų...

„Daugiabučius suprojektavo tuomečio Valstybinio projektavimo instituto Kauno dalies architektas Juozas Gudelis. Pirmiausia iškilo namas A. Mickevičiaus ir V. Putvinskio gatvių kampe (suprojektuotas 1951-1954 m., o pastatytas 1955 m).“ Sovietinis realizmas vėl pareikalavo augalinio motyvo ant sienų, kuris, kaip įprasta, turėjo simbolizuoti nacionalines vertybes su sovietiniu turiniu.

Šalia esantis namas A. Mickevičiaus g. 56 iškilo po metų (suprojektuotas 1955 m., pastatytas 1956 m.), tada, kai Sovietų Sąjungoje vyko perversmai ne tik politikoje, bet ir architektūroje. Todėl šis pastatas yra tarsi koks apsimetėlis. Jei ne jo mastelis, architektūrinės fasado formos būtų visai panašios į vėlyvojo tarpukario, kai masyvių istorizmo elementų (karnizų, durų, langų apvadų ir panašių dalykų) taip pat pasitaikydavo. Labai įdomu, kad tuo metu sovietiniai diktatoriai nesugalvojo, kaip išvengti bereikalingo pastatų nesaikingumo, todėl pasiūlė atsigręžti į tarpukario architektūros pavyzdžius. Akivaizdu, bet neįtikėtina – kaip tuo metu sakydavome.

Na štai, pasivaikščiojimas lyg ir baigtas. Dabar galima pakilti šalia esančiu funikulieriumi ir apžvelgti visą Kauną, kad atskiri jo elementai susiklijuotų į vieną vaizdą. O šiaip siūlome lankytis internete adresu *http://www.autc.lt*, kuris mums labai padėjo. Gali padėti ir jums nenuobodžiauti Kaune, nes pažvelgus į praeitį visas dabar esamas fasadas prisipildo istoriškai sluoksniuoto ir labai svarbaus turinio.

Šioje vietoje buvo pastatytas gyvenamųjų namų kvartalas.
S. LUKOŠIAUS reprodukcija

Pagal Architektūros ir urbanistikos tyrimų centro komandos surinktą medžiagą ir sudarytą architektūrinį maršrutą „Sovietinė Kauno naujamiesčio architektūra“ parengė Audronė MEŠKAUSKAITĖ

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

Aurina VENISLOVAITĖ

Mačys, nemačys, šitą ligą sutarmačys...

Jono Basanavičiaus archyvuose užrašytas pasakojimas apie 1901 m. Mato Slančiausko pasivaikščiojimą po Kuršą ir pasikalbėjimą su dviem latviais. Aistringas tautosakos rinkėjas, knygnešys, tąkart labai nustebęs, kai, pavadinęs burtus *niektikiais* ir *nieko negelbėjančiais*, pašnekovų buvo užsipultas: „Jug ir mūsų Išganytojis teip gydė, su dvasia pūsdams, su seilėms patepdams, be jokių vaistų... (...) Tikėti reik. Žiūrėk – arklys blužnia suserg ir nusprogst, o tik paduok žinią tam, kas tą žino, – tuoj ir tampa sveiks."

Ši trumpa istorija atskleidžia kelis svarbius dalykus. Pirmiausia patvirtina, kad XX a. pradžioje užkalbėjimai Baltijos šalyse vis dar buvo gajūs, jais tikėta. Antra – latvių argumentacija parodo, kaip tvirtai užkalbėjimuose susipynusi pagoniškoji ir krikščioniškoji pasaulėjauta. Trečia – ne kiekvieno tuolaik mokėta taip gydyti.

Užkalbėjimai, maginės formulės, kuriomis užkalbėtojas siekia paveikti kitą asmenį arba mitinę būtybę, gyvūną, augalą, gamtos reiškinį, išties yra unikalus, vertingas, „iškalbingas" mūsų dvasinės kultūros šaltinis. Jau pats žodis *užkalbėjimas* nusako, kad tai kalbamas, balsu tariamas tekstas, tad užkalbėjimų gyvavimas, galima numanyti, buvo nulemtas tikėjimo ypatinga žodžio galia, paveikumu. Tokių maginių formulių paplitimas ir didelė įvairovė rodo, kad jos žmonėms gelbėjusios įvairiose gyvenimo srityse – susirgus, gyvatei įgėlus, liūtims užklupus, įsimylėjus, į medžioklę jojant ar audžiant.

Užkalbėtojai laikėsi griežtos tradicijos savo magines žinias gyvenimo pabaigoje perduoti tik vienam asmeniui. Laimė, jos kartkartėmis praslysdavo, „nutekėdavo" į etnografų sąsiuvinius, nes beklaidžiodamas iš lūpų į lūpas dažnas užkalbėjimas paklysdavo, nunykdavo, prisimiršdavo. Ypač tuose regionuose, kurie ilgą laiką nesulaukė didesnio tautosakos tyrėjų dėmesio.

2008 m., po bemaž dešimtmetį trukusių Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto tekstologinių, tipologinių ir struktūrinių užkalbėjimų tyrimų, Daiva Vaitkevičienė parengė didžiausią (900 puslapių) lietuvių užkalbėjimų publikaciją „Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės"[1]. Knygoje skelbiami 383 užkalbėjimų tipai, apimantys 1447 variantus ir 83 kanonines maldas, užrašytus Lietuvoje nuo 1559 m. iki 2007 m.

Sudarytoja šiam leidiniui atrinko tik gydomuosius užkalbėjimus, nes tai gausiausia ir tauriausia šios tradicijos dalis. Dauguma jų yra medicininiai, skirti žmogaus ligoms gydyti, tačiau nemaža ir skirtų gyvuliams gydyti, apsaugoti. Užkalbėjimų repertuaras leidžia pažinti, kokie skausmai ir ligos dažniausiai kankino mūsų protėvius, kuo jie gyveno, ko bijojo, kuo tikėjo. Pratarmėje D. Vaitkevičienė užsimena, kad yra vilties ateityje tikėtis ir kitų rūšių užkalbėjimų – maldelių, būrimų, linkėjimų ir kitų apeiginių formulių – publikacijų.

Kaip ir bet kuris kitas socialinis reiškinys, lietuvių užkalbėjimų tradicija neišvengė kultūrinių susidūrimų ir jų įtakos magijos formavimuisi, raidai. Bendras Europos paveldas, kaimyniniai santykiai, krikščionybės įvedimas, galiausiai keliaujantys čigonai, žydai, vengrai paliko ryškų pėdsaką šiame folkloro žanre, tad neretai jau sudėtinga atskirti, kur unikalu, lietuviška, baltiška, o kur skolintasi – slaviška, latviška.

Ryškiausi kultūriniai kontaktai, žinoma, Lietuvos pakraščių teritorijose: ties riba su Latvija šiaurės Lietuvoje ir pasienyje su Baltarusija rytuose. Čia užkalbėjimų tradicijos susipynė, latviški, baltarusiški tekstai buvo verčiami į lietuvių kalbą ir plito kartu su vietiniu užkalbėjimų repertuaru. Tai liudija formulėse išlikusios kitų kalbų ypatybės, leksinės svetimybės, lietuvių kalbai nebūdinga teksto struktūra. Taigi užkalbėjimų formulės – puiki tyrinėjimų medžiaga ne tik istorikams, etnografams, bet ir kalbininkams.

Šįkart norėtųsi dėmesį sutelkti į vieną iš esminių užkalbėjimo formulės dalių – kreipinį. Gerai žinome, koks jis svarbus mūsų kasdienėje kalboje, pašnekesyje. O jei dar prisiminsime pasaką „Eglė žalčių karalienė" – juk tąsyk būtent nuo kreipinio priklausė Žilvino lemtis. Ir septyni ožiukai duris atverdavo tik išgirdę tinkamą kreipinį. Tiek mūsų, tiek kitų šalių tautosakoje išties gausu tokių pavyzdžių.

Lingvistikoje kreipinys tiriamas kaip dialogo ypatybė. Jis vartojamas, kai norima atkreipti pašnekovo ar rūpimo asmens dėmesį – taigi kol adresantas nesikreipia į adresatą, negali prasidėti tarpasmeniniais komunikavimas.

Kreipiniu ne tik kreipiamasi į asmenį ar daiktą, bet dažnai pasakomas ir požiūris į jį, atskleidžiami pašnekovų santykiai. Mažybiniais, maloniniais daiktavardžiais išreikšti kreipiniai (lingvistikoje vadinami melioratyvais) skirti apeliacijai reikšti, bet kartu pabrėžia ir labai aiškų pragmatinį aspektą – jais norima įsiteikti, patikti, pelnyti prielankumą, maldyti nereikalingas aistras. Melioratyvams priešingi pejoratyvai – kreipiniai, turintys menkinamąją ar niekinamąją reikšmę: šiurkštūs žodžiai, keiksmai, niekinamosios pravardės.

Sociolingvistikos studijos jau kuris laikas analizuoja asmens įvardijimo fenomeną. Mokslininkai pripažįsta, kad kreipiniai ir jų vartosena yra visuomenės santykių, savito kiekvienos tautos pasaulio vaizdo atspindys. Pati adresatą įvardijančių žodžių sistema parodo, kurios vertybės yra tautai svarbios[2].

Aptariant užkalbėjimų kreipinius pirmiausia derėtų apibrėžti užkalbėjimų istorines skirtis. Atsižvelgiant į tai, kokie įvaizdžiai užkalbėjimuose aptinkami ir į ką užkalbant kreipiamasi, galima nustatyti preliminarų jų atsiradimo laiką. Vieni, kuriuose vyrauja gamtiškais pradas, priskiriami pagoniškajai tradicijai, kituose užkalbėjimuose kreipiamasi į šventuosius, minimi jų vardai, jie panašesni į maldas, papildomi tradicinėmis krikščioniškomis maldų formulėmis, tad esti vėlesnio, krikščioniškojo pasaulėvaizdžio dalis. Kaip jau minėta, šie skirtingi pasauliai ilgainiui niveliavosi, tad aiškios ribos nevisad matyti.

Pagonybės ženklai užkalbėjimų kreipiniuose

Gamtos kultas pagonybėje pirmiausia reiškėsi totemizmu, animizmu ir magija. Tad pagoniškuose užkalbėjimuose buvo kreipiamasi į įvairius gyvąjai ir negyvąjai gamtai priklausančius subjektus – dievybes, mitologines būtybes, ugnį, žemę, vandenį, augalus, gyvūnus.

Pagrindinės pagoniškos dievybės, veikiančios užkalbėjimuose, yra Saulė ir Mėnulis. Daugiausia pagalbos ir gėrybių tikimasi iš Jauno Mėnulio. Į jį kreipiamasi gražiai, pagarbiai, pakiliai – jis vadinamas *dangaus (ir žemės) karalaičiu*, *ponaičiu*, *jaunikaičiu*, *gražuolaičiu*, *ramybės karaliumi*, *laimės nešėju*. Jo prašoma laimės, sveikatos, grožio, linksmybės: *Jaunas Mėnulaiti, Dangaus Karalaiti, Tu apšvieci dangų, Apšviesk ir mana kūnų*. Mėnulio įvaizdis dažniausias perdavimo, išvalymo užkalbėjimuose – jam perduodama senatvė linkint virsti pilnatimi, o žmogui liekanti Jauno Mėnulio jaunystė: *Man į sveikatą, tau į pilnatį*. Taip pat prašoma parodyti kelią ar būsimą jaunikį: *Jaunas Mėnesaiti, Dievo bernaiti, duok man žinoti, kur reiks važiuoti*. Tikėta, kad mėnesienos šviesa, gelbstinti keleiviams, galinti nurodanti ir gyvenimo kelio kryptį.

Tačiau Mėnulis turėjęs ir neigiamų galių – galėjęs ir „apžibėti" vaiką, susargdinti jį. Tada visi meilikavimai jam dingdavę, jis tiesiog vadintas mėnuliu: *Mėnuli, mėnuli, še tau vaikas*.

Į Saulę kreipiamasi kur kas rečiau ir ji užkalbėjimuose paprastai atskiriama nuo kitų dangaus šviesulių. Tačiau esama keletas pavyzdžių, kur kartu su ja minimi ir Mėnulis bei Žvaigždės (*sauliule, mėnesėli, aušrine šviesioji, atimk sopulį*) arba kreipiasi į Saulę ir Žemę (*Žeme ir saula, atimkite nuodus*). Saulė užkalbėjimuose kartkartėmis vadinama *sauliule*, *saulute*, bet dažniausiai neutraliai – *saule*, *saula*. Esama užkalbėjimų, kai saulės ne prašoma, o ja grasinama, pavyzdžiui, ligai, ypač jos kaitra (*saulės kaitra, tau drugy*). Taigi Saulė ligoms ir laimei įtakos mažai turėjusi, Mėnulis kur kas labiau vertintas ir garbintas. Ko gero, tai susijęs su magiškuoju paros laiku – naktimi. Būtent tada, kaip teigia D. Vaitkevičienė, prieš saulei tekant ir po jos laidos (arba tekant ir leidžiantis) buvo atliekami magiški ritualai.

Esti ir užkalbėjimų, kuriuose kreipiamasi į vandenį, vėją, šaltinį: *Šaltini, šaltini, imk mano gražumą, duok veido čystumą*; *Vėjy, vėjy, nepūsk bloguoju daiktu*. Tokie kreipiniai neutralūs, neturi nei neigiamų, nei teigiamų konotacijų.

Mitinės būtybės, sakmių veikėjai buvo laikomi turinčiais maginių galių, tačiau užkalbėjimų, kuriuose jie minimi, labai nedaug. V. Krėvės 1926 m. paskelbtame užkalbėjimų pluošte minimi keli mitologiniai personažai: Valiulis Dievulis, Bubus ąžuolėlis, Švaistikas, Miškinėlis, Samanėlis, Senoja Globoja. Žinant V. Krėvės polinkį įterpti mitologinių elementų į tautosakos tekstus bei juos literatūrinti, didelė tikimybė, kad šie vardai jo skelbtuose užkalbėjimuose nėra autentiški.

Užkalbėjimų, kuriuose minima populiari sakmių būtybė kaukas, žinomas tik vienas, naudotas danties skausmui gydyti: *Kauke, kauke, kaip tu šitą pirštą metei, tegul pameta ligonio dantis kirmėlė*. Turimas omeny belemnitas, kaukaspenis, kitaip vadinamas Perkūno kulka, laumės papais, ko gero, V. Krėvės pagalba, virtęs pamestu kauko pirštu. Tačiau jis ir taip yra tradicinė liaudies medicinos priemonė[3]. Beje, šį užkalbėjimą būtina užbaigti trimis „Sveika, Marija", tad pagoniškos ir krikščioniškos tradicijos čia aiškiai sumišusios.

Įdomus užkalbėjimas, beje, seniausias, užrašytas lietuvių kalba (1559 m. Tilžės miesto teisme kvočiant Kotryną Gailiuvienę, apkaltintą raganavimu), kuriame kreipiamasi į Bobą: *Boba, tavo valia, Boba, ne tavo valia*. Užkalbėjimo metu aukojamas gaidys. Toks gydymas skirtas vaikams, negaluojantiems lyties organais. Manoma, kad čia minima Boba esti Rugių boba – mitinė būtybė, gyvenanti rugių lauke, kuria gąsdinami vaikai – čia A. Augstkalnis ir įžiūri ryšį su vaikų ligų gydymu[4].

Vyrauja ir pagonių pasaulėvaizdžiui svarbios ugnis ir žemė, jas valdančios dievybės: *Šventoji ugnele, Gabijonėle, užkopiama gulėk, užpučiama žibėk*; *Žeme, motina, aš iš tavęs esu, tu mane šeri, tu mane nešioji, tu mane po smerčio pakavosi*. Itin ryškus žemės-motinos įvaizdis, į ją kreipiamasi maloniai, pagarbiai: *žeme žemynėle*, *motinėle žemynėle*, *žemele šventoji*. Čia neretai susilieja pagoniškasis ir krikščioniškasis pasauliai. Pagal pirmąjį modelį Žemė

vadinama *šventąja*, pabrėžiama jos galia (*žemės galybe*), pagal antrąjį – Žemė supriešinama Dievo (dangaus) sferai, vadinama *blogybe*, *bjaurybe*. Dažniausiai į Žemę kreipiamasi dėl gyvatės įgėlimų.

Užkalbėjimuose minimi ir augalų arba augalinės atributikos pavadinimai. Įvairios žolės ir augalai gausiai vartoti ritualuose, liaudies medicinoje, tačiau tiesiogiai į juos kreipiamasi, su jais kalbamasi retai. Neminima net „populiarioji“ rūta. Pagalbos dažniausiai prašoma šermukšnio ir dagio. Juos baltai garbino ne tik dėl gydomosios galios, bet ir kaip dievybes, kurios nukreipia nelaimes, piktąsias dvasias.

Į šermukšnį buvo kreipiamasi dėl dantų skausmo, drugio – jam reikėję prisiekti, kad nejudinsi jo šakų ir uogų. Užfiksuota, kad žmonės seniau išsirinkdavo miške šermukšnį arba erškėtį, kurio nelaužydavo, nedegindavo, prižiūrėdavo. Tradicija kreiptis į medžius gydantis labai archajiška, tokių formulių paralelių galima aptikti daugelyje kultūrų[5].

Nuo kirmėlių ir skausmo (opos, karpos ir pan.) ginamasi, o kartais ir bernioko meilės prašoma dagio: *Dagi, dagi, aš tav slegiu, kad išbyrėtų margai karvei (kopūstui) kirmėlės*! Ko gero, augalas savo dygumu davė pagrindą asociacijoms su skausmu, įsimetusiu diegliu, tad ir bandoma gydyti ligą tuo, į ką ji panaši savo savybėmis. Kalbant užkalbėjimą prieš kadagį panaudojama fizinė jėga – jis prilenkiamas prie žemės, kituose šios formulės variantuose net grasinama, kad nebus paleistas, kol kirmėlės neišbyrės ar skausmas neatlėgs (*neišbarstysi (kirmėlių) tu čia supūsi*), nors kreipiamasi itin maloniai: *Gražus kvietkelis kap saulas ratelis!*; *Dagilel mielasai*. Tokie kreipiniai gali rodyti ironišką pataikavimą, piktdžiugą, žmogaus galios demonstravimą. Ar neprimena tai pasakos apie auksinę žuvelę, kur, regis, visagalis (t. y. galintis išpildyti bet kokį norą), nors ir menkas padaras tam tikromis aplinkybėmis tampa priklausomas nuo žmogaus valios? Tad ir čia – kreipiniu pripažįstama, tikima, kad dagys galįs pagydyti, „išbarstyti kirmėles“, bet kartu yra bejėgis prieš žmogų. Beje, ligai atsitraukus augalui meiliai padėkojama (*Dėkui tau, dagiliuk, kad pamačijai!*) ir jis paleidžiamas.

Augalų – rožės ir miežio – vardus yra gavusios ligos. Tai paaiškinama vizualiniu augalų ir ligos simptomų panašumu. Kartais į šias ligas ir kreipiamasi kaip į augalus, sakysim, prašoma nudžiūti, nedygti[6].

Taigi augalai labiau buvo naudojami tiesiogiai – verdami, dedami prie žaizdos – tačiau užkalbėjimų tekstuose jų vardai nedominuoja.

Lietuvių užkalbėjimų aukso fondas – užkalbėjimai nuo gyvatės įkandimo; tai poetiškiausi, meniškai įtaigiausi tekstai, kurių užrašyta daug. Jie gana skirtingi, labai varijuojantys, bendri motyvai juos sieja su slavų užkalbėjimais[7]. Knygoje surinkta net 320 tokių užkalbėjimų pavyzdžių.

Pagonybėje gyvatė buvusi namų židinio, gerovės, sveikatos ir vaisingumo dievybė, gyvybės energijos simbolis, tačiau dėl krikščionybės suformuoto neigiamo gyvatės vertinimo ilgainiui ji imama laikyti žmogui, gyvuliui kenksmingu padaru, tad jos nuodams užkalbėti esti ne viena formulė.

Pavojingi gyviai, plėšrūnai, kaip ir ligos bei kai kurios mitinės būtybės, neretai šaukiamos eufemistiniais vardais. (Štai ir slavai, baimindamiesi prisišaukti į namus lokį, vengė balsu tarti tikrąjį jo pavadinimą ir vietoj jo vartojo Michailą, Mišą.) Paprastai tai daroma vengiant kontakto su pavojingais padarais ar baiminantis sustiprinti jų galią, garsiai ištariant vardą; (...) užkalbėjimuose nuo gyvatės toks eufemistinis pavadinimas yra dargi ir švelnus, pagarbus kreipinys, rodantis užkalbėjimo santykį su gyvatėmis[8]: *paukštele*, *čiulbute*, *medute*, *lakštute*, *saldute*, *mažute*, *margute*, *juodute*, *gyvatėle gražioji*, *aukseli*, *sidabrėli*, *spindute*, *sauliūte*, *graži paukštyte*, *šalta geležėle*; ir piktuoju: *piktoji gyvate*, *kirmine*, *šaltauodege*, *geliažiauodege*, *žalčiadante*, *urvine*, *baisi šliužiote*, *prakeiktas šliuže*, *bjaurybe*. Dažniausiai ji eufemistiškai vadinama paukščiu, ypač kregžde. Gal tai būtų galima paaiškinti tuo, kad gyvatės kaip ir paukščiai deda kiaušinius?

Gyvatei neatsiėmus savo nuodų grasinama su ja susidoroti pačiam arba Dievo, Dievo Motinos rankomis: *jei neatlaisi – tavi razmuš in dvylika pavalkų*; *išdeginsiu visų tavo giminį*; minima, kad gyvatės *nekenčia nei Saulė, nei Mėnulis*. Veikiausiai čia siekiama supriešinti žemės ir dangaus sferas. Pastaroji laikoma šventa, o žemės padarai – vien blogį nešantys. Todėl užkalbėjimus nuo įgėlimo, kuriuose kreipiamasi į gyvatę, keičia užkalbėjimai su kreipiniu į Žemę. Gyvatė priklauso požeminiam – blogio – pasauliui, tad prašoma Žemės gyvatę pasiimti, pasišaukti, nubausti, tikint, kad ji, kaip gyvačių valdytoja, gali sumažinti ar panaikinti, neutralizuoti jų pyktį.

Viename užkalbėjime į gyvatę kreipiamasi Ievos vardu. Krikščionybėje Ieva, jos incidentas su žalčiu yra smerkiami, tad nieko keisto, kad gyvatė gauna jos vardą. Nuo gyvatės įkandimų dažnai šaukiamasi Kristaus, Marijos: *per Jėzaus užtarimą išeik, gėluo*; *pikta gyvatė kirto, Motina Švenčiausioji užkalbėjo*. Šie pavyzdžiai tik patvirtina, kad gyvatės vaizdinys daugelyje užkalbėjimų jau yra paveiktas krikščioniškojo pasaulėvaizdžio.

Užkalbėjimuose neretai kreipiamasi ir į vabzdžius. Į žiogą – kai norima išsigydyti karpą ar sopulį: *Žiogai, žiogai, duok deguto*. Suspaudus žiogo galvą, jis išskiria rudą skystį, turintį gydomųjų savybių, kurį ir praminė degutu, smala. Jei vabzdys skysčio neišskirdavęs, jam grasinta nusukti galvą, įmesti į krosnį, šulinį ir t. t. Į vabzdį kreipiamasi ir boba, diedu, dėde. Galbūt taip siekta sukurti artimą ryšį, imituoti lygiavertį bendravimą.

Skaudant dančiui tekdavo ieškoti apvirtusio grambuolio ir jį atverčiant sukalbėti: *Gelbiu tave užvirtusį, gelbėk mane nuo dantų sopulio*. O stiprių ir sveikų dantų kreipiamasi į pelę, žiurkę: *Pelyte, pelyte, še tau kaulinį, duok man geležinį*. Kreipinys būna arba neutralus (*pela*, *pele*) arba malonybinis: *pelel*, *pelyte*, *peliuke*. Tai rodo, kad į pelę tuomet nežiūrėta neigiamai. D. Vaitkevičienė pažymi, kad toks užkalbėjimas žinomas daugelyje šalių. Veikiausiai tai sietina su itin stipriais ir viską pragriaužiančiais (tarsi geležiniais) dantukais, kurių pelei žmonės pavydėję.

Meiliai kreipiamasi pagalbos ir į bites: *bitelės bitelaitės*, *saldzyja bitele*, *bitele motinėle*. Tačiau tokių užkalbėjimų negausu, paprastai jie pasitelkiami surenkant bičių medų, prašoma gaspadoriaus nekliudyt, rankaičių nekliudyt. Tačiau yra ir vienas unikalus V. J. Mansikkos užrašytas ūkinis užkalbėjimas, skirtas bičių augimui skatinti. Unikalus jis todėl, kad tautosakoje itin reti atvejai, kai gyvūnui suteikiama augalui būdingų savybių: *Augkit, bitelės, augkit, bujokit, augkit, lapokit, šakokit*[9].

Retai pagalbos kreipiamasi arba, priešingai, baidomasi meškų, vilkų, šunų. Šuo kartais pavadinamas *bestija*, apšaukiamas aklu, kiti gyvūnai vadinami neutraliai, jokių konotacijų kreipiniuose nėra: *Vilkai, meškos, kad nepribūsit dabar, visus metus nepribūkit*; *Vilke, vilke, trauk šakes*. Beje, vilkai ir meškos dažnai kaltinti dėl miežio akyje, tad užkalbėjimais į juos ir kreipiamasi ištikus šiai bėdai.

Į kiaulę, matyt, dėl jos nevalyvumo, apsileidimo kreiptasi norint jai perduoti šlapimo nelaikymą: *Myžk tu, kiaulu, naktį, u aš dieną!*

Galima išskirti atskirą užkalbėjimų grupę, kai kreipiamasi į pačią ligą ar skausmą, prašant liautis kankinus ligonį. Taigi negalavimas įsivaizduotas kaip gyva būtybė, aiškią formą ar pavidalą turintis personažas: *Riemeny, riemenaici, trejų metų piemenaici, kur buvai?*; *Žaguly, žaguly, eikiav auto skalbt, to nuskęsi, aš paliksiu*; *Kartėlis jojo ant širmos kumelės. Kai kumelė parpuolė, ir kartėlis prapuolė*. O kai žmogų purtydavo drugys, buvo įsivaizduojama, kad ant sergančiojo joja kažkokia būtybė.

Užkalbėjimuose konkreti liga gali būti ir neįvardijama, į ją kreipiamasi paliepimu (*aik*, *dink*, *pranyk*, *nugaruok* ir t. t.) arba ji vadinama apibendrintai – *liga*, *kvaraba*, *tručyzna*, *ragana*, *bjaurybe*. Užkalbėjimų tekstuose liga gali reikštis įvairiais pavidalais, kuriems trūksta užbaigtumo, kartais ji įsivaizduojama kaip būtybė, galinti ateiti ir išeiti. Todėl neretai ligų atsikratoma jas nukreipiant į kitą: *Dedervine, dedervine, eik juodai kiaulei maišyk*; *Vištašikini, eik pas vištą*; *Eik šalin nuo manęs, kokliau!* Tokio tipo užkalbėjimai vadinami perdavimo ir paėmimo. Kartais į ligą kreipiamasi ir maloniai, mandagiai: *Išeik, piktoji gumbele*; *Riemeny, riemenaici*. Turbūt bijotasi negalavimą užrūstinti, įžeisti.

Neapsieinama ir be pejoratyvų – ligos keikiamos, baramos, engiamos, su jomis griežtai kalbamasi, jos vadinamos *raganom*, *podlom*, *gaišenom*, į jas kreipiamasi: *prakeiktasiai drugie*, *nelaboji*, *piktoji*. Tokie pejoratyvai dažnai palydimi keiksmu: *eik velniui ant šakos*, *nugaruok akivaron*, *kad tu nueitum ant sausų medžių*, *eikit balon*, *teužmuša tave vėjas*.

Krikščionybės pėdsakas liaudies magijoje

Krikščioniška pagrindą turinčių užkalbėjimų nederėtų painioti su maldomis. Meldžiantis prašoma Dievo pagalbos, o užkalbėtojas pats turi sakralinę galią ir gali veikti ligą, taigi pats dalyvauja galios struktūroje. Bažnyčioje asmeninės galios turėjimas prieinamas tik dvasininkams, nes santykis su Dievu yra tarpininkaujamas.

Į šventuosius užkalbėjimuose gana retai kreipiamasi tiesiogiai. Dažnai jie esti tik užkalbėjimo veikėjai, ritualo dalis – kur nors eina, ką nors nešasi, kažką veikia, bet prašoma, maldaujama, reikalaujama iš jų retai.

Užkalbėtojos paprastai globos tikėdavosi iš Švč. Marijos. Ji buvo gimdyvių, mažų vaikų, gyvulių globėja, sergėtoja, moteriškų ligų gydytoja, tad į ją kreipiamasi pagarbiai, tačiau pernelyg nemeilikaujama, išlaikomas atstumas. Todėl kreipinių konstrukcijos nespalvingos, nevaizdingos, reti emocionalūs būdvardžiai, vyrauja šabloniškumas, perimtas iš katalikiškų maldų: *Motina Švenčiausia*, *Motina mielaširdingiausia*, *Magdalena pilnoji*, *Marija Šventoji*, *Šventoji Dievo Motina, Jėzaus Motina*, *mano motina*, *Sopulingiausioji Mergele*, *Panele Švinčiausia*, *Panele keliaunyke*, *Pana Mariule*.

Jėzus labai dažnai vadinamas ponu, taip irgi pabrėžiant pagarbą, bet kartu ir atskirtį, atstumą. Jo šaukiamasi ištikus ligai, puolant šunims, įgėlus gyvatei (*apsaugok mane nuo šunų, kaip tave Dievas Tėvas nuo žydų*), ištikus kitai negandai.

Konstrukcija *Dievuli Dzievuliau* reta, dažniau kreipiamasi į *Viešpatį*, *Dievą Tėvą*, bet ir tokių pavyzdžių vos vienas kitas.

Kartkartėmis kreipiamasi ir į Jokūbą, Joną, Juozapą, Agotą, Apoloniją. Jie vadinami šventaisiais, bet kitokių epitetų nevartojama.

Taigi galima daryti išvadą, kad krikščioniškojo pasaulėvaizdžio įsibrovimas į pagoniškąjį nuskurdino kreipinio konstrukciją, semantiką, spalvą. Vėlesnio laiko formulėse bemaž neliko epitetų. Pats kreipinys, kaip užkalbėjimo įžanga, interakcija, tapo retesnis. Tai, ko gero, lėmė atsiradęs atstumas tarp Dievo ir žmogaus, su juo galėta bendrauti tik per tarpininką – dvasininką. Užkalbėtojas vengęs tiesiogiai šauktis Dievo pagalbos.

[1] Vaitkevičienė, D. Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės. Vilnius, 2008.

[2] Čepaitienė, G. Lietuvių kalbos etiketas: semantika ir pragmatika. Vilnius, 2007, p. 70.

[3] Vaitkevičienė, D. Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės. Vilnius, 2008, p. 113.

[4] Ten pat, p. 533.

[5] Ten pat, p. 292.

[6] Černiauskaitė, D. Metaforos funkcijos lietuvių užkalbėjimuose. Tautosakos darbai XX (XXVII) 2004, p. 121.

[7] Vaitkevičienė, D. Lietuvių užkalbėjimai: gydymo formulės. Vilnius, 2008, p. 14.

[8] Ten pat, p. 157.

[9] Černiauskaitė, D. Metaforos funkcijos lietuvių užkalbėjimuose. Tautosakos darbai XX (XXVII) 2004, p. 121.

www.nemunas.net • 2013 m. kovo 28–balandžio 3 d., Nr. 12 (861)

Dailės klasikų kūryba susitinka Nacionalinėje galerijoje

Kovo 22 d., Nacionalinėje dailės galerijoje atidarytos dvi parodos, kurios, kaip pabrėžiama, dosniai atskleidžia dviejų Lietuvos meno klasikų – tapytojos Marijos Teresės Rožanskaitės ir skulptoriaus Stanislovo Kuzmos kūrybinio palikimo sluoksnius. Parodoje „Skulptūra + 5425 dienos“, ją, beje, globoja Prezidentė Dalia Grybauskaitė, pateikiami trys intriguojantys pasakojimai apie S. Kuzmą. Parodoje „Rentgenogramos“ eksponuojami M. T. Rožanskaitės asambliažai, tapyba, piešiniai, akcijų dokumentacija atskleidžia prioritetinius menininkės tikslus – akcentuoti ribines situacijas ir nepatogias erdves.

S. Kuzmos (1947-2012) paroda „Skulptūra + 5425 dienos“ sumanyta kaip pasakojimas apie metą, kuriuo gyveno ir savo kūrybinius ieškojimus plėtojo menininkas – apie šių ieškojimų nuoseklumą bei galią.

Pasitelkus kūrybinį (skulptūras, piešinius, fotografijas) ir rašytinį S. Kuzmos palikimą, Algimanto Kunčiaus ir Arūno Baltėno fotoarchyvų medžiagą, paroda pristatoma trijose Nacionalinės dailės galerijos erdvėse: vestibiuliuose atveriama dailininko plastinių sprendimų kaita – nuo renesansiškojo „Vartų sargybinio“ link hiperrealistinių figūrų; penktojoje parodų salėje lankytojas, įėjęs į rekonstruotą kūrėjo dirbtuvę, susipažins su skulptoriaus darbo virtuve, o devintoje nuolatinės ekspozicijos salėje rekonstruota 1984 m. vykusi Ksenijos Jaroševaitės, S. Kuzmos, Petro Mazūro, Mindaugo Navako, Vlado Urbanavičiaus, Vlado Vildžiūno mažosios plastikos ir piešinių paroda. Ji išryškina S. Kuzmos skulptūrinių figūrų vietą vėlyvojo sovietmečio Lietuvos dailės procesų kontekste.

Parodos pavadinimą kuratorei Elonai Lubytei „pasiūlė“ pats menininkas. Metų pabaigoje skulptorius kruopščiai suskaičiuodavo kūrybinio darbo dienas. Jų skaičius, pažymėtas pliuso ženklu, tapdavo paskutiniu kalendoriaus įrašu. Bendra jų suma ir lėmė parodos pavadinimą. Tokių 1976-2012 metais buvo 5425 dienos.

S. Kuzmos darbai visuomenei labai gerai žinomi. „Šaulys“ tapo Šiaulių, kunigaikštis Aleksandras – Panevėžio miestų simboliais. Žingsniuodami Gedimino prospektu, sveikiname dramos teatro „Mūzas“, pasigrožime nuo arkikatedros stogo į mus žvelgiančiomis dailininko kartu su Vytautu Navicku atstatytomis Karolio Jelskio skulptūromis. Einant į senamiestį, Trakų gatvėje mus pasitinka „Vartų sargybinis“. Atkurtos nepriklausomybės aukas primena Antakalnio kapinių memorialas, tapęs valstybinių švenčių minėjimų vieta.

„Skulptūros kelias į viešumą – ilgas ir sudėtingas. Todėl įdomu pažinti šio proceso virtuvę (paraštes), patirti, kaip pasitelkus medžiagą atgyja popieriaus lape nupiešta figūra, eskizas tampa baigta skulptūra“, – teigia E. Lubytė.

Kūrinius parodai skolino: skulptoriaus šeima, Donatas Banionis, Zigmantas Dokšas, Virginija Gibavičienė, Eglė Jokūbonytė, Violeta ir Darius Jurgaičiai, Algimantas Kunčius, Visvaldas Nenišk is, Romanas Raulynaitis, Vytautas Sirvydis, Vytautas Urbonavičius, Beatričė Vasaris, Vladas Vildžiūnas, Kristupas Vilutis, Marija ir Kęstutis Virkečiai, Birutė Žilytė, Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Modernaus meno centras, Nacionalinis muziejus, LDK valdovų rūmai, Vilniaus universitetas.

Marija Teresė ROŽANSKAITĖ. „Rentgenoterapija“.
Antano LUKŠĖNO nuotrauka

Didžiojoje Nacionalinės dailės galerijos salėje eksponuojama M. T. Rožanskaitės (1933-2007) kūrybos paroda „Rentgenogramos“. Dailininkė išgarsėjo medicininės tematikos paveikslais – širdies operacijų, rentgeno kabinetų, ligoninių vaizdais. Ji ne tik diagnozavo sovietmečio visuomenės ligas, bet ir fiksavo istorijos transformacijas.

Savo tapyboje, asambliažuose, akcijose ir instaliacijose menininkė akcentavo ribines situacijas ir nepatogias erdves, kur ryškūs žmogaus ir technikos, individo ir visuomenės susidūrimo pėdsakai. Svarbiausias temas ir kūrybos bruožus atskleidžia parodos dalys: „Tarp kosmoso ir abstrakcijos“, „Medicininės erdvės“, „Kita veidrodžio pusė“, „Kančios stotys“, „Asambliažų architektūra“, „Etnografinis žvilgsnis“, „Ekologinė klausa“.

„Tikrovė ir realizmas sovietmečiu buvo ideologija apsivėlusios sąvokos, todėl dažnas menininkas savo santykį su dabartimi reiškė pasitelkęs mitą ir metaforą. M. T. Rožanskaitė pasirinko priešingą strategiją – pagražintam socrealizmui ji pakišo nenušlifuotą tikrovės veidrodį. Jos paveikslai ir asambliažai ne siurrealistiškai kraipė pasąmonės vaizdinius ir ne hiperrealistiškai ryškino rausvą tarybinės tikrovės makiažą. Menininkės vaizdavimo maniera – žiaurus tikrovės rentgenas, išryškinantis fasadinės kultūros griaučius ir besiskverbiantis dar giliau, kur atsiveria tikrieji nesumanipuliuoto pasaulio ryšiai“, – sako parodos kuratorė Laima Kreivytė.

M. T. Rožanskaitės darbų aktualumą rodo tai, kas dar neseniai laikyta gero meno trūkumais: jos kūriniai politiški, ekologiški, asmeniški, skausmingi ir kartais slegiantys. Tačiau jie visada kalba apie savo laiką jam būdingomis raiškos priemonėmis. Jie yra čia ir dabar – istoriją ir tikrovę sulydžiusios kasdienybės rentgenogramos.

Mykolė GANUSAUSKAITĖ. „Tyla“.

„Ilgesio klajonės“

Kovo 25 d., Senamiesčio dailininkų galerijoje / dirbtuvėje atidaryta Zitos Kazėnienės ir Mykolės Ganusauskaitės asambliažų, objektų, tapybos paroda.

Rengti bendrą parodą šias dvi skirtingų kartų menininkes inspiravo lietuviškas peizažas. Tiek Z. Kazėnienė, tiek M. Ganusauskaitė, regėdamos gamtos vaizdus (ar juos apmąstydamos, o gal tik prisimindamos), patiria tokias pačias būsenas – ilgesį bei prieraišumą.

Nostalgijos šaltiniai panašūs, bet ir skirtingi. Gyvendama Lietuvoje, nuolat matydama lietuvišką gamtą, Z. Kazėnienė ilgisi konkrečios vietos – Suvalkijos lygumose paliktos tėviškės, jos vaizdų, artimų žmonių. „Visa, ko aš ilgiuosi, yra kartu su manimi: pieva, miestelio gatvė, namas ir sodas. Kartkartėmis ten nuvykstu. Keista matyti, kai vaikystės sode, kuris jau nėra tavo, sunokusius obuolius skina kiti žmonės.“

Dalis daiktų, Zitos naudojamų asambliažams, objektams kurti, taip pat mena tėviškę, yra parsivežti iš jos.

M. Ganusauskaitė šiuo metu studijuoja Paryžiaus nacionalinėje aukštojoje menų mokykloje. Tapydama ji plėtoja peizažo temą – lygina lietuvišką ir prancūzišką kraštovaizdžius. „Viešėdama Lietuvoje dažnai eskizuoju, fotografuoju įvairius „laukinius“ kampelius – pamiškes, paežeres. Paryžiuje nuolat regiu žmonių sukurtus parkus, alėjas. Vaikštau po juos, o mintyse sukasi Lietuvoje paliktų vaikystės, paauglystės vietų vaizdai. Man, kaip ir Zitai, labai svarbu prisiminimai. Bet prisimenu, ilgiuosi ne vienos konkrečios vietos, o tų erdvių ir vaizdų, kurie labiausiai atitinka manąjį lietuviško kraštovaizdžio suvokimą“, – tvirtina menininkė.

Idėja rengti bendrą parodą brandinta ne vienus metus, abiem autorėms susirašinėjant, bendradarbiaujant, keičiantis įspūdžiais, išgyvenimais, nuojautomis.

Zitą sužavėjo sistemingas Mykolės darbas, tapytojos į drobes perkelti abstrahuoti gamtos motyvai. Mykolei imponuoja Zitos spontaniškumas, gebėjimas objektais, asambliažais perteikti įvairias emocijas.

Per trisdešimt kūrybinės veiklos metų Z. Kazėnienė jau surengusi ne vieną personalinę parodą, dalyvavo grupinėse parodose tiek Lietuvoje, tiek užsienyje (Belgijoje, Olandijoje). M. Ganusauskaitė dalyvavo „Jaunojo tapytojo prizo“ konkurse, Paryžiuje surengė tris personalines tapybos parodas. Ši paroda – tai pirmas platesnis Mykolės tapybos pristatymas Lietuvoje.

„Nemuno“ informacija

„Nemunas“ rekomenduoja

Gediminas JANKAUSKAS

Kitokio kino klube – „Apie meilę ir kitus demonus“

Antradienį, balandžio 2 d., Kitokio kino klube žiūrėsime pirmąjį ciklo „Garsios knygos ekrane“ filmą „Apie meilę ir kitus demonus“, sukurtą pagal Kolumbijos rašytojo Gabrielio Garcia Marquezo romaną. Tai tikras himnas meilei, nes pasakyta: „Nėr vaistų nuo ligos, kurios neišgydo meilė.“

1982 m. G. G. Marquezui įteikta Nobelio premija su tokia formuluote: „Už pasakojimus, kuriuose tarpusavy persipynusios fantazija ir realybė atspindi ištiso žemyno gyvenimą bei konfliktus.“ Ir romanui, ir filmui „Apie meilę ir kitus demonus“ tokia formuluotė idealiai tinka. Skaitydami knygą (lietuviškai ji leista keletą kartų) ar žiūrėdami filmą pasineriame į protu sunkiai suvokiamą kolonijinio pasaulio atmosferą, dvelkiančią sunkiai tramdomais kūniškais geiduliais ir siaubingais viduramžių prietarais.

Neįvardytame Pietų Amerikos uostamiestyje galima sutikti vyskupų ir markizų, filosofų ir inkvizitorių, raupsuotųjų ir piratų, juodaodžių vergų ir jais prekiaujančių verslininkų. Tačiau komplikuoto pasakojimo centre atsiduria trylikametė markizo de Kasalduero nesantuokinė dukra Sierva Marija, kuriai kartą turguje įkanda pelenų spalvos pasiutęs šuo su žvaigžde kaktoje. Nors žaizda buvo negili ir ilgai nesirodė jokių pasiutligės požymių, aplinkiniai laukė bėdos. Mat žmonės tada tikėjo paplitusiu prietaru, kad „pasiutlige sergantieji galiausiai patampa juos sukandžiojusiu žvėrimi“. Todėl mergaitė atiduodama vienuolių globai, o šie paskelbia, kad ji apsėsta piktųjų dvasių.

Savaitgalis prie televizoriaus

Seksas, miestas ir linksmos Velykos su Lietuvos televizijomis

Kadangi šiemet Velykos sutampa su Melagių diena, tai pastarosios dvasia ilgąjį šventinį savaitgalį ir dominuos komercinėse Lietuvos televizijose. Vaizdžiai kalbant susikaupti raginančius bažnyčių varpų garsus bus ne taip lengva išgirsti pro visokių chorų karų (?) keliamą triukšmą. Keli rimtesni filmai iš patogiausio laiko bus išstumti į vidurnakčio zoną. Pavyzdžiui, britų režisieriaus Mike’o Leigh drama **„Vera Dreik“** (penktadienis, 23.00 val., TV1).

Geraširdė moteris Vera Dreik (ją vaidina Imelda Staunton) prižiūri seną motiną, rūpinasi sergančia kaimyne ir slapta padeda moterims atsikratyti nepageidaujamo nėštumo. Deja, prieš pusę amžiaus abortai Anglijoje buvo draudžiami, ir kartą apie Veros nusižengimus įstatymui sužino valdžia.

Paklaustas, kodėl ėmėsi šios temos, M. Leigh sakė: „Daugumoje savo filmų kalbu apie šeimos narių tarpusavio santykius. Ypač mane domina vaikų tema. „Veros Dreik“ veiksmas nukelia į pokario Londoną, kur abortai buvo nelegalūs. Dabar jie leidžiami, bet moralinė dilema išlieka ir toms, kurios ryžtasi daryti abortą, ir tiems, kurie jį atlieka. Mano filmas apie tai, kas kiekvienam žmogui gali sukelti moralinių abejonių. Ar pasitaiko aplinkybių, kai gyvybės, net ir negimusios, atėmimas gali būti pateisinamas? Vera Dreik yra gera, ji myli gyvenimą ir žmones. Abortai, kuriuos ji daro, yra pagalbos aktas. Ji negauna iš savo veiklos jokios naudos.“

Lygiai vidurnaktį prasidės ir lietuviško filmo **„Atsisveikinimas“** (penktadienis, 0.00 val., LTR) seansas. Ką tik sužinojome, kad šios dramos režisierius Tomas Donela papildė Europos kino akademijos gretas. Anot jo, „Atsisveikinimas“ – tai istorija apie žmogaus susitaikymą su savimi, artimaisiais, gyvenimo pergalėmis ir pralaimėjimais“.

Pagrindinis filmo herojus, 35 metų jūrininkas Audrius, genamas mirties nuojautos, filmo pradžioje paskutinį kartą išlipa į krantą, kad susitiktų su tais, kurie jam rūpi ir kuriuos jis myli. Faktiškai šio sakinio pakanka, kad apibrėžtum filmo problematiką. Tačiau šią, regis, paprastą ir banalią konstrukciją filmo autoriai paverčia gražia mozaika, sudaryta iš atskirų miniatiūrų. Ne visos jos lygiavertės, tačiau net ir akivaizdžiai silpnesnės grandys bendro vaizdo tikrai negadina. Imponuoja režisieriaus sugebėjimas iš trumpų aktorių pasirodymų išgauti maksimalų efektą. Įsimenamai savo personažus suvaidino Dalia Storyk, Larisa Kalpokaitė, Albinas Keleris, Vladimiras Jefremovas, Rimantas Jovas, bet labiausiai nustebino pagrindinio vaidmens atlikėjas Dainius Kazlauskas, pagaliau gavęs galimybę pabėgti nuo televizijos ir komercinių spektaklių štampų. Akivaizdu, kad Dainius gerai jaučia kino specifiką ir moka panaudoti nebylaus stambaus plano privalumus.

Specialiuoju prizu Berlyno kino festivalyje apdovanotame filme **„Milijono dolerių viešbutis“** (šeštadienis, 23.40 val., Lietuvos ryto TV) vokiečių režisierius Wimas Wendersas bando išrasti formulę, kaip populiarų žanrinį kiną suderinti su autorinės kūrybos specifika. Veiksmas plėtojasi apleistame viešbutyje, kuris kažkada buvo vienas prestižiškiausių objektų Los Andžele. Dabar jame gyvena tik tie, nuo kurių seniai nusigręžė sėkmė: sukčiai, prostitutės, seniai ir vienišiai. Kartą čia atvyksta FBI agentas Skineris (aktorius Melas Gibsonas). Jis turi ištirti paslaptingą vieno viešbučio gyventojo žūtį.

Pagal populiarų TV serialą sukurtas **„Seksas ir miestas“** (sekmadienis, 22.55 val., LNK) idealiai iliustruoja milijonams moterų visais laikais geriausiai žinomą pramogą – nesivaržant „tarp mūsų, mergaičių“ paliežuvauti apie aktualiausias problemas – vyrus, madą, seksą ir kitus malonius dalykėlius... Argi tokia aukso gysla gali kada nors išsekti? Žinoma, ne!

Pastarąjį teiginį dar labiau patvirtina romantinė komedija **„Velniop meilę!“** (sekmadienis, 22.20 val., Lietuvos ryto TV). „Subalansuotas moterims“ filmas aiškiai lygiuojasi į senamadiškas septintojo dešimtmečio romantines komedijas, kuriose efektingos meilės istorijos gražiai derėjo prie prabangių apartamentų, komiški nesusipratimai buvo tikrai juokingi, dialogai žaižaravo scenaristų nušlifuotais perliukais, džentelmenai buvo sentimentalūs ir elegantiški, o damos – madingos ir labai išradingos.

Revizuodami visą šį keturiasdešimties metų senumo paveldą, autoriai iš kailio neriasi, versdami šiuolaikinį žiūrovą gėrėtis dar vienos nekaltybės epochos žavesiu. Ekrane siaučia tikra ryškių spalvų fiesta, akį maloniai glosto neomoderno baldų rojus, jau nekalbant apie pikantiškas apatinio trikotažo detales. Tokiame interjere net pagrindiniai aktoriai ima atrodyti kaip prabangūs manekenai, gerai derantys prie aplinkos ir vienas prie kito. Ryškiausias šio steriliai gražaus pasaulio akcentas – aktorės Renee Zellweger vaidinama Barbara Novak, 1963-iaisiais konservatyvioje Amerikoje diegianti feminizmo idėjas. Jos bestseleris „Velniop meilę!“ puikuojasi kiekvieno knygyno vitrinoje ir net kontrabanda gabenamas už geležinės uždangos į Sovietų Sąjungą bei komunistinę Kiniją. Svarbiausi šios „feminizmo biblijos“ teiginiai yra du: „Meilei – ne, karjerai – taip!“ Patikrinti šių autorės įsitikinimų tvirtumą pabandys klestintis žurnalistas ir laisvu nuo pagrindinės profesijos metu širdžių ėdikas Kačeris Blokas (aktorius Ewanas McGregoras).

LRT Kultūra aktoriaus Arno Roseno 80-osioms gimimo metinėms parengė filmą **„Sodybų tuštėjimo metas“** (sekmadienis, 23.35 val.), režisieriaus Almanto Grikevičiaus sukurtą 1976 m. A. Rosenui ir anksčiau teatre teko vaidinti Jono Avyžiaus romano inscenizacijoje. Henriko Vancevičiaus režisuotame spektaklyje jis buvo taip įtaigiai suvaidinęs gestapo viršininką Dangelį, kad jį tiesiog reikėjo be didesnių nuostolių perkelti į ekraną.

kauno valstybinis dramos teatras

28 d., ketvirtadienį, 18.30 val. Didžiojoje scenoje – „Jeruzalė“. Ekscentriška tragikomedija pagal Jez Butterworth. Režisierius Rolandas Atkočiūnas. Spektaklio trukmė – 2.30 val. Bilietų kainos – 20, 30, 40 Lt.

28 d., ketvirtadienį, 18.30 val. Didžiojoje scenoje – „Laimingi“. Dviejų dalių spektaklis pagal Friedricho von Schillerio „Klastą ir meilę“. Režisierius Artūras Areima. Spektaklio trukmė – 2.40 val. Bilietų kainos – 15, 30, 40 Lt.

29 d., penktadienį, 18 val. Ilgojoje salėje – Aušros Marijos Sluckaitės „Antigonė Sibire“. Vienos dalies postdrama pagal Jeano Anouilho „Antigonę“. Režisierius Jonas Jurašas. Spektaklio trukmė – 2 val. Bilietų kainos – 20, 35 Lt.

29 d., penktadienį, 18.30 val. Didžiojoje scenoje – Jeano Dello ir Geraldo Sibleyraso „Tegyvuoja Bušonas!“. Vienos dalies komedija. Režisierius Ričardas Vitkaitis. Spektaklio trukmė – 1.40 val. Bilietų kainos – 15, 20, 25, 30 Lt.

30 d., šeštadienį, 15 val. Didžiojoje scenoje – Antano Škėmos „Balta drobulė“. Drama. Režisierius Jonas Jurašas. Spektaklio trukmė – 3 val. Bilietų kainos – 10, 30, 40, 60 Lt.

30 d., šeštadienį, 19 val., balandžio 2 d., antradienį, 18 val. Mažojoje scenoje – Juozo Tumo-Vaižganto „Žemės ar moters“. Komedija. Režisierius Tomas Erbrėderis. Spektaklio trukmė – 1 val. Bilieto kaina – 30 Lt.

Balandžio 3 d., trečiadienį, 18 val. Ilgojoje salėje – Biljanos Srbljanovič „Skėriai“. Dviejų dalių tragikomedija. Režisierius Rolandas Atkočiūnas. Spektaklio trukmė – 3 val. Bilieto kaina – 30 Lt.

Teatro kasa (Laisvės al. 71) dirba kasdien 10.30–19 val., tel. 22 40 64. Bilietus taip pat platina *Tiketa*.

Kauno kamerinis teatras

28 d., ketvirtadienį, 18 val. Leonido Andrejevo „Judas Iskarijotas“. Vyksmas su pertrauka. Režisierius Stanislovas Rubinovas. Spektaklio trukmė – 2.10 val. Bilietų kainos – 20, 25 Lt.

29 d., penktadienį, 18 val. Daivos Čepauskaitės „Be galo švelni žmogžudystė“. Dviejų dalių juodoji komedija pagal Rėjaus Bredberio kūrybą. Režisierius Stanislovas Rubinovas. Spektaklio trukmė – 2.10 val. Bilietų kainos – 24, 30 Lt.

Teatro kasa (Kęstučio g. 74A) dirba I–V 14–18 val., VI–VII 11–18 val., tel. 22 82 26. Bilietus taip pat platina *Bilietai.lt* ir *Bilietų pasaulis*.

Kauno valstybinis muzikinis teatras

Balandžio 1 d., pirmadienį, 18 val. Eltono Johno, Timo Rice „Aida“. Dviejų dalių miuziklas. Režisierius Vytenis Pauliukaitis, dirigentas Jonas Janulevičius, scenografas Adomas Jacovskis, kostiumų dailininkė Aleksandra Jacovskytė, choreografas Arikas Krupas. Dainuos: I. Vaznelytė, J. Milius, K. Siurbytė, G. Prunskus, E. Bavikinas, A. Jacunskas, D. Vėbra, A. Garbenčiūtė. Spektaklio trukmė – 2.30 val. Bilietų kainos – 20, 30, 50, 60, 100 Lt.

Teatro kasa (Laisvės al. 91) dirba II–VII 11–14, 14.45–18 val., tel. 20 09 33.

Kauno valstybinis lėlių teatras

Balandžio 1 d., pirmadienį, 12 val. „Šeimynėlė iš didžiosios girios“. Žaisminga pasaka apie vienos dienos Kaukų šeimos nuotykius. Nuo 3 m. Režisierius O. Žiugžda. Bilietų kainos – 8, 10, 12 Lt.

Teatro kasa (Laisvės al. 87A) dirba IV–V 11–17 val., VI–VII 10–14 val., tel. 22 16 91. Bilietus taip pat platina *Bilietų pasaulis*.

Balandžio 3 d., trečiadienį, 18 val. Fortepijoninės muzikos vakaras bendradarbiaujant su Prancūzų kultūros institu. Atlikėjas – Francois Chaplin (fortepijonas, Prancūzija). Programoje – kompozitorių F. Chopin, G. Fauré, F. Poulenc, C. Debussy kūriniai. Bilietų kainos – 15, 20 Lt.

Filharmonijos kasa (L. Sapiegos G. 5) Dirba II–VI 14–18 val., Tel. 20 04 78. Bilietus taip pat platina *Tiketa*.

KAUNO MENININKŲ NAMAI

30 ir 31 d., šeštadienį ir sekmadienį, 16 val. Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje – varpų muzikos koncertai. Šeštadienį skambės „Tylūs Velikų varpai“, sakmadienį – „Garsūs Velykų varpai“. Kariljonu skambins Giedrius Kuprevičius ir Julius Vilnonis.

Balandžio 3 d., trečiadienį, 15 val. Kauno menininkų namuose vyks XIX Lietuvos mokinių dailės olimpiados „Būti savimi, išlikti ir augti“ II etapo, Kauno miesto dalyvių darbų parodos uždarymas ir laureatų pagerbimo ceremonija. Įėjimas nemokamas.

Jono Aisčio premija

Kaišiadorių rajono savivaldybė skelbia, kad **iki gegužės 24 d.** laukia siūlymų poeto ir eseisto Jono Aisčio literatūrinei 2013 metų premijai gauti. Premija konkurso būdu skiriama už Jono Aisčio kūrybos palikimo tyrinėjimą ir populiarinimą, paskelbtus mokslinius ir publicistinius darbus apie poeto gyvenimą, kūrybą, pilietiškumą ir kitus aspektus, papildančius poeto biografiją, už reikšmingiausius pastarųjų dvejų metų meninės kūrybos darbus, kuriuose jaučiamas aistiškos dvasios puoselėjimas.

Kandidatus premijai gauti gali siūlyti kultūros, meno, mokslo ir studijų institucijos, kūrybinės sąjungos, visuomeninės organizacijos, taip pat patys kūrinių autoriai, pateikdami Kaišiadorių rajono savivaldybei rekomendacijas, kūrybinės ar mokslinės veiklos aprašymus ir darbus, už kuriuos siūloma premija, adresu: Jono Aisčio premijai, Bažnyčios g. 4, LT-56121 Kaišiadorys.

Laureatui, kurį išrinks Kaišiadorių rajono savivaldybės tarybos sprendimu sudaryta komisija, 2013 m. birželio 1 d. bus įteiktas diplomas ir piniginė premija ant Mergakalnio Dovainonių kaime, Rumšiškių seniūnijoje, festivalio Poezijos pavasaris 2013 renginio metu.

Jono Aisčio premija gali būti skiriama tam pačiam asmeniui tik vieną kartą ir tik jam gyvam esant.

Informaciją teikia Danutė Grigonienė, tel. 8 (346) 20492.

Kaišiadorių rajono meras
Romualdas Urmilevičius

Mielos kolegės, mieli kolegos,

2013 m. balandžio 5 d., penktadienį, 11 val. Lietuvos rašytojų sąjungos rūmuose, Rašytojų klubo salėje (Vilniuje, K. Sirvydo g. 6), vyks Lietuvos rašytojų sąjungos suvažiavimas. Registracija – nuo **10 val.** Kviečiame būtinai dalyvauti, nes per didelė prabanga dėl kvorumo trūkumo rengti pakartotiną suvažiavimą.

LRS valdyba

Suvažiavimo darbotvarkė

10 val. Dalyvių registracija.

11 val. Suvažiavimo pradžia.

11.15–11.30 val. Reglamento, sekretoriato, balsų skaičiuotojų (atviro balsavimo) tvirtinimas.

11.30–11.50 val. LRS metinė ataskaita. Pranešėjas LRS pirmininkas Antanas A. Jonynas.

11.50–12.10 val. Valdybos metinė ataskaita (LRS pirmininko pavaduotojos B. Augustinienės pranešimas).

12.10–12.30 val. Pranešėjų atsakymai į klausimus. Ataskaitų tvirtinimas.

12.30–13 val. Dėl Lietuvos rašytojų sąjungos įstatų pakeitimo.

13.00–13.30 val. Suvažiavimo dokumentai – svarstymas, diskusijos, priėmimas.

Suvažiavimo uždarymas.

RAŠYTOJŲ KLUBAS

28 d., ketvirtadienį, 17 val. Skuodo meno mokyklos salėje (Gedimino g. 4, Skuodas) – poeto Stasio Jonausko jubiliejinis vakaras „Žodžiai iš pavasario dangaus“.

Balandžio 3 d., trečiadienį, 17.30 val. Rašytojų klube (K. Sirvydo g. 6, Vilnius) – vakaras „Pasišvaistymai su „Pašvaiste“. Diskusijoje apie kultūrinę jaunimo spaudą XXI a. dalyvauja „Naujosios Romuvos“ vyr. redaktorius Andrius Konickis, „Pašvaistės“ vyr. redaktorė Audronė Daugnorienė, mokytojas lituanistas Kęstutis Subačius, „Pašvaistės“ bendradarbis Saulius Vasiliauskas ir kiti žurnalo redkolegijos nariai, autoriai ir skaitytojai.

Iki balandžio 8 d. Rašytojų klube veikia dailininkės Nijolės Dirvianskytės tapybos paroda.

Kauno miesto savivaldybės administracijos Kultūros ir turizmo plėtros skyrius skelbia paraiškų priėmimą Maironio premijai gauti

Paraiškos priimamos ir vertinamos pagal Kauno miesto savivaldybės tarybos 2013 m. kovo 21 d. sprendimu Nr. T- 181 patvirtintus Maironio premijos skyrimo nuostatus kartu su 2013 m. kovo 21 d. Kauno miesto savivaldybės tarybos sprendimu Nr. T- 181 „Dėl Maironio premijos įsteigimo“.

5 paraiškos egzemplioriai (1 originalas ir 4 kopijos) kartu su 5 kandidato knygomis priimami iki **2013 m. balandžio 15 d. 17 val.** Savivaldybės administracijos Kultūros ir turizmo plėtros skyriuje, Laisvės al. 96, 211 kabinete. Pageidautina, kad pridėtumėte skaitmeninėje laikmenoje informaciją CD ar persiųstumėte elektroniniu paštu: *vida.jasaityte@kaunas.lt*

Pateikti dokumentai negrąžinami. Maironio premijos skyrimo nuostatus ir paraiškos formą galite rasti Savivaldybės interneto svetainėje *www.kaunas.lt* Švietimas ir kultūra, Kultūra, Kultūros ir meno premijos.

Pasiteirauti galima tel. 42 40 47.

Balandžio 4 d., ketvirtadienį, 17 val. Maironio lietuvių literatūros muziejus (Rotušės a. 13) kviečia į Vydūno 145-ųjų gimimo metinių minėjimą. Programa: Vydūno 1 veiksmo pasakų vaidinio „Nakvišos gėralas“ skaitymas (režisierius Andrius Žiurauskas), pranešimą apie Vydūną skaitys teatrologė Šarūnė Trinkūnaitė. Prieš renginį bus pristatyta Senosios literatūros skyriaus muziejininkės Nijolės Raižytės parengta paroda „Slėpiningoji žmogaus didybė“ (Vydūnui – 145), kurią apipavidalino dailininkė Inga Zamulskienė.

Balandžio 3 d., trečiadienį, 18 val. Kauno karininkų ramovėje – koncertas Kauno „Žemaičiams“ (pirmininkas Jonas Vitkauskas), iš ciklo „Chorvedžio Prano Jurkonio kūrybos puslapiai iš knygų „Prisilietimai“ ir „Dainos, romansai, giesmės“ 75-mečio proga“, skirtas poezijos ir dainų kūrėjai, Intos lagerio kalinei Aldonai Kairaitienei. Dalyvauja choras „Židinys“ (vad. P. Jurkonis). Koncertmeisterė Rita Rimkienė.

28 d., ketvirtadienį, 18 val. Kauno tautinės kultūros centre (A. Jakšto g. 18) – tapybos mokymai jaunimui ir suaugusiesiems „Prie molberto“: sakralinė tema tapyboje. Veda dailininkas Gvidas Latakas. Informacija tel. (8 679) 36 715.

28 d., ketvirtadienį, Kauno miesto muziejus kviečia į iškilmingą kardiologo, profesoriaus, Kauno miesto garbės piliečio Juozo Blužo minėjimą. **14 val.** Kauno miesto muziejuje – parodos „Profesoriaus Juozo Blužo fenomenas“, pristatymas. **15 val.** Kauno Rotušėjė – prof. J. Blužo 85-ųjų gimimo metinių paminėjimo renginys (dalyvavimas su kvietimais).

29 d., penktadienį, 16 val. A. Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejuje (V. Putvinskio g. 64) – Algirdo Šakalio jubiliejinės parodos „Fantastika ir realybė“ atidarymas.

Balandžio 4 d., ketvirtadienį, 18 val. kino teatre „Romuva“ – pavasariškos nuotaikos, gyvenimo džiaugsmo ir liaudiškos muzikos bei humoro vakaras su Kauno muzikos ansambliu „Ainiai“ ir aktore, knygų autore Doloresa Kazragyte naujoje koncertinėje programoje „Juokais ir rimtai apie meilę“. Bilieto kaina – 12 Lt, senjorams – 8 Lt, grupėms – 10 Lt. Bilietus platina *Bilietų pasaulis*.

Kauno kultūros centre „Tautos namai“ (Vytauto pr. 79 / Kęstučio g. 1) fojė prie didžiosios salės iki **balandžio 2 d.** veikia Viktorijos Skritulskaitės-Jurgutienės tapybos darbų paroda.

Kauno pilyje (Pilies g. 17) iki **balandžio 8 d.** veikia Anatolijaus Michailovo-Klošaro paroda „Nenutapyti paveikslai“, skirta per anksti išėjusiems menininkams.

Balandžio 2 d., antradienį, 16.30 val. Atminimo lentos atidengimas ant pastato (V. Putvinskio g. 14), kur 1929-1940 m. buvo įsikūrusi Prancūzijos Respublikos pasiuntinybė Lietuvoje.

Galerijoje „Aukso pjūvis“ (Verslo lyderių centras (BLC), K. Donelaičio g. 62, Kaunas) iki **balandžio 26 d.** veikia Rimvido Jankausko-Kampo ir Rolando Karaliaus tapybos paroda iš ciklo „Duetai“.

Balandžio 2 d., antradienį, 17.30 val. KTU Auloje (A. Mickevičiaus g. 37) – muzikinis frankofonijos mėnesio uždarymas „Robero Šumano centrui – 20 metų“: vaizdo ir foto ataskaita „Ką mes nuveikėme per 20 metų“. Prancūziškai dainuos Kauno mokyklų moksleiviai, prancūzų kompozitorių muziką atliks solistas Mindaugas Jankauskas (tenoras) ir pianistė Gražina Zalatorienė. Renginyje dalyvaus Prancūzijos ambasadorė J. E. ponia Maryse Berniau ir ambasados darbuotojai.

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus Istorinė Lietuvos Respublikos Prezidentūra (Vilniaus g. 33, Kaunas) **gegužės 1 d.** kviečia kultūros, sporto mėgėjus bei visus svajoti ir įgyvendinti svajones nebijančius žmones išreikšti pagarbą legendiniams lakūnams Steponui Dariui ir Stasiui Girėnui, prieš 80 metų perskridusiems Atlanto vandenyną.

11.30 val. Istorinės Prezidentūros kiemelyje bus atidaryta fotografijų paroda „Vardan tos Lietuvos! Stepono Dariaus ir Stasio Girėno gyvenimo skrydis“, o 12 val. startuos bėgimas „Ir stok už garbę Lietuvos!“. Renginį globoja Prezidentas Valdas Adamkus.

Tai jau trečiasis Istorinės Prezidentūros organizuotas bėgimas Kauno miesto gatvėmis, siekiant atgaivinti tarpukario tradicijas. Pirmasis bėgimas Pirmosios Lietuvos Respublikos laikotarpiu, skirtas paminėti pirmąsias Lietuvos valstybės Nepriklausomybės metines, įvyko 1919 metais. Tąkart sportininkai bėgo Laisvės alėja. Vėliau bėgimas tapo tradicija. Vyko pavasario ir rudens bėgimai įvairiomis Kauno miesto gatvėmis. XX a. 4-ame dešimtmetyje bėgikai startuodavo Rotušės aikštėje, o bėgimo trasa driekdavosi Senamiesčio ir Naujamiesčio gatvėmis. Bėgime dalyvaudavo pajėgiausi sportininkai, kurie varžydavosi individualiai, kartu rungėsi ir jų atstovaujami klubai. Bėgimas į gatves sutraukdavo minias žiūrovų.

Pagerbdami lakūnų atminimą ir jų žygdarbį bėgikai startuos Istorinėje Prezidentūroje, bėgs Laisvės alėja iki Soboro ir atgal, finišuos taip pat Istorinėje Prezidentūroje. Bėgikams siūlomos dvi distancijos: 10 km ir 3,3 km. Išankstinė registracija *http://www.istorineprezidentura.lt/begimas/* vyks iki **balandžio 29 d. 22 val.** Renginio dieną registracija nebus vykdoma. Dalyvavimas bėgime nemokamas, tereikia turėti 10 Lt užstatą, kuris bus bėgikui atiduotas jam gražinus organizatoriams laiko matavimo elektroninę mikroschemą.

Bėgimo nugalėtojai ir prizininkai (vyrai ir moterys abiejose distancijose) bus apdovanoti taurėmis. Visi 10 km distancijos dalyviai įveikę nuotolį per nurodytą laiko limitą ir pirmieji 100 dalyvių finišavę 3,3 km distancijoje gaus bėgimo suvenyrinius marškinėlius. Jauniausia/-s ir vyriausia/-s bėgimo dalyviai bus apdovanoti atminimo dovanomis. Visi bėgimo dalyviai, įveikę pasirinktą distanciją per nurodytą laiko limitą, gaus dalyvio diplomą, kuriame bus įrašytas asmeninis bėgimo laikas.

Bėgimą „Ir stok už garbę Lietuvos!“ rengia Istorinė Prezidentūra Kaune kartu su Kauno miesto savivaldybe, Kauno bėgimo mėgėjų klubu ir Lietuvos bėgimo mėgėjų asociacija. Bėgimą ir parodą iš dalies finansuoja Kultūros rėmimo fondas bei Kauno miesto savivaldybė. Renginio organizatoriams geranoriškai talkina daugybė organizacijų ir įmonių: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokykla, Lietuvos kariuomenės Karinės oro pajėgos , Generolo Povilo Plechavičiaus kadetų mokykla, Informacijos technologijų mokymo centras, UAB „Nortijos Grupė“, Kauno Rotary klubas „Romuva“, Europos Parlamento narė Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė. Renginio informaciniai partneriai – Lietuvos Radijas ir dienraštis „Kauno diena“.

Daugiau informacijos *www.istorineprezidentura.lt*. Papildomą informaciją teikia: Istorinės LR Prezidentūros Kaune vadovė Renata Mikalajūnaitė, tel.: 8 37 204488, 8 616 20115, el.paštas: *renata@istorineprezidentura.lt*.

Nemunas ISSN 0134-3149

Leidžiamas nuo 1967 m. balandžio mėn.
Išeina ketvirtadieniais

Gedimino g. 45, 44239 Kaunas
Telefonas ir faksas – (8-37) 322244
El. paštas: ***nemunasredakcija@gmail.com***
Internetinis adresas: *http://www.nemunas.net*

Indeksas 0079
Steigėjas ir leidėjas — Lietuvos rašytojų sąjunga
Steigimo liudijimas Nr. 405
Spausdino TAURAPOLIS
Tiražas 1000

Rankraščių nerecenzuojame ir negrąžiname.

Vyriausiasis redaktorius
Viktoras Rudžianskas –
tel.: (8-37) 322244, (8-610) 67255
Vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja –
Gražina Viktorija Petrošienė
tel.: (8-37) 322266
Referentė – Aurina Venislovaitė –
tel. (8-37) 322244
Naujienų redaktoriai:
Audronė Meškauskaitė –
tel. (8-37) 322251, (8-615) 24983
Andrius Jakučiūnas –
tel. (8-611) 98945,
el. paštas: *jakuciunas@gmail.com*
Maketuotojas – Juozas Pužauskas –
tel. (8-656) 38529
Buhalterė – Irena Kavaliauskienė –
tel. (8-37) 322235, (8-656) 41705
Talkininkai:
Jurga Tumasonytė (publicistika)
Aldona Žemaitytė (publicistika)
Romualdas Rakauskas (fotografija)
Eugenija Žakienė (muzika)
Gediminas Jankauskas (kinas)
Gediminas Jankus (teatras)
Zenonas Baltrušis (fotografija)
Lina Navickaitė (kalba)

Rėmėjai:

KAUNO MIESTO SAVIVALDYBĖ

LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS RĖMIMO FONDAS

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

„Nemuno“ sąskaitos AB banke „Swedbank“:
LT 147300010002256121 — einamoji sąskaita;
LT 097300010002230312 — biudžetinė sąskaita;
LT 757300010034284035 — valiutinė sąskaita.

Prenumeratos kaina mėnesiui — 9 Lt
Prenumerata priimama
visuose pašto skyriuose,
internetu *www.post.lt* ir *www.prenumerata.lt*
arba redakcijoje

Aleliuja

Svaidau nuo stogo velykinius atvirukus,
o virš praeivių galvų plasnoja viščiukai.

Žmonės juokiasi, ploja, bučiuojasi,
angelai gieda „Apsikabinkime!“

Turėčiau jėgų – nenubusčiau.

Vidmantas ELMIŠKIS

Net aštri pavasarinė žvarba mums, *nemuniečiams*, nesutrukdė Pasaulinę poezijos dieną paminėti taip, kaip buvo sumanyta – pasikviesti kolegas, bičiulius ir skaitytojus į poezijos popietę „Aukštyn žemyn“. Susitikę prie senojo Žaliakalnio funikulieriaus kauniečiai poetai sveikino vieni kitus ir keleivius šventės proga, o sulipę į vagonėlį skaitė eiles apie pavasarį, meilę ir gyvenimą, kuris nuolat tai kilsteli mus aukštyn, tai netikėtai kresteli žemyn... Vieni keleiviai nustebdavo, o supratę, kas vyksta, šypsojosi ir sveikino, kiti neskubėjo išlipti ir klausėsi eilių, treti atėjo jau žinodami apie renginį. Štai šmaikštusis dailininkas Algimantas Snarskis ne tik perskaitė perfrazuotą posmą, bet ir, ištraukęs paslėptą baltą rožę, galantiškai įteikė ją poetei Dovilei Zelčiūtei už jam labiausiai patikusias eiles.

Švelniai pritariant funikulieriaus ratų dardėjimui savo kūrybą skaitė ir Tautvyda Marcinkevičiūtė, Aldona Ruseckaitė, Vidmantas Elmiškis, Viktoras Rudžianskas. Aktorė Olita Dautartaitė skaitė J. Strielkūno, J. Vaičiūnaitės eiles. A. Ruseckaitė gražiai įpynė Maironio ir neseniai anapilin iškeliavusio Stasio Stacevičiaus posmus, kviesdama visus susitikti vakare dar ir Maironio literatūros muziejuje bei paminėti poeto atminimą. Stasys taip ir nesuspėjo Kaune pristatyti savo naujos knygos „Stiklinė“, tačiau tą vakarą buvo labai jaukiai paminėtas muziejuje.

Dėkojame UAB „Kauno liftai“ administracijai už galimybę pasivėžinti senuoju funikulieriumi, poetams ir poetėms, nepabūgusiems žvarbos ir dovanojusiems savo eiles, fotografams Romualdui Rakauskui ir Zenonui Baltrušiui, įamžinusiems daug puikių kelionės į pavasarį akimirkų.

Pasidžiaugę pasisekusiu bandymu nutarėme ir kitąmet pratęsti šią tradiciją. Mat „Funikulieriumi“ pavadinta ir savaitraščio redakcijos skiltis, kurioje „vėžindamiesi“ jos autoriai samprotauja ir analizuoja apie miesto ir šalies kultūrinio gyvenimo aktualijas.

Linkime „Nemuno“ skaitytojams ir visiems talkininkams šilto pavasario ir linksmų šv. Velykų!

Nemuniečiai